

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

VALENTINA NIKULINA

VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO
SISTEMOS KŪRIMAS IR PLĖTRA:
TEISINIO REGULIAVIMO IR VALDYMO
TOBULINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Prof. habil. dr. Borisas Melnikas

VILNIUS, 2010

**MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF POLITICS AND MANAGEMENT
DEPARTMENT OF MANAGEMENT**

VALENTINA NIKULINA

**CREATION AND DEVELOPMENT OF A
CHILDREN'S SUMMER HOLIDAY SYSTEM:
LAW REGULATION AND MANAGEMENT
IMPROVEMENT**

Master's Work

Supervisor
Prof. dr. habil. Borisas Melnikas

VILNIUS, 2010

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

VADYBOS KATEDRA

VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO
SISTEMOS KŪRIMAS IR PLĖTRA:
TEISINIO REGULIAVIMO IR VALDYMO
TOBULINIMAS

Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62601S104

Darbo vadovas

Prof. habil. dr. Borisas Melnikas

Recenzentas

Atliko

TVmns9-01 gr. stud.

Valentina Nikulina

VILNIUS, 2010

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	6
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	7
IVADAS.....	8
1. VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO SISTEMOS KŪRIMAS IR PLĖTRA: TEISINIO REGULIAVIMO IR VALDYMO TOBULINIMAS	11
1.1. Vaikų vasaros poilsio samprata ir svarba.....	11
1.2. Vaikų vasaros poilsio efektyvios sistemos vaidmuo modernizuojant šiuolaikinę visuomenę.....	12
1.3. Mokslinių tyrimų reikalaujančios problemos vaikų vasaros poilsio sistemos kūrimo ir plėtros srityje.....	18
2. TEISĖS AKTŲ IR POLITINIŲ DOKUMENTŲ, KURIAIS TURI BŪTI REMIAMASI KURIANT IR PLĖTOJANT VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO SISTEMĄ, NUOSTATŲ ANALIZĖ.....	19
2.1. Tarptautinių organizacijų dokumentų, kuriais turi būti remiamasi kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą, nuostatų analizė.....	19
2.2. LR teisės aktų ir politinių dokumentų, kuriais turi būti remiamasi kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą, nuostatų analizė.....	21
3. VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO KŪRIMUI IR PLĖTRAI PANAUDOTINOS TEORIJOS IR TYRIMŲ METODOLOGIJA.....	26
3.1. Šiuolaikiniame edukologijos moksle vyraujantys požiūriai ir jų pritaikymo galimybės organizuojant vaikų vasaros poilsį.....	26
3.2. Šiuolaikinės vadybos ir administravimo teorijos ir jų pritaikymo galimybės kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą.....	31
3.3. Tyrimų, skirtų vaikų vasaros poilsio sistemos kūrimui ir plėtrai, metodikos.....	43
4. EMPIRINIAI TYRIMAI, SKIRTI VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO SISTEMOS KŪRIMUI IR PLĖTRAI.....	47
4.1. Vaikų vasaros poilsio organizavimo Lietuvoje praktika ir joje pasireiškiančių bendrųjų tendencijų analizė.....	47
4.2. Vaikų vasaros poilsio organizavimo problemų analizė.....	57
4.2.1. Teisinės problemos, pasireiškiančios vaikų vasaros poilsio organizavimo srityje.....	57
4.2.2. Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikimo problemos.....	58
4.2.3. Vaikų vasaros poilsio finansavimo problemos.....	64
4.3. Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos Lietuvoje SSGG analizė.....	67
4.4. Užsienio šalies patirties vaikų vasaros poilsio srityje pritaikymo galimybės Lietuvoje.....	69
5. STRATEGINIAI SPRENDIMAI, SKIRTI VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO TOBULINIMUI.....	74
5.1. Perspektyvus vaikų vasaros poilsio sistemos modelis.....	74

5.2.Pasiūlymai skirti tobulinti vaikų vasaros poilsio organizavimo teisinį reguliavimą.....	77
5.3. Pasiūlymai skirti vaikų vasaros poilsio valdymo tobulinimui.....	78
IŠVADOS.....	79
REKOMENDACIJOS.....	80
LITERATŪRA.....	81
SANTRAUKA.....	87
SUMMARY.....	88
PRIEDAI.....	89

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Vaikų ir jaunimo vasaros ir poilsio stovyklos Lietuvoje.....	48
2 lentelė. Lėšų poreikio ir finansavimo palyginimas	55
3 lentelė. Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos SSGG analizė.....	67

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas.	Vadybos ciklas.....	34
2 paveikslas.	Tyrimo eigos etapai.....	44
3 paveikslas.	Vaikų skaičius, dalyvavusių vasaros poilsio stovyklose 2006-2009 metais.....	47
4 paveikslas.	2008 metais dalyvavusių vasaros poilsio programose vaikų skaičius.....	49
5 paveikslas.	2008 metų finansavimo paskirstymas.....	49
6 paveikslas.	2008-2009 m. savivaldybėse vykdytų stovyklų tipai.....	50
7 paveikslas.	Stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų skaičiaus kitimas.....	51
8 paveikslas.	2008-2009 metų savivaldybių stovyklų skaičius pagal profilį.....	52
9 paveikslas.	Valstybės skiriamos lėšos vaikų vasaros poilsiui.....	53
10 paveikslas.	2008 metų vaikų vasaros poilsio programų konkurso finansavimas.....	54

IVADAS

Temos aktualumas. Pagal ratifikuotus tarptautinius dokumentus bei priimtus nacionalinius teisės aktus, Lietuvos Respublikos valstybė pripažįsta vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį ir privalo sudaryti sąlygas visavertei vaiko asmenybės raidai. Apskritai organizuoto vasaros poilsio svarba vaikui, yra aptariama tiek užsienio tiek ir Lietuvos literatūroje. Tokie mokslininkai kaip Byers (1979), Kelk (1994) Schwartz (1960) akcentuoja vasaros stovyklų vykdomų programų vertingumą, pagal kurias sukuriamos galimybės vaikams augti ir tobulėti, įgyti patirties, kuri pagrįsta psichologine, socialine, emocine bei fizine nauda. Levitt (1994), Shasby, Heuchert, ir Gansneder, (1984) pažymėjo, teigiamus grįžusių iš stovyklų vaikų pokyčius: padidėjusį savęs vertinimą, santykių pagerėjimą tiek su bendraamžiais, tiek su suaugusiais, didesnę sugebėjimą prisiimti atsakomybę, ir geriau koordinuoti fizinius įgūdžius (Michalski, et.al., 2003). Lietuvos autoriai: Sakalas (1999), Juodaitytė (2002), Jonutytė (2007), Šalaševičiūtė (2009) savo darbuose vaikų vasaros poilsį įvardino kaip neatsiejamą vaiko socializacijos dalį.

Deja nors ir organizuoto vasaros poilsio svarba vaikui yra visuotinai pripažinta, tačiau remiantis statistikos duomenimis, Lietuvoje pastebimas kiekvienais metais vis mažėjantis vasaros poilsio stovyklose dalyvaujančių vaikų skaičius. Kaip pagrindinę šio reiškinio priežastį Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2003 - 2007 metų) atliktose ataskaitose įvardina nepakankamą valstybės ir savivaldybių dėmesį bei finansavimą.

Baigiamojo darbo autorės nuomone mažėjantis įtraukiamų į vasaros poilsį vaikų skaičius turi būti siejamas ne su finansavimo trūkumu, o su vadybinių sprendimų stoka. Tokia prielaida daroma atsižvelgiant į 2010 metais įvykusią situaciją, kai organizuotam vaikų vasaros poilsui valstybei neskyrus nė lito, vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemai priklausančios institucijos nesiėmė jokių strateginių sprendimų lėšų stygiui išspręsti.

Tyrimo problema: vadybinių sprendimų ir teisinio reguliavimo adekvatumo stoka, plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą.

Tyrimo objektas: vaikų vasaros poilsio organizavimo sistema.

Tyrimo tikslas- parengti perspektyvų vaikų vasaros poilsio sistemos modelį, prioritetą teikiant teisinio reguliavimo ir valdymo priemonėms.

Mokslinė hipotezė: teisinio reguliavimo ir valdymo tobulinimo priemonėmis galima modernizuoti vaikų vasaros poilsio organizavimą.

Darbo tikslui pasiekti bei hipotezei pagrįsti/ paneigti suformuluoti šie tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti su vaikų vasaros poilsio organizavimu susijusias sąvokas, bei įrodyti efektyvios vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos sukūrimo poreikį.
2. Išanalizuoti tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius vaikų vasaros poilsio organizavimą, atskleisti reglamentavimo spragas bei pateikti jų sprendimo būdus.
3. Atlikti mokslinės literatūros analizę, išnagrinėti teorijas, kurios galėtų būti pritaikytos perspektyvaus vaikų vasaros poilsio sistemos modelio sukūrimui.
4. Atliktos dokumentų turinio (content) analizės metodu patvirtintas kokybiniu (giluminiu) interviu išvadas susisteminti bei atlikti SSGG vasaros poilsio organizavimo sistemos analizę, gautus duomenis panaudoti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos kūrimui bei plėtrai.
5. Sukurti perspektyvų vaikų vasaros poilsio sistemos modelį, paremtą edukologijos bei vadybos ir administravimo teorijomis, taip pat SSGG analizės gautais duomenimis, bei užsienio šalies gerosios praktikos pavyzdžiais.

Tyrimo metodai:

Mokslinės literatūros sisteminė, palyginamoji analizė atlikta siekiant išanalizuoti teorijas, kurios bus panaudotos vaikų vasaros poilsio perspektyviam sistemos modeliui sukurti.

Dokumentų turinio analizė taikyta nagrinėjant LR teisės aktus, reglamentuojančius vaikų vasaros poilsio organizavimą bei analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2003-2007 metų ataskaitas, kuriomis buvo siekiama įvertinti vaikų vasaros poilsio sistemoje vyraujančių problemų kintamumą bei išsprendžiamumą.

Statistinė tyrimo duomenų analizė atlikta numatant ištirti ir įvertinti bendrąsias vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veiklos tendencijas.

Kokybinis (giluminis) interviu panaudotas apklausiant specialistą, pasirenkant pusiau struktūruoto interviu metodą. Tikslas patvirtinti dokumentų turinio (content) analizės gautas išvadas.

Tyrimo teorinis reikšmingumas: išanalizuotų edukologijos ir vadybos bei administravimo teorijų pritaikymas siekiant užtikrinti bet kurios sistemos sėkmingą veiklą.

Tyrimo praktinis reikšmingumas: magistro darbe sukurtas perspektyvaus vaikų vasaros poilsio sistemos modelis pateikė tobulinimo kryptis, kuriomis pasinaudojus galima išspręsti vaikų vasaros poilsio organizavime vyraujančias problemas.

Tyrimo naujumas: atlikta užsienio šalies praktikos analizė, kuri leidžia pritaikyti geruosius pavyzdžius Lietuvos vaikų vasaros poilsio organizavime.

Darbo struktūra: Darbas susideda iš įvado, trijų dalių (teorinio pagrindimo, metodologinio bei praktinių tyrimų rezultatų), išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo, santraukų lietuvių ir anglų kalbomis, bei priedų. Magistro darbe yra 3 lentelės ir 10 paveikslų.

1. VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO SISTEMOS KŪRIMAS IR PLĖTRA: TEISINIO REGULIAVIMO IR VALDYMO TOBULINIMAS

1.1. Vaikų vasaros poilsio samprata ir svarba

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 31 straipsnis skelbia, kad valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti žaidynėse ir jo amžių atitinkančiuose pramoginiuose renginiuose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir kurti meno kūrinius. O šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinamas valstybių dalyvių įsipareigojimas pagal Konvenciją - gerbti ir skatinti šias vaiko teises bei užtikrinti, kad vaikas galėtų tinkamai praleisti laisvalaikį ir poilsiauti (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, 1989).

Žodžiai „poilsis“, „laisvalaikis“, „žaidimas“ ir „laisvalaikio veikla“ vienu aspektu yra sinonimai, nes jie visi nesisieja su darbu, tačiau šios sąvokos turi skirtingą reikšmę. „Poilsis“- tai esminis fizinio bei protinio atsipalaidavimo ir miego poreikis, kuris vaiko vystymuisi yra toks pat svarbus kaip ir pagrindiniai maisto, būsto, sveikatos priežiūros ir lavinimo poreikiai. R. Šalaševičiūtės (2009) nuomone, „tinkamai nepailsėję ir pervargę vaikai nesugeba mokytis ir yra mažiau atsparūs ligoms“. „Laisvalaikis“ yra platesnė sąvoka, apimanti žmogaus laisvą laiką, kuriuo jis gali daryti tai, ką nori, bei tai yra būtina poilsio ir žaidimų sąlyga. Tuo tarpu „laisvalaikio veikla“ aprėpia įvairius užsiėmimus, sąmoningai pasirenkamus siekiant malonumo (įskaitant ir nemažai tokios veiklos, kurią būtų galima pavadinti ir darbu, pavyzdžiui, sportas, kūrybinė veikla ir scenos menas, amatai ir moksliniai, žemės ūkio ar techniniai užsiėmimai), o „žaidimas“ yra pati įdomiausia su vaikyste susijusi veikla, kadangi tai vaikų užsiėmimai, kurių nekontroliuoja suaugusieji ir kuriuose nebūtinai turi būti laikomasi kokių nors taisyklių (Hodgkin, 2005: 319).

Vaikų vasaros poilsis yra neatsiejama vaiko socializacijos proceso dalis. Socializacija, t.y. asmens tapimo procesas, prasidedantis šeimoje ir besitęsiantis mokykloje, užklausinėje, užmokyklinėje mokykloje. Tapdamas asmenybe vaikas formuoja tam tikras pozicijas, motyvus, nuostatas ir, priklausomai nuo vaidmens ir statuso kaitos, įvaldo atitinkamas elgesio formas. Sėkminga socializacija galima tik tuomet, kai asmuo turi visavertę šeimą arba globėjus ir kai procese gali pakankamai dalyvauti kiti socializacijos institutai, kurių dėka asmuo tampa visaverčiu visuomenės nariu (Šalaševičiūtė, 2009).

A. Sakalo (1999) nuomone, „socializacija bei teigiamų vertybių perėmimas ypač produktyviai vyksta papildomojo ugdymo, organizuoto laisvalaikio metu, todėl atviros mokyklos, klegančios vaikų stovyklos ne tik padeda pozityviai vaikų socializacijai, bet ir realiai sumažina prievartos tiek prieš vaikus, tiek iš vaikų pusės, faktus“. Šiai nuomonei pritaria ir A. Juodaitytė (2002), kuri teigia,

kad „vaikų vasaros stovyklos turėtų būti vertinamos ne tik kaip vaiko fizinių ir psichinių jėgų atkūrimo forma, bet ir kaip svarbi vaiko ugdymo bei socializacijos sritis, užkertanti kelią sveikatos, socialinėms bei pedagoginėms problemoms atsirasti“ (Jonutytė, 2007: 209).

1.2. Vaikų vasaros poilsio efektyvios sistemos vaidmuo modernizuojant šiuolaikinę visuomenę

„Kiekviena valstybė, mąstydamą apie savo ateitį, pirmiausiai orientuojasi į vaikus ir jaunimą. Nobelio premijos laureatas Teodore W.Schultz savo monografijoje „Investavimas į žmones“ pažymi, kad žmonijos ateities perspektyvas daugiausiai lemia investicijos į gyventojų kokybę, žinias, švietimą“ (Ozas, 1999: 6).

Kaip teigia G. Kvieskienė (2007), „dabartinė visuomenė susiduria su daugeliu iššūkių, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su jaunų žmonių ugdymu, gerove ir valstybės ateitimi. Didėjanti demografinė krizė, augantis nusikalstamumas, plintančios socialinės ligos, grėsmingai aukštas jaunimo nedarbo lygis - tai tik keletas akivaizdžiai matomų ir išmatuojamų visuomenės rodiklių, darančių įtaką jaunų žmonių dvasinių ir intelektualinių jėgų vystymuisi. Todėl labai svarbu šiuolaikinėje visuomenėje, kad vaiko ugdymas aprėptų ir harmoningai derintų fizinį, psichinį bei sociokultūrinį individo puoselėjimo aspektus“. Mokymo įstaigoje vykdomas formalusis ugdymas negali vienas pasiekti šių tikslų, todėl į pagalbą pasitelkiamas neformalusis ugdymas. Lietuvos vaikų ir jaunimo centro (2010) nuomone, „neformalusis ugdymas yra už atvirų, kūrybingų, savitai mąstančių, tolerantiškų, bendrauti ir kurti mokančių motyvuotų asmenybių visuomenę, arba tai, ko ne visuomet galima išmokyti formaliojo ugdymo programose“.

Iki 2002 metų neformalusis vaikų ugdymas nebuvo aiškiai apibrėžtas. Dažniausiai jis buvo įvardijamas kaip viena iš naujai atsiradusių darbo su jaunimu sričių (pvz., Nevyriausybinių ir visuomeninių organizacijų veikla). Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63-2853), priimtame 2003 metais, iki tol buvusi „papildomojo ugdymo“ sąvoka buvo papildyta ir įvardyta kaip neformalusis vaikų švietimas. Šiuo metu Lietuvos švietimo koncepcijos kūrėjai ir švietimo strategai bei mokslininkai vaikų neformalųjį ugdymą supranta kaip permanentinio ugdymo dalį, skirtą vaikų ir paauglių intelektualiniams, techniniams, meniniams, sportiniams, socialiniams ir kt. gebėjimams ugdyti (Kvieskienė, 2007: 61).

Neformalioji švietimo veikla organizuojama pagal bendruosius švietimo sistemos principus, šiai veiklai keliamas pagrindinis tikslas- sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti savo gabumus.

Neformaliojo vaikų švietimo sistema turi funkcionuoti taip, kad vaikas galėtų:

1. gilinti, papildyti žinias, įgytas formaliojo ugdymo metu.
2. menine, sportine ar kitokia veikla realizuoti saviraiškos poreikius.
3. ugdyti save kaip socialinį subjektą: laisvai, nevaržomai bendrauti su vienmečiais, jaunesniais ar vyresniais už save, įvairių tautybių ir įsitikinimų žmonėmis.
4. ugdytis kompetencijas, būtinas aktyviai ekonominei veiklai, profesinei karjerai.
5. ugdytis pilietiškumą, tautinę ir kultūrinę savimonę (Kvieskienė, 2007: 60-61).

Vaikų vasaros poilsio organizavimas yra viena iš neformalaus vaikų švietimo veiklų. Tam, kad vaikai kokybiškai bei turiningai praleistų šį laisvą laiką, turi veikti efektyvi vaikų vasaros poilsio organizavimo sistema.

V. Damašienė (2002) organizavimą supranta kaip, nustatytiems tikslams pasiekti reikalingos sistemos sukūrimą. Čia struktūrizuojama socialinė sistema, įvertinant tikslui pasiekti reikalingų darbuotojų, medžiaginių, informacinių ir piniginių išteklių apimtį.

L. Juozaitienės (2006) nuomone, organizavimas yra antroji valdymo funkcija, kuri suprantama dvejopai:

- kaip organizacijos struktūros sukūrimas, numatant darbuotojų tarpusavio ryšius, jų atliekamas funkcijas, tikslus, veiklos sritis, teises ir kt.
- bei procesas, kuriuo metu procesai vyksta pagal numatytą tvarką.

Anot J. Bagdanavičiaus (2006), organizuoti - reiškia paskirstyti į dalis ir deleguoti atstovą bendram uždaviniui įvykdyti, perskirstant atsakomybę ir įgaliojimus, taip pat nustatant tarpusavio ryšius tarp įvairių darbo grandžių.

R. Venskų (2007) pateikia platesnę sąvoką. „Organizavimas - bendraja prasme yra ko nors surengimas, sutvarkymas į vieną visumą ar tam tikrą sistemą, kieno nors sandaros ar struktūros kūrimas ir sudarymas. Vadybos prasme- tai vientisų sistemų, kurias sudaro žmonės, įrengimai ir medžiagos ar paslaugos kūrimas, tobulinimas ir, pasitelkus kitas vadybos funkcijas, įgyvendinimas, laikantis pagrindinių organizavimo principų“.

A. Šalčius (2009) išskiria pagrindinį organizavimo tikslą - optimizuoti organizacijos veiklą ir sudaryti prielaidas didinti šios veiklos efektyvumą parenkant: tinkamiausius žmones, darbo metodus, pakankamus išteklius, patogiausią vietą, palankiausią laiką.

Iš šių autorių minčių galima daryti išvadą, kad vaikų vasaros poilsio organizavimas, tai yra numatytam tikslui, šiuo atveju prasmingam ir turiningam vasaros laikui praleisti, reikalingos sistemos sukūrimas, numatant įvairių darbo grandžių tarpusavio ryšius, jų atliekamas funkcijas, tikslus, veiklos sritis, teises, atsakomybę bei įgaliojimus.

Kalbant apie sistemos sąvoką, tarptautinių žodžių žodyne (1985) žodis sistema (gr. system-sandara, junginys) aiškinamas net septyniais apibrėžimais. Deja, nė vienas jų nepriimtinas vadybos

mokslo ir praktikos požiūriu. Vadybos požiūriu suprantamesnis ir patikimesnis toks A.F. Stoner (1999) išsakytas apibrėžimas: sistema- tai organizuota, sudėtinga elementų visuma, kurioje visi elementai ir aplinka yra susiję tarpusavio ryšiais ir sąveikauja vieni su kitais (pvz., mokyklų sistema, telefonų tinklo sistema, saulės sistema) (Martinkus, 2010). Lietuvos autoriai, šią sąvoką tik dar labiau išplėtė.

Pasak V. Damašienės (2002), sistema- tai tam tikrais ryšiais ir tam tikru būdu sutvarkytų komponentų (objektų, elementų, procesų, reiškinių ir pan.) visuma su jai būdingomis savybėmis, kurių neturi ją sudarantys komponentai.

V. Vaicekauskienės (2007) nuomone, apskritai sistemos yra suvokiamos kaip grupės vienas su kita susijusių, sąveikaujančių ir vienas nuo kito priklausančių elementų, sudarančių sudėtingą visumą, kurioms būdinga dar keletas svarbių savybių:

- kiekviena sistema turi tikslą ar paskirtį, pagrindžiančius jos buvimą ar veikimą. Tikslų šaltinis paprastai yra didesnė, universalesnė sistema, kuriai priklauso aptariama sistema;
- kiekvienas sistemos elementas yra būtinas - jį pašalinus, sistema nebegali veikti arba tinkamai atlikti savo paskirties. Vadinasi, sistemai galime priskirti tik tuos elementus, be kurių ji nebūtų konkrečios paskirties sistema. Pavyzdžiui, baziniai ir būtini švietimo sistemos elementai yra mokiniai, mokytojai, mokymosi ir mokymo procesas bei visa tai organizuojanti infrastruktūra;
- sistemos elementai yra organizuoti tam tikru būdu, kad sistema galėtų atlikti savo vaidmenį. Pakeitus organizacinę tvarką sistemos veikla sutriktų. Dėl to gerai organizuotuose socialinėse sistemose sunku daryti didelius pakeitimus, pavyzdžiui, mokykloje sunku atsisakyti direktoriaus ir ūkvedžio, nes jie atlieka funkcijas, kurių neatlieka mokytojai;
- sistemos gali kisti gaudamos grįžtamąją informaciją apie savo veiklos rezultatus bei prisitaikydamos prie aplinkos. Tai yra sistemos yra gyvos, jos mokosi ir evoliucionuoja;
- prisitaikydamos bei kisdamos sistemos išlaiko tapatumą. Kitaip tariant, natūrali sistemos kaita yra panaši į žmogaus (kuris taip pat yra sistema) brendimą: pokyčiai vyksta nuolat, bet ir senatvėje galima atpažinti vaiko asmenybės bruožus ir suprasti, kad čia tas pats asmuo. Neevoliuciniai pokyčiai, pavyzdžiui, organizacijų reorganizavimas, arba sukuria visai naują sistemą, arba išlikę sistemos elementai (darbuotojai ir jų ryšiai) rekonstruoja buvusios sistemos savybes (Vaicekauskienė, 2007).

Trumpai sistemos esmei apibūdinti tinka R. Ginevičiaus (2008) išsakyta mintis, kurioje autorius sistemą įvardina kaip vientisą, susidedančią iš tam tikrų dalių, elementų, susietų tarpusavio ryšiais, visumą, kurioje: egzistuoja įvairūs elementų ryšiai, vidaus sistemos elementai toliau neskaidomi, o su aplinka ir už jos ribų sistema palaiko ryšius kaip vienas darinys.

Kalbant apie vaikų vasaros poilsio organizavimą sistemą, reiktų paminėti viešojo valdymo sistemos sąvoką. Pasak J. Baltušnikienės (2008), „viešojo valdymo sistema- tai tam tikrą struktūrą turintis centralizuotas- decentralizuotas darinys, sudarytas iš skirtingo dydžio valstybės teritorijos administracinių vienetų bei administravimo zonų, kuriuose viešojo valdymo funkcijas įgyvendina tarpusavyje sąveikaudami įvairūs viešojo valdymo subjektai“. Taigi viešojo valdymo sistemą sudaro posistemiai: įvairiai tarpusavyje sąveikaujantys valstybės, vietos ir regioninės savivaldos valdžios organai.

1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimtame Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „valstybė ir vietos savivaldos institucijos steigia ir remia vaikų sporto, kūrybos, laisvalaikio ir sveikatingumo klubus, stovyklas, šeimos poilsio namus, sanatorijas, sudaro sąlygas vaikams naudotis socialinio draudimo teikiamomis lengvatomis“. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ataskaitoje (2007) išsakė nuomonę, kad „vaikas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti jo amžių atitinkančiuose renginiuose, kultūriniame gyvenime, visa tai įgyvendinant privalo prisidėti valstybė“. Galima daryti išvadą, kad visų pirmą valstybė ir savivaldos institucijos yra pagrindinės vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos dalys, nes be jų dalyvavimo vaikų vasaros poilsio organizavimas taptų neįmanomu. Valstybės kaip pagrindinės vaikų vasaros poilsio sistemos dalies viena iš pagrindinių funkcijų yra lėšų paskirstymas, kuri yra įgyvendinama per jos įgaliotas institucijas. Pavyzdžiui: „Švietimo ir mokslo ministerija skiria lėšas Lietuvos jaunimo turizmo centrui, t.y atsakingai už pateiktų vaikų vasaros poilsio programų recenzavimą institucijai, o ši pagal sudarytas sutartis jas perveda šalies, tarptautinių ir stacionarių stovyklų programų vykdytojams“ (Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarka, 2005). Taigi nuo Valstybės priklauso kiek lėšų kiekvienais metais bus skirta iš biudžeto, siekiant užtikrinti organizuotą vaikų vasaros poilsį.

O vietos savivalda yra įstatymo numatytų teritorijos administracinių vienetų bendruomenių valdžia, kuri formuojama ir funkcionuoja kitokiais nei valstybės valdžia konstituciniais pagrindais. Tačiau pasak G. Žilinsko (2009), teritorinė bendruomenė arba savivaldybė yra subjektas, kurį valstybė panaudoja, kad įgyvendintų savo funkcijas. Šis teiginys, tik dar kartą patvirtina Konstitucinio teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime išdėstyta poziciją, kad „nors vietos savivaldybės yra subordinuotos Konstitucijos nustatytai tvarkai ir bendriesiems įstatymams, tačiau priimdamos sprendimus privalo atsižvelgti ne tik į savus, bet ir į visos valstybės interesus“ (Baltušnikienė, 2008).

Anot A. Vareikytės ir kitų. (2006), savivaldybė yra pagrindinė institucija, kuriai tenka pasirūpinti pažeidžiamiausiu visuomenės nariu. Viena iš savarankiškųjų šios institucijos funkcijų yra neformalus vaikų švietimas, kurio sudedamoji dalis ir yra vaikų vasaros poilsio organizavimas, kuris

taip pat yra finansuojamas Švietimo ir mokslo ministerijos pagal teritorijose besimokančių vaikų skaičių, bei pačios savivaldybės, skiriant lėšų savivaldybių stovyklų programoms vykdyti.

Taigi galima daryti išvadą, kad vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemai svarbus veiksnys yra savivaldybių ir valstybės interesų derinimo bei subsidiarumo principai, nes tik jais pasiekiamas darnaus visos viešojo valdymo sistemos ir jos posistemių funkcionavimas. Tik sureguliuoti tarpinstituciniai ryšiai tarp skirtingų valdymo lygio institucijų yra efektyvios viešojo valdymo sistemos pagrindas (Baltušnikienė, 2008). O tik puikiai suderinta viešojo valdymo sistema yra efektyvios vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos garantas.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. vasario 2 d. įsakymu Nr. ISAK-165 patvirtinta Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarka nustato vaikų vasaros poilsį galinčių organizuoti subjektų ratą, jų veiklos organizavimo mechanizmą, vaikų vasaros poilsio stovyklų tipus, vaikų vasaros poilsio ir užimtumo programų rengimo, informacijos apie jas teikimo ir finansavimo tvarką. Pagal šį teisės aktą, „vaikų vasaros poilsio programos gali būti vykdomos stovyklose, kurias organizuoja švietimo ir kultūros įstaigos, nevyriausybinės, konfesinės organizacijos, fondai, asociacijos, profesinės sąjungos, kiti juridiniai asmenys, kurių nuostatuose (įstatuose) tokia veikla įteisinta“. Iš to darytina išvada, kad vaikų vasaros poilsio organizavimas yra ir valstybinių institucijų ir nevalstybinių įstaigų ar organizacijų rūpestis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2005 metais atlikto tyrimo metu surinkti duomenys atspindėjo neigiamus pokyčius organizuojant vaikų vasaros poilsį ir užimtumą, nepakankamą valstybės ir savivaldybių dėmesį bei finansavimą (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaita, 2005). I. Jonutytės (2007) nuomone, „dėl nepakankamo finansavimo daugumai vaikų nėra prieinamas produktyvus laisvalaikis ir užimtumas, o tai reiškia, kad nėra tenkinami saviraiškos, savirealizacijos bei sociokultūrinio ugdymo poreikiai“. Kitų metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ataskaitos duomenys patvirtino, kad iš valstybės biudžeto skiriamų lėšų vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui nepakanka. Taip pat pastebėta, kad lėšos skirstomos chaotiškai, trūksta koordinavimo bei keitimosi informacija. Nekontroliuojama, kaip naudojamos valstybės institucijų skiriamos lėšos vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui, ir neanalizuojamas jų naudojimo efektyvumas (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaita, 2006). Pasak J. Baltušnikienės (2008), „išsamiai neapibrėžtos atskiruose valdymo lygiuose veikiančių subjektų kompetencijos ribos sukelia viešojo valdymo institucijų konfliktus, jų atliekamų funkcijų persidengimą ar netgi dubliavimąsi, tuo pačiu viešųjų gėrybių neefektyvų teikimą, taigi ir nacionalinio biudžeto lėšų švaistymą bei valdžios atstovų atsakomybės ir atskaitomybės mechanizmo „suirimą“.

Lietuva 2007 metais susilaukė ir Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto pastebėjimą, kad mūsų valstybė skiria nepakankamai dėmesio vaiko teisėms (į poilsį ir laisvalaikį, teisei dalyvauti jo amžių atitinkančiuose renginiuose, kultūriniame gyvenime) įgyvendinti, tad rekomendavo Lietuvai atkreipti dėmesį į laisvalaikio ir kultūrinės veiklos vaikams planavimą, atsižvelgiant į fizinį ir psichologinį vaiko vystymąsi (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaita, 2007).

Šių spragų vaikų vasaros poilsio organizavime priežastis yra ta, kad Lietuvoje tokia kaip bendra vaikų vasaros poilsio organizavimo sistema tiesiog neegzistuoja. Visas vaikų vasaros poilsio organizavimas vyksta fragmentiškai, tokiu atveju kenčia, suteikiamų paslaugų kokybė. „Svarbu pažymėti, kad visų pirma: trūksta aiškaus, koncentruoto ir išsamaus vaikų vasaros poilsio ir užimtumo bei vaikų neformaliojo švietimo reglamentavimo. Taigi norint užtikrinti efektyvios vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikimą, reikia sukurti vieningą ir aiškią valstybės politiką bei išsamius teisės aktus, reglamentuojančius vaikų neformalųjį užimtumą, vaikų vasaros poilsį“ (Vaiko teisių kontrolieriaus ataskaita, 2006). Pagal T. Januškevičių (2008) „taip pat formuojant vaikų vasaros užimtumo politiką, turėtų dirbti ne tik valstybinės, bet ir nevyriausybinės organizacijos, bei verslininkai, šių organizatorių kompetenciją reiktų reglamentuoti vaikų vasaros poilsio teisės aktuose“, taip sukuriant vieningą vaikų vasaros poilsio organizavimo institucijų visumą.

Taigi „brandžios ir visavertės asmenybės ugdymas svarbus žvelgiant į šalies raidos perspektyvas. Juk kurti ir išlaikyti modernią, demokratinę valstybę bus pajėgūs tie piliečiai, kurie savo gyvenimą, savo vertybių skalę formuos, vadovaudamiesi įgytais pagarbos žmogaus ir ypač vaiko teisėms, pareigos bei atsakomybės silpnesnių ar mažiau apsaugotų visuomenės narių atžvilgiu principais. Aktyviai ir rezultatyviai įsitraukti į bendruomenės ir valstybės gyvenimą, tarptautinės bendrijos politinius bei socialinius procesus gebės tik pasitikintis savimi ir tolerantiškas kitokiam nei jis pats, jaučiantis savo vertę ir vertinamas, bet pripažįstantis ir kito unikalumą žmogus“ (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2003).

Tik sukūrus efektyvią vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą, kurioje veiks tarpusavyje sąveikaujančios institucijos, jų veiklą reglamentuos koncentruoti ir aiškūs teisės aktai, bei bus numatyta efektyvi lėšų paskirstymo sistema gali būti išugdomas demokratiškai organizuotas, savarankiškas, atsakingas, humanizmo principais ir bendrosiomis vertybėmis besivadovaujantis, iniciatyvus, kultūringas ir doras Lietuvos pilietis.

1.3. Mokslinių tyrimų reikalaujančios problemos vaikų vasaros poilsio sistemos kūrimo ir plėtros srityje

Siekiant sukurti efektyvią vaikų vasaros poilsio sistemą, o pasak S. Puškoriaus (2006:9), „efektyvumas yra pageidautinų veiklos rezultatų ir tiems rezultatams pasiekti panaudotų kompleksinių išteklių, indėlių, sąnaudų bei kitų išteklių santykis“, visų pirma reik aptart ir išanalizuoti pagrindines vyraujančias problemas, jų kylimo priežastis, bei numatyti jų sprendimo būdus, o tam yra reikalingi moksliniai tyrimai. B. Bitinas (2006) mokslinį tyrimą apibrėžia kaip sistemingą ir kryptingą tikrovės objektų nagrinėjimą, taikant mokslo priemones ir metodus. Pasak autoriaus, moksliniu tyrimu sužinoma tai, ko iki tol nežinota, randami tikrovės tobulinimo būdai. Šioje srityje didelį indėlį padarė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, kuri nuo 2003-2007 analizavo vaikų vasaros poilsio organizavimą, bei savo duomenis pateikė kiekvienų metų ataskaitoje. Šiose ataskaitose pagrindinis dėmesys atkreipiamas į nepakankamą valstybės ir savivaldybių dėmesį bei finansavimą. O šio baigiamojo darbo pagrindas yra problemų suvedimas ne į lėšų stygių, o į vadybos igūdžių bei adekvataus teisinio reguliavimo stoką. Todėl mokslinio darbo tikslas – sukurti perspektyvų vaikų vasaros poilsio modelį, prioritetą teikiant teisinio reguliavimo ir valdymo priemonėms. Atsižvelgiant į A.G. Raišienės (2006) nuomonę, kad „augantys diversifikuotos visuomenės reikalavimai skatina didinti valstybės ir vietos savivaldos institucijų ekonomiškumą, efektyvumą ir veiksmingumą, todėl šiems tikslams pasiekti vienas iš teoretikų bei praktikų siūlymu yra įgyvendinti naująją viešąją vadybą“. Perspektyvus vaikų vasaros modelio sukūrimas bus akcentuojamas bendradarbiavimas, kaip naujosios viešosios vadybos pagrindas. A.G. Raišienės (2006) nuomone, „tarpsektorinis ir tarporganizacinis bendradarbiavimas pasižymi kai kuriais ypač reikšmingais skirtumais lyginant su hierarchiniais bendros veiklos įgyvendinimo būdais: pirmiausia, bendradarbiavimas remiasi pasidalintos atsakomybės ir pasidalintų resursų, taip pat finansinių, principu, antra, bendradarbiavimas leidžia išvengti funkcijų dubliavimo ir užtikrinti efektyvią informacijos cirkuliaciją, trečia, bendradarbiavimas, apjungdamas viešąjį, privatųjį, nepelno sektorius ir kitas socialines grupes, stiprina visuomenės pasitikėjimą valdžios institucijomis bei formuoja dalyvavimo ir asmeninės atsakomybės nuostatas“.

2. TEISĖS AKTŲ IR POLITINIŲ DOKUMENTŲ, KURIAIS TURI BŪTI REMIAMASI KURIANT IR PLĖTOJANT VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO SISTEMĄ, NUOSTATŲ ANALIZĖ

2.1. Tarptautinių organizacijų dokumentų, kuriais turi būti remiamasi kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą, nuostatų analizė

Pirmą kartą apie vaiko teises prabilo moterys Didžiojoje Britanijoje. 1923 m. jos suformulavo penkis vaiko teisių teiginius, kurie po metų buvo pripažinti ir patvirtinti Tautų Lygoje. Šie teiginiai laikomi pirmąja vaiko teisių deklaracija. Joje sakoma:

- turi būti sudarytos palankios materialinės ir dvasinės sąlygos normaliam vaiko vystymuisi;
- alkaną vaiką reikia pamaitinti, sergančiam, išsigandusiam vaikui reikia padėti, teisės pažeidėją reikia perauklėti, našlaitį bei benamį reikia priglausti ir jam padėti;
- nelaimės atveju pirmiausia reikia padėti vaikui;
- reikia sudaryti sąlygas, kad vaikas užsidirbtų pragyvenimui, reikia ginti jį nuo bet kokių išnaudojimo formų;
- auklėjant vaiką reikia turėti omenyje tai, kad jo gabumai turi būti nukreipti į darbą tėvynainių labui.

Vėlesnis vaiko teisių vystymosi etapas įvyko tada, kai 1948 m. Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinė Asamblėja, suprasdama, jog žmogaus teises privalo ginti įstatymas, paskelbė Visuotinę Žmogaus Teisių Deklaraciją. Joje buvo pripažintos lygios teisės ir laisvės visiems žmonėms, nepriklausomai nuo rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, tautybės, turtinės ar kitos padėties. Ir tada į kovą dėl vaiko teisių stojo pasaulio moterys, reikalaujamos, kad vaikai, kaip ir suaugę, turėtų savo teises. 1959 m. JTO Generalinė Asamblėja, atsižvelgdama į tai, kad vaikas yra fiziškai ir protiškaici nesubrendęs ir kad jam nuo gimimo reikalinga ypatinga priežiūra ir apsauga, paskelbė Vaiko teisių deklaraciją, kurios tikslas- užtikrinti vaikų laimingą vaikystę. Tėvai, vyrai ir moterys, visuomeninės organizacijos ir vyriausybės buvo kviečiamos pripažinti ir gerbti vaikų teises. Ši deklaracija suteikė visiems vaikams, nepriklausomai nuo jų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, tautybės ar socialinės padėties, vienodas teises (Letukienė, 1999:49).

1979 metai buvo paskelbti Vaikų metais. Žmonės ėmė svarstyti aktualiausias vaikų teisių problemas. Daugiau negu trisdešimt valstybių įsijungė į diskusiją ir nusprendė, jog vaikų teises turi žinoti kiekvienas žmogus. Generalinė Asamblėja, siekdama nuolat gerinti vaikų padėtį, buvo įsitikinusi, jog Vaiko teisių konvencija, kaip ir Žmogaus Teisių Deklaracija, gali užtikrinti vaikų teises. JTO pripažino, kad vaikai turi būti globojami, o šeimai suteikiama reikiama apsauga ir

parama. Todėl Praėjus 30 metų po Vaiko teisių deklaracijos paskelbimo, 1989 m. lapkričio 20d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja, remdamasi 1978 m. gruodžio 20 d. ir 1988 m. gruodžio 8 d. rezoliucijomis, paskelbė Vaiko teisių konvenciją, kuri ir iki šių dienų laikoma pagrindiniu tarptautiniu aktu, įtvirtinančiu vaiko teises (Letukienė, 1999:51).

Ši konvencija yra ilgų derybų tarp atstovų iš šalių, turinčių skirtingas socialines ir ekonomines sistemas bei įvairius kultūrinius, etninius ir religinius požiūrius, nevyriausybinių organizacijų ir Jungtinių Tautų padalinių rezultatas. Jos bendroji tendencija- visa, kas geriausia- vaikams. Tai įpareigoja šalis nares sukurti tokias sąlygas, kokiomis vaikai galėtų aktyviai ir kūrybingai dalyvauti socialiniame ir politiniame savo šalių gyvenime. Konvencija patvirtina pirminį šeimos ir tėvų rūpinimosi ir vaikų priežiūros vaidmenį bei valstybės įsipareigojimą padėti jiems vykdyti šias pareigas. (Žmogaus teisių centras, 2007).

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija yra pagrindinis ir vienintelis tarptautinis dokumentas, kuris tarp kitų vaiko teisių įtvirtina ir vaikų teisę į poilsį ir laisvalaikį, taip pat nustato vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo reikalavimus. Šios konvencijos 31 straipsnyje įtvirtinta, kad „valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti žaidynėse ir jo amžių atitinkančiuose pramoginiuose renginiuose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir kurti meno kūrinius. Be to, valstybės dalyvės, gerbdamos ir skatindamos šias teises, prisideda, kad vaikui būtų suteiktos atitinkamos ir vienodos galimybės dalyvauti kultūrinėje bei kūrybinėje veikloje, praleisti laisvalaikį ir poilsiauti“ (JTO vaiko teisių konvencija, 1989).

JTO Generalinė Asamblėja ragino valstybes dalyves pasirašyti Konvenciją, ratifikuoti ir prisijungti prie jos. Nevyriausybiniams organizacijoms buvo pasiūlyta skleisti informaciją ir prisidėti prie nuodugnesnio Konvencijos aiškinimo ir supratimo. 1990 m. įvyko Vaiko teisių konvencijos įsigaliojimas. Lietuva prie šios Konvencijos prisijungė 1992 m. sausio 8d., o 1995 m. liepos 3 d. LR Seimas ją ratifikavo, taip parodydamas, jog pritaria ir įsipareigoja ją įgyvendinti valstybės vidaus gyvenime. Ši konvencija yra- tarptautinė sutartis, reguliuojanti tarpvalstybinius santykius, todėl ją pasirašiusios valstybės privalo laikytis susitarimų (Letukienė, 1999:62).

Išvada tokia, kad šie tarptautiniai juridiniai dokumentai (Jungtinė Vaikų teisių deklaracija, 1959; Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, 1989) įpareigoja valstybę ir kiekvieną jos narį sudaryti sąlygas visavertei vaiko asmenybės raidai, raiškai ir sklaidai.

2.2. LR teisės aktų ir politinių dokumentų, kuriais turi būti remiamasi kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą, nuostatų analizė

„Pripažindami vaikų, kaip ypatingos visuomenės grupės, teises ir interesus bei nepaprastą Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, plačiausiai pasaulyje apimančios vaiko teises, ir jos Papildomų protokolų bei kitų su vaikais susijusių tarptautinių teisės aktų svarbą, pasaulio vadovai įsipareigojo kurti vaikams pritaikytą pasaulį“ (Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

Ne išimtis ir Lietuva, kuri remdamasi Jungtinių Tautų Organizacijos 1959 metų Vaiko teisių deklaracija, 1989 metų Vaiko teisių konvencija, kitomis tarptautinės teisės normomis bei principais 1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Seime priėmė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, kuriuo suderino tarptautinių dokumentų bendruosius principus ir nuostatas su Lietuvos pagrindiniais įstatymais. N. Letukienės (1999) nuomone, „šio įstatymo atsiradimą paskatino pablogėjusi materialinė ir socialinė padėtis. Atsirado daug skurstančių šeimų, vaikai ėmė nelankyti mokyklos, gatvėse padaugėjo elgetaujančių ir vaikataujančių vaikų. Neretai beglobiai vaikai buvo įtraukiami į nusikaltimus. Nors daugelį vaiko teisių gynė pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas-Konstitucija, kiti įstatymai, tačiau ne visada buvo atsižvelgiama į vaiko interesus ir pakankamai ginamos vaikos teisės, todėl ir gimė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“.

Šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vaikas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, atitinkantį jo amžių, sveikatą bei poreikius. To pačio straipsnio 3 dalyje numatyta, kad Valstybė ir vietos savivaldos institucijos steigia ir remia vaikų sporto, kūrybos, laisvalaikio ir sveikatingumo klubus, stovyklas, šeimos poilsio namus, sanatorijas, sudaro sąlygas vaikams naudotis socialinio draudimo teikiamomis lengvatomis. Straipsnis užbaigiamas nuostata, kad vaikų poilsį ir laisvalaikį garantuoja įstatymai (Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Kitas svarbus teisės aktas, nustatantis vaikų vasaros poilsio programų konkurso organizavimo, finansavimo, lėšų naudojimo, atsiskaitomybės ir atsakomybės tvarką yra Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. vasario 2 d. įsakymu Nr. ISAK-165 patvirtintas Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašas (Žin., 2005, Nr. 18-591). Šiame dokumente įvardintas pagrindinis rengiamų programų konkurso tikslas yra vasaros atostogų metu užimti vaikus, ypač socialiai remtinų šeimų, tenkinant jų pažinimo, lavinimosi, saviraiškos bei bendravimo poreikius. Programos gali būti vykdomos specialiai vaikų vasaros poilsiui pastatytose stovyklose, bendrojo lavinimo mokyklose, neformaliojo vaikų švietimo, kitose institucijose, kurių patalpos ir aplinka pritaikyta tokiai veiklai; stovyklavietėse, kurios yra įrengtos poilsiui su nakvyne skirtoje teritorijoje. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu yra skiriamos lėšos programoms bei jų vykdymo administravimui finansuoti: Ministerija skiria lėšų Lietuvos jaunimo turizmo centrui, kuris

atsakingas už pateiktų programų recenzavimą, o šis pagal sudarytas sutartis jas perveda šalies, tarptautinių ir stacionarių stovyklų programų vykdytojams, taip pat ministerija skiria lėšų savivaldybėms pagal jų teritorijoje besimokančių vaikų skaičių bei savivaldybių skiriamas lėšas savivaldybės stovyklų programoms vykdyti. Populiariausios vaikų vasaros poilsio programų rengimo vietos yra stovyklos. Jas organizuoja švietimo ir kultūros įstaigos, nevyriausybinės, konfesinės organizacijos, fondai, asociacijos, profesinės sąjungos, kiti juridiniai asmenys, kurių nuostatuose (įstatuose) tokia veikla įteisinta. Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos apraše yra nustatyti šie stovyklų tipai:

- stacionari stovykla – stovykla, turinti specialiai pastatytas ir (ar) įrengtas patalpas, kuriose vaikai laikinai apgyvendinami. Skirta vaikų poilsiui, kryptingam užimtumui, neformaliajam švietimui ir sveikatai stiprinti;

- dieninė stovykla – stovykla, turinti vaikų poilsiui ir maitinimui pritaikytas patalpas. Skirta vaikų poilsiui, kryptingam užimtumui, neformaliajam švietimui ir sveikatai stiprinti dienos metu;

- turistinė stovykla – rekreacinėse teritorijose veikianti stovykla, kuri organizuoja trumpalaikį vaikų poilsį, kryptingą užimtumą, stiprina vaikų sveikatą. Stovyklaviečių vietos gali būti keičiamos;

- darbo ir poilsio stovykla – diene arba stacionaria forma veikianti stovykla, kurioje vaikai ilsisi ir dirba. Darbas organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. sausio 29 d. nutarimu Nr. 138 „Dėl asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, sveikatos patikrinimo ir jų galimybių dirbti konkretų darbą nustatymo tvarkos, darbo laiko, jiems draudžiamų dirbti darbų, sveikatai kenksmingų, pavojingų veiksnių sąrašo patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 13-502).

Tačiau pasak Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos (2006): „toks stovyklų tipų reglamentavimas neatspindi realios situacijos, kadangi dažnai organizuojamos ir kitos vaikų vasaros poilsio ir užimtumo formos. Paminėtinos Lietuvos šaulių sąjungos rengiamos mobiliosios stovyklos, t.y. lauko sąlygomis rekreacinėse teritorijose veikiančios sukarintos stovyklos, kuriose organizuojamas kelių dienų vaikų poilsis. Taip pat šiame teisės akte neįteisinta vaikų (ypač globos namų ugdytinių) galimybė poilsiauti, svečiuotis privačiose sodybose ir pan.“

Paminėtina ir tai, kad Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos apraše, Švietimo ir mokslo ministerija ir jos įgaliotos institucijos yra atsakingos už vaikų vasaros poilsio programų finansinę priežiūrą bei kontrolę, tuo tarpu stovyklų, nedalyvaujančių vaikų vasaros programų finansavimo konkursuose, veikla iš viso nekontroliuojama. Todėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2006) pamini būtinybę sukurti vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklos kontrolės mechanizmą, kuris garantuotų vasaros poilsio organizavimo paslaugų kokybę ir efektyvumą.

Išsamiau vasaros poilsio stovyklų organizavimui aprašyti yra skirti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. ISAK-612 patvirtinti Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendrieji nuostatai (Žin., 2006, Nr. 39-1420). Juose numatomas pagrindinis vaikų vasaros poilsio stovyklų tikslas - sudaryti sąlygas vaikams per vasaros atostogas turiningai pailsėti, skatinti pažinimo, lavinimosi, saviraiškos poreikius, plėtoti gebėjimus ir patirtį, saugoti ir stiprinti sveikatą. Vaikai pagal savo poreikį gali pasirinkti vieną iš tokių stovyklos profilių kaip: bendroji stovykla, kūrybinė, meninė, kraštotyrinė, sportinė, mokslinė, istorinė, kalbų mokymo, konfesinė, karinė ir kita. Nustatyta poilsio pamainos trukmė yra nuo 5 iki 18 kalendorinių dienų. Antroje nuostatų dalyje, aprašytas stovyklų darbo organizavimas. Stovyklai vadovauja stovyklos vadovas, kuris organizuoja stovyklos veiklą ir atsako už jos rezultatus. Jis veikia pagal šios stovyklos nuostatus ir pareigybių aprašymą. Vadovą teisės aktų nustatyta tvarka skiria ir atleidžia iš pareigų stovyklos steigėjas arba kita įgaliota institucija. Stovyklos vadovas skiria grupės vadovus, kurie turi atitikti kvalifikacijos reikalavimus. Pagal šiuos nuostatus grupės vadovas gali būti asmuo, įgijęs aukštąjį arba aukštesnįjį (specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą ir turintis pedagogo kvalifikaciją; taip pat asmuo, turintis aukštąjį arba aukštesnįjį (specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) ar vidurinį išsilavinimą, bet neturintis pedagogo kvalifikacijos, išklauses švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka pedagoginių-psichologinių žinių kursą.

Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga savo 2006 metų ataskaitoj kritikuoja Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosius nuostatus, dėl to, kad juose tik bendrai aptariamos stovyklos vadovo bei grupės vadovų teisės ir pareigos, jų atsakomybė, ir pateikiami tik grupės vadovams keliami kvalifikaciniai reikalavimai. Tuo tarpu už stovyklos veiklą ir jos rezultatus atsakančiam stovyklos vadovui nekeliami nei kvalifikaciniai, nei jokie kiti reikalavimai. Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos nuomone, nuostatuose turi būti aptarti atvejai, kai asmuo negali būti priimtas nei į stovyklos vadovo, nei į grupės vadovo pareigas, pavyzdžiui, asmenys teisti už tyčinius nusikaltimus, sergantys alkoholizmu, narkomanija, psichinėmis ligomis, asmenys nuo kurių buvo atskirtas vaikas ar kuriems buvo apribota tėvų valdžia, ir kt. (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

Vaikų vasaros poilsio organizavimas turi būti vykdomas saugiai, todėl labai svarbus teisės aktas, kuris nustato pagrindinius vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimo sveikatos saugos reikalavimus yra Lietuvos higienos norma HN 79:2004 „Vaikų vasaros poilsio stovyklos. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (Žin., 2004, Nr. 82- 2956). Norma taikoma naujai statomoms, rekonstruojamoms ir veikiančioms stacionarioms, turistinėms, dieninėms stovykloms. Yra privaloma juridiniams ir fiziniams asmenims, užsiimantiems statybos technine veikla, stovyklų organizatoriams ir stovyklų administratoriams (direktoriams), teikiantiems vaikų vasaros poilsio, neformalaus

papildomojo ugdymo ir kryptingo vaikų ir jaunimo užimtumo paslaugas, stovyklų saugos kontrolę atliekančioms institucijoms.

Bendrųjų nuostatų skyriuje akcentuojamas saugių vaiko poilsio, ugdymo ir priežiūros sąlygų sudarymas. Stovyklos gali veikti tik teisės aktų nustatyta tvarka ir turėdamos galiojančius dokumentus, patvirtinančius, kad jų aplinka atitinka visuomenės sveikatos priežiūros ir kitų teisės aktų reikalavimus. O darbuotojai gali dirbti tik teisės aktų nustatyta tvarka pasitikrinę sveikatą ir turėdami sveikatos žinių pažymėjimus, patvirtinančius įgytas žinias sveikatos ir pirmosios pagalbos teikimo klausimais. Akcentuojamas fizinių ar juridinių asmenų, organizuojančių stovyklas, saugių paslaugų teikimo privalomumas. Pagal šia normą, asmenys, vartotojui suteikę nesaugią paslaugą, atsako teisės aktų nustatyta tvarka. Maudymosi vietų įrengimas ir priežiūra, bei visų tipų stovyklose numatytų maudymosi vietų vandens kokybė turi atitikti visuomenės sveikatos priežiūros teisės aktų reikalavimus. Turistinės stovyklos turi būti įrengiamos laikantis turistinės stovyklos paslaugų teikimo reikalavimų, o dieninėse stovyklose turi būti užtikrinti reikalavimai saugiam ir kokybiškam maitinimui bei reikiamai vaikų priežiūrai ir jų užimtumui organizuoti.

Vaikų dienos režimas stovykloje privalo būti vykdomas pagal sudarytą planą ir numatytą bei stovyklos vadovo patvirtintą programą, jis turi atitikti vaikų amžiaus fiziologinius ypatumus bei sveikatos būklę. Nemažai laiko turi būti skiriama kūno kultūrai ir kitoms sveikatinimo priemonėms: mankštai, grūdinimuisi, judriems ir sportiniams žaidimams, mokymuisi plaukti ir pan.

Sveikatos priežiūros organizavimo dalyje reglamentuota, kad visi vaikai, atvykstantys į stovyklas, turi turėti pažymą, išduotą asmens sveikatos priežiūros įstaigos apie jų sveikatos būklę (forma 079/a). Draudžiama į stovyklą priimti vaikus, neturinčius nustatytos formos medicininės pažymos. Visuomenės sveikatos centrai turi teikti stovyklų rengėjams (direktoriams) ir stovyklas aptarnaujančiam personalui reikiamą metodinę pagalbą (konsultacijas) vaikų sveikatos priežiūros ir saugos klausimais. Stacionariose stovyklose medicininę vaikų priežiūrą atlieka bendruomenės slaugytojas.

Dar vienas aktualus teisės aktas, nustatantis vaikų turizmo renginių (žygių, išvykų, ekskursijų, sąskrydžių, varžybų) organizavimo tvarką yra Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. ISAK-330 patvirtintas Vaikų turizmo renginių organizavimo aprašas (Žin., 2005, Nr. 31-1023). Šio aprašo tikslas – reglamentuoti turizmo renginių organizavimą, vykdymą ir laiduoti renginiuose dalyvaujančių vaikų saugumą. Teisės aktas taikomas visoms formaliojo ir neformaliojo vaikų švietimo mokykloms, kitiems švietimo teikėjams organizuojantiems ir vykdančioms vaikų iki 18 metų imtinai turizmo renginius Lietuvos Respublikos teritorijoje. Žygio, ekskursijos, išvykos programas ir sąskrydžio, varžybų nuostatus rengia turizmo renginio vadovas, tvirtina švietimo teikėjas. Turistinės stovyklos programos rengiamos pagal Vaikų vasaros poilsio

programų finansavimo tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. vasario 2 d. įsakymu Nr. ISAK - 165 (Žin., 2005, Nr. 18-591). Trečiasis aprašo skyrius yra skirtas turizmo renginių dalyvių saugumo užtikrinimui reglamentuoti.

Svarbus yra ir Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 32-852). Įstatyme numatyta turizmo valdymo funkcijas atliekančių institucijų kompetencija, pagal kurią apskrities viršininkas planuoja bei organizuoja vaikų ir jaunimo stovyklų, finansuojamų valstybės biudžeto lėšomis veiklą, o savivaldybės planuoja ir organizuoja vaikų ir jaunimo stovyklų veiklą, nustato šių stovyklų rengimo reikalavimus, kontroliuoja jų vykdymą.

Taigi panagrinėjus šiuos Lietuvos Respublikos teisės aktus, galima teigti, kad vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklą reglamentuojanti teisinė bazė yra neišsami, nepakankama. Būtina papildyti esamus vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklą reglamentuojančius teisės aktus, aptariant visas galimas vaikų vasaros poilsio ir užimtumo formas bei jų organizavimo specifiką, nustatant stovyklų teikiamų paslaugų kokybę užtikrinančius reikalavimus, aptarti reikalavimus asmenims, teikiantiems vaikų vasaros poilsio ir užimtumo paslaugas, darbuotojų kvalifikaciją, bei sukurti ir įteisinti stovyklų veiklos koordinavimo ir priežiūros mechanizmą.

3. VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO KŪRIMUI IR PLĖTRAI PANAUDOTINOS TEORIJOS IR TYRIMŲ METODOLOGIJA

3.1. Šiuolaikiniame edukologijos moksle vyraujantys požiūriai ir jų pritaikymo galimybės organizuojant vaikų vasaros poilsį

Pagal B. Bitiną (2000), „ugdymo paskirtis- pilnaverčių visuomenės narių reprodukcija“. Šia veikla mokslų metų laiku užsiima mokykla bei tėvai, tačiau atėjus vasaros atostogų metui ugdymas neturi nutrūkti. Tuo turi pasirūpinti valstybė, atsakingos institucijos bei tėvai.

Tokiu atveju, pažinimui ir ugdymuisi vasaros metu padeda turistiniai renginiai ir įvairaus profilio stovyklos, kuriuose vaikai užgrūdina ne tik savo kūną, bet ir jausmus, suformuoja tvirtą valią, įgyja savarankiškumo, neįkainojamos geros patirties ir žinių, kuriuos vėliau sumaniai pritaiko moksle ir įprastiniame gyvenime (Aleksandravičienė, 2007:7).

Pasak I. Jonutytės (2007), „vaikų vasaros poilsio stovyklos yra viena iš švietimo sistemos grandžių, priskiriamų neformalaus ugdymo sričiai. Vasaros stovyklos užima svarbią vietą papildomojo ugdymo sistemoje, nes jos užsiima organizuoto laisvalaikio organizavimu, siūlydamos įvairias nacionalines, tarptautines programas, kurios tenkina skirtingų vaikų grupių poreikius“.

Kaip teigia S. Dapkienė (2002), organizuotas laisvalaikis yra ne tikslas, o kiekvieno mokinio įvairiapusio ugdymo priemonė, o tos veiklos nebuvimas labai žalingas mokiniams daugeliu požiūrių:

- nesudaromos sąlygos įvairiapusiems gebėjimams ugdyti;
- mažinamas aktyvumas, domėjimasis socialine aplinka;
- ugdomas tingumas, abejingumas, uždarumas, neryžtingumas, pasyvumas, susvetimėjimas;
- sudaromos sąlygos kuo dažniau ištrūkti iš suaugusiųjų akiračio, ieškoti bendraminčių gatvėje, kieme;
- emociškai pervargusiems mokiniams trukdoma įveikti dvasines krizes, atsipalaiduoti, patirti sėkmę.

Taigi kokiais principais bei teorijomis remiantis turėtų būti organizuojama vasaros poilsio stovyklų veikla, kad būtų patenkinti vaikų poreikiai, bei pasiektas pagrindinis tikslas- nenutrūkstamo ugdymo įgyvendinimas. Į šį klausimą padės atsakyti edukologijos teorijų analizė.

Pasak B. Bitino (2000), yra labai daug įvairių ugdymo teorijų, ir visos jos aptarnauja vieną iš žmonių veiklos sričių- ugdymą, turintį apibrėžtą paskirtį tenkinti visuomenės poreikį- papildyti savo gretas socialiniam gyvenimui gerai parengtais asmenimis. O apie ugdymo teorijų tinkamumą sprendžiama iš jų naudingumo. Jei jos padeda organizuoti rezultatyvų ugdymą, teorijos yra tinkamos.

Pabrėžtina, kad nors žmonija visais laikais suvokė jaunosios kartos ugdymo svarbą, tik XX a. Europoje sudarytos prielaidos visus vaikus rengti pilnaverčiais visuomenės nariais. Šios idėjos įgyvendinimui amžiaus pirmojoje pusėje trukdė pasauliniai karai ir tik antrojoje šio amžiaus pusėje Europos šalys suvokė, kad priešprieša veda į abipusį sunaikinimą, o tai paskatino telkti dėmesį į ugdymą kaip ateities visuomenės gerovės prielaidą. Visuomenės demokratėjimas paskatino kurti demokratinę švietimo sistemą, pastaroji savo ruožtu įtvirtino demokratiją visuomenėje. Galima išskirti bazines vertybes, kuriomis grindžiamas demokratinis ugdymas, be kurio veiksmingas vaikų ugdymas vasaros poilsio metu būtų neįmanomas. Tai yra :

- ugdymo laisvė, kuri reiškia, kad ugdymas neturi būti supančiotas nei išoriniais, nei vidiniais pančiais;

- ugdymo lygybė, yra vienas iš svarbiausių visuomenės demokratiškumo požymių. Įgyvendinama, kai visiems visuomenės nariams sudaromos sąlygos save realizuoti, atskleisti ir plėtoti savo individualius gebėjimus. Ugdymo lygybę nusako visuomenės narių lygių teisių kriterijus, kuris reiškia, kad visuomenė ugdymo srityje neigia diskriminaciją lyties, rasės, tautos, religijos ar kitokiu pagrindu - garantuoja pagrindinių žmogaus teisių realizavimą ugdymo srityje.

- ugdymo kokybė- laisvės ir lygybės realizavimo prielaida. Ugdymo procese laisvė yra tada, kai ugdytiniai patys nusiteikę pedagogiškai tikslingai veiklai bei elgsenai. Šiuolaikinė pedagogika vietoj auklėjimo praktikoje taikomo reikalavimo metodo, siūlo jį, kur tik įmanoma, keisti netiesioginiu reikalavimu, tai yra prašymu, siūlymu, pageidavimu, užuomina ir kt. Ir taip šiomis reikalavimo formomis įvedamas laisvės elementas, nes tada patys auklėtiniai gali spręsti, kaip elgtis. Tokiai pedagoginės laisvės sampratai realizuoti reikia nemažo pedagoginio meistriškumo, grindžiamo šiuolaikine ugdymo teorija (Bitinas, 2000)

Pasak B. Bitino (2000), „visą šimtmetį Lietuvos pedagoginę mintį sąlygojo klasikinė ugdymo paradigma, kuri ugdymą traktuoja kaip visuomenės apibendrintos patirties (mokslo žinių, vertybių, protinės bei praktinės veiklos gebėjimų) perteikimą ugdytiniams. Klasikinė paradigma įsitvirtino centralizuoto švietimo šalyse, kuriose mokykla buvo orientuota į valstybės poreikių tenkinimą, klusnaus piliečio ugdymą. Šie veiksniai- pedagoginis konservatyvumas ir ugdymo turinio akademiškumas- sąlygoja tvirtą klasikinės ugdymo paradigmos poziciją ir Lietuvos švietimo sistemoje, todėl persiorientuoti į naują paradigmą nelengva. Blogai tai, kad kaip ir visame švietime taip ir pedagogų rengimo sistemoje vyraujantis konservatyvumas eliminuoja novatoriškumą“.

Kaip žinia, Lietuvoje vyraujančios švietimo sistemos tendencijos turi įtakos ir neformaliojo švietimo organizavimui, kurio viena iš sričių yra vaikų vasaros poilsio stovyklų veikla. Taigi ir iki šių dienų klasikinė paradigma turi įtakos formuojant vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimą, tačiau pastebėtina, kad šiuolaikinės teorijos, kurios formavosi plėtojant, o kartais neigiant klasikinės

ugdymo filosofijos paradigmas, vis tampa populiareesnės vaikų vasaros poilsio veiklos organizavime, taip po truputį išstumdamos klasikines paradigmas.

Vienas iš šiuolaikinių populiariųjų požiūrių yra pragmatizmas. Pasak L. Duoblienės (2006), „pirmasis J.Dewey pateikė problemų sprendimo strategiją, kurios modifikuotą variantą iki šiol taiko beveik visų socialinių mokslų atstovai“. Pragmatizmo filosofijos požiūriu ugdymo paskirtis- išmokyti ugdytinį spręsti realias gyvenimo problemas ir, sukaupus jų sprendimo patirtį, pasiekti maksimalią asmeninę gerovę nepažeidžiant tų normų, kurios galioja visuomenėje. Iš to daroma išvada, kad lavinimo ir ugdymo struktūroje svarbios ne pačios žinios ar socialinės idėjos, o individualus gebėjimas visuomeninę patirtį panaudoti asmeniškai reikšmingoms problemoms spręsti. Ugdymo praktikoje pagrindinis dėmesys skiriamas tiems sukonkretintiems lavinimo bei auklėjimo tikslams, kurie formuluojami instituciniu ar interpersonaliniu lygmeniu, atsižvelgus į bendruosius tikslus ir konkrečią socialinę bei pedagoginę aplinką. „Aplinka turi skatinti ne disciplinavimą, o kuo įvairesnę ir turtingesnę patirtį,- manė J.Dewey“ (Duoblienė, 2006). Šiame tikslų numatymo bei formulavimo procese aktyviai dalyvauja ne tik pedagogai, bet ir ugdytiniai, jų tėvai, visuomenės atstovai. Ugdymo tikslai ir pedagoginės veiklos uždaviniai formuluojami taip, kad būtų maksimaliai patenkinami socialiniai individualieji poreikiai (Bitinas, 2000).

Šis požiūris, vaikų vasaros stovyklų veikloje galėtų būti pritaikytas įvairių lavinimo žaidimų sukūrimui, kuriuose vaikams reiktų išspręsti jiems iškeltas problemas, taip pat įtraukti prevencinio pobūdžio paskaitas, kurias skaitytų autoritetą vaikams turintys visuomenės nariai. Pagirtinas būtų ir tėvelių įtraukimas į stovyklų veiklą, pavyzdžiui tėvų ir vaikų maisto ruošimo varžybos, įvairios estafetės- dalyvaujant suaugusiems.

Taip pat viena iš populiarių pragmatizmo atmainų yra socialinis rekonstrukcionizmas. Šio požiūrio atstovai daro išvadą, kad šiuolaikinė socialinė aplinka išgyvena krizę, kuri tiesiogiai veikia visas ugdymo grandis. Todėl organizuoto institucinio ugdymo paskirtis- ne tik reprodukuoti visuomenės narius, bet ir tobulinti pačią visuomenę, visu pirma kryptingai ugdant būsimuosius jos narius. „Socialiniams rekonstrukcionistams rūpėjo pasaulio ir jo bendruomenės ateitis ir gerovė, todėl jie telkė visas pastangas į bendruomeniškumo ugdymą, aktyvų dalyvavimą politinėje ir socialinėje veikloje, visų mokslų „pajungimą“ ateities vizijoms realizuoti ir kurti gerovei“ (Duoblienė, 2006). Vadinasi, rekonstrukcionizmas grįžta prie švietimo epochos idėjos, kad ugdymu galima keisti visuomenę. Jie siūlo skatinti ugdytinius kritiškai vertinti žmonijos pasiekimus, o ugdymo turinyje ženklią vietą skirti žmonijos globalinėms problemoms nagrinėti (branduolinis pavojus, badas, aplinkos užterštumas, žmogaus teisių pažeidinėjimai ir kt.), skatinti ugdytinius aktyviai dalyvauti socialinės, politinės, ekonominės pertvarkos programose, ugdyti jų savarankišką požiūrį į socialines ir etines problemas. Šios mokyklos ryškiausi atstovai yra G. S Countsas,

A. Toffleris (1996). Pasak jų ugdymas, turėtų būti nukreipiamas į asmens socializaciją, visuomeninių idealų suvoktį (Bitinas, 2000).

Šis požiūris reikšmingas įvairių programų, kurios vykdomos stovykloje, sukūrimui. Programų tikslas turėtų būti atkreipti vaikų dėmesį į šiuolaikines pasaulinio masto problemas, bei supažindinti su jomis. Įtraukti vaiką į diskusijas, žaidimus bei tomis programomis formuoti vaiko požiūrį į tai kas vyksta aplink jį.

Dar vienas iš šiuolaikinių požiūrių - progresyvizmas, kuris kaip pedagoginė koncepcija, išskyrė kitokią ugdymo traktuotę: ugdymas- kiekvieno asmens, individo ir demokratinės visuomenės nario gebėjimų plėtotės skatinimas, sudarant geras raidos sąlygas; ugdymas neatsiejamas nuo socialinės evoliucijos, yra šios evoliucijos prielaida, todėl jo tikslai, turinys ir metodai turi būti dinamiški. Ugdymo paskirtis, yra ne ugdytinio rengimas suaugusiojo gyvenimui, o toks jo dabartinio gyvenimo ir veiklos organizavimas, kad atsiskleistų imanentinės ugdymo galios, kad jis pajėgtų realizuoti save. Ugdytinis neturi jausti, kad jį kažkas ugdo, jis turi gyventi natūralų gyvenimą. Pirmieji progresyvizmo atstovai pabrėžė, kad vaikystė pati yra tikslas, todėl vaikų ugdymas grindžiamas jų poreikių tenkinimu. Pagrindinis klausimas, kuris gali kilti ugdytojui,- ko reikia vieno ar kito amžiaus vaikui, kad jis augtų psichiškai ir fiziškai sveikas; atsakymas į šį klausimą lemia ugdymą. Vaikas turi teisę į pilnavertį vaikišką gyvenimą, todėl bet kuri ugdymo institucija turi jį žavėti, būti jauki, puošni, patraukli. Įtvirtinantis laisvos ir kūrybingos asmenybės ugdymo tikslą progresyvizmas tampa demokratine ugdymo paradigma. Laisvo ugdytinio apsisprendimas - viena iš esminių progresyvizmo pedagogikos ypatybių: sprendamas, ko mokytis, ko siekti, ugdytinis imasi atsakomybės už savo ateitį, savo veiklą ir elgesį, įpranta priiminėti sprendimus, susijusius su asmenine rizika. Be šios savybės neįmanomas sėkmingas individo gyvenimas demokratinėje, asmenine iniciatyva ir laisva konkurencija grindžiamoje visuomenėje (Bitinas, 2000).

Šis požiūris galėtų būti pritaikytas jaukiai, draugiškai, spalvingai vasaros stovyklų aplinkai sudaryti, kurioje vaikas gerai jaustųsi. Dienos režimas turėtų būti alternatyvus, sudarytas užsiėmimų tvarkaraštis, iš kurio pats vaikas pagal savo poreikius galėtų išsirinkti jam patinkančias veiklos rūšis. Pačio vaiko dienos tvarkės sudarymas ugdytų jo savarankiškumą, taip jis įprastų priiminėti sprendimus už save ir ateityje.

Pasak L. Duobienės (2006), „Lietuvoje pragmatizmo, progresyvizmo ir socialinio rekonstrukcionizmo teorijos populiarinamos įvairiais švietimo ir ugdymo lygmenimis. Bet labiausiai šiomis teorijomis remiamasi siekiant pagrįsti naujus, vadinamuosius aktyvius, metodus, kuriuose akcentuojama patirtis, problemų sprendimas, projektinė veikla“.

Fenomenologijos požiūryje kalbant, apie ugdymą, juolab auklėjimą, vartojamos tokios sąvokos: atsakomybė, rūpestis, draugystė ir kt. Dažniausiai tai suprantama kaip siektinos

visuomeninės vertybės. Jas bandoma perduoti, siekiama išmokyti jų. Todėl ugdytiniui reikia perteikti pasirinkimo alternatyvas (Green, 1990; Denton, 1970). Fenomenologijos mokymas reikalauja iš mokytojo daug pastangų ir pasirengimo. Šio ugdymo atstovų manymu, mokant vertybinių nuostatų, derėtų imtis pasakojimų, meninės kūrybos, vaizduotės lavinimo, nes taip įgyjamas estetinis ir etinis santykis su pasauliu (Duobienė, 2006)

Šis požiūris gali būti pritaikytas vaikų vasaros poilsio stovyklų veikloje. Kiekvienoje programoje per meninės kūrybos, vaizduotės lavinimo, ir kitus užsiėmimus turi būti skatinimas tokių vertybių kaip: atsakomybė, rūpestis, draugystė puoselėjimas.

Taigi Lietuvoje tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu yra vykdomos vaikų vasaros stovyklos modelio paieškos, nes buvusios stacionarios pionierių stovyklos nebeatitinka šiuolaikinių vaiko poreikių ir visuomenės lūkesčių. Tačiau A. Juodaitytės nuomone (2002), vis labiau įsigali vaikų stovyklų modelis, grįstas humanistinio ugdymo koncepcija ir į vaiko asmenybę orientuoto ugdymo principais (Jonutytė, 2007).

Pasak I. Jonutytės (2007), „humanistinė ugdymo koncepcija pirmiausia pripažįsta suaugusiojo ir vaiko lygiavertiškumą akcentuodama partneriškus santykius, pagarbą vaiko asmenybei, iškelia vaiko individualumą ir pripažįsta jo teisę būti skirtingam“. Anot L. Duobienės (2006) šioje pedagogikoje vertingiausi tokie mokymo metodai, kurie skatina moksleivių savarankiškumą, pažinimo veiklą, įvairių problemų sprendimą, moksleivių kūrybinio potencialo plėtrą (mokomieji projektai, diskusijos, grupiniai aptarimai, darbas mažomis grupėmis, dramatizavimas, dalykiniai žaidimai ir kt.). Taip pat autorė teigia, kad „humanistiniu ugdymu siekiama, kad ugdymo proceso dalyviai susivienytų į demokratinę bendruomenę, kuri yra visuomenės demokratizavimo ir humanizavimo prielaida. Tokioje bendruomenėje ugdymą apibūdina ugdytojų ir ugdytinių bendradarbiavimas, dalyvavimas ugdymo institucijos valdyme, socialinė integracija, ugdytinių savidrausmė, mokymasis naudotis laisve, savarankiškumo, gyvenimo galių įsitvirtinimas“. Akcentuojama, papildoma, neformalaus ugdymo svarba.

Humanistinio ugdymo šalininkai C.Rogers (1991), A. Maslow (1993) ir kiti mokslininkai, tokie kaip V.Lepeškienė (1996), A. Juodaitytė (2000), teigia, kad šiuolaikine pedagogika turi būti orientuota į vaiką, gerbti vaiko vidinio pasaulio nepriklausomybę, savarankiškumą, jo unikalią socialinę patirtį, o ugdymas grindžiamas vaikui asmeniškai reikšminga patirtimi, sprendžiamos vaiko dabarties aktualios problemos (Jonutytė, 2007).

Vaikų vasaros stovyklos turi idealias sąlygas įgyvendinti humanistinio, į vaiką orientuoto ugdymo nuostatas praktiškai. Stovyklos tenkina vaiko poreikius (saviraiškos, saugumo, pagarbos), sudaro sąlygas vaiko veiklai saugioje aplinkoje, atsižvelgiant į jo specifinius pomėgius- tai ir atspindi esmines humanistines nuostatas. Vaikų vasaros poilsio stovykloje akcentuojamas visuminis

vaiko ugdymas saugioje neformalioje bendruomenės aplinkoje, o veiklos procesas pripažįstamas vertingesniu nei jo rezultatai. Taigi vasaros stovyklos užtikrina saugią vaikui aplinką bei tobulina santykius tarp vaiko ir suaugusioje neformalioje aplinkoje (Jonutytė, 2007).

I. Jonutytė (2007) pabrėžia, kad „vaikų stovyklos, grįstos humanistiniu ugdymu, tampa viena iš naujų vaiko socializacijos sričių, padedančių atsiskleisti vaiko individualybei, sudaro palankesnes sąlygas vaiko socializacijai, kuria vaiko ugdymui palankią aplinką, tobulina socialinius gebėjimus, turtina socialinę patirtį bei skatina visavertės asmenybės ugdymą saugioje neformalioje bendruomenės aplinkoje“.

3.2. Šiuolaikinės vadybos ir administravimo teorijos ir jų pritaikymo galimybės kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemas

Pasak A. F. Stoner (2005), teorijos- tai žinių visuma, su kurių pagalba žmonių pasaulio suvokimo patirtis įgyja prasmės. O šių teorijų raidą įmanoma suvokti, kaip žmonių mėginimus sutvarkyti santykius atitinkamu istorijos laikotarpiu.

Organizacijos valdymo teorijos per neilgą žmonijos vystymosi laikotarpį- iš esmės per vieną praėjusį amžių- organizacijos kūrimo ir valdymo principus ir praktiką išplėtojo iki teorijos aukštumų. Sunku išskirti organizacijų teorijos kaitos etapus ir dėsningumus, nes daugelis požiūrių susidarė tuo pačiu metu, svarbūs teiginiai buvo perimami iš ankstesnių darbų (Ginevičius ir kt., 2008: 71). Todėl norint apibrėžti šiuolaikines valdymo teorijas, reiktų trumpai apžvelgti pirmąsias teorijas, kurias ir sudarė pagrindą naujiems požiūriams atsirasti.

Galima išskirti dvi pagrindines vadybos teorijas, turėjusias įtakos visoms kitoms: mokslinės vadybos, arba klasikinė, teoriją, kurios pagrindą sukūrė F. Teiloras ir bendraminčiai, ir žmogiškųjų santykių teorija, kurią sukūrė E. Mėjo ir jo šalininkai. Šių teorijų pagrindu ir vykstant polemikai tarp šių dviejų mokyklų, taip pat bandant sintetinti jų išvadas, pritaikant jas naujoms situacijoms ir panaudojant gretutinių mokslo šakų laimėjimus, formavosi kitos vadybos teorijos ir mokyklos: empirinė teorija, socialinių sistemų teorija, kiekybinių metodų teorija ir kt.

Kalbant apie **klasikinės teorijos** atsiradimą, reiktų paminėti šios teorijos šalininką F. Teylorą. P. Zakarevičiaus ir kitų. (2004) nuomone, vadybos, kaip žinių sistemos apie organizacijų valdymą, atsiradimas tiesiogiai susietas su šiuo amerikiečių mokslininko vardu.

B. Martinkus ir kt. (2010) pabrėžia, kad F. Teiloras pirmasis, kuris XX a. pradžioje pradėjo sistemingai tirti darbo organizavimo ir vadybos problemas, taikyti analitinius metodus. F. Teiloras iškėlė mintį, kad vadybos pagrindas yra teisingas darbo organizavimas tiek darbininkų, tiek vadovų lygmenyse. Pasak N. Kotortkov (1996), pagrindinė F. Teiloro darbo mokslinio organizavimo teorijos

tezė yra ši: „darbas tik tuomet gali būti našus, kai jis organizuotas pagal taisykles, principus, standartus, parengtus panaudojant naujausius mokslo pasiekimus ir ilgametę praktikos patirtį“ (Martinkus ir kt., 2010).

Prie klasikinių organizacijos vadybos teorijų priskirtina ir **idealaus biurokratinio valdymo** teorija. Šios teorijos atstovas M.Vėberis labiausiai domėjosi valdžios ir biurokratijos problema (Ginevičius ir kt., 2008).

P. Zakarevičius ir kt. (2004) pabrėžia, kad „M.Vėberis biurokratinį valdymą suprato kitaip negu to meto politologai: tradicinis biurokratijos supratimas- valdymas, panaudojant biurų sistemą (iš čia iškilęs terminas „biurokratija“), tuo tarpu M. Vėberis biurokratinį valdymą traktavo kaip grupinės veiklos organizavimą, šią veiklą griežtai reglamentuojant taisyklėmis, standartais, instrukcijomis ir kt.“.

Vėberis idealią organizaciją įvardijo kaip normų sistemą. Nukrypimai nuo jos yra sistemos efektyvumą mažinantis dezorganizavimas. Būtent jam priklauso nuostata- labiausia efektyvus darbo metodas yra griežta tvarka, paremta tam tikromis taisyklėmis, sukurtomis F.Teilorio. M.Vėberis manė, kad visą organizaciją galima padalyti į sudedamąsias dalis ir kiekvienos jų darbą normuoti. Toks darbo pasidalijimas specializuoja personalą ir formuoja linijinę organizacinę struktūrą- kiekvienas atlieka savo darbą ir yra atsakingas savo tiesioginiam vadovui (Martinkus ir kt., 2010).

Pasak Ginevičiaus ir kt. (2008: 73), „M.Vėberio idealios organizacijos biurokratijos modelis įrodė, kad biurokratinė organizacija yra gana racionalusis šiuolaikinis valdymo būdas. Individai, veikiantys tokiose organizacijose, gali išspręsti daugybę problemų, įveikti įvairias kliūtis, atsirandančias darbo procese, tobulinti darbo procesą, didinti jo efektyvumą“.

Klasikinės mokyklos teoriją plėtojo prancūzų inžinierius H. Fajolis. Jis 1916-1923 metais parengė **administracinės veiklos organizavimo teorijos** pagrindus. Jo teigimu, organizacijos veiklos kokybė pirmiausia priklauso nuo vadovaujančio personalo. Todėl daug dėmesio skirta vadovų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sričiai (Ginevičius ir kt., 2008).

Nauju vadybos mokslo teorijos ir praktikos raidos etapu laikomi 1920 m., kai buvo pradėti išsamiai tyrinėti psichologiniai ir socialiniai darbo efektyvumo veiksniai, kai valstybė pradėjo reguliuoti darbdavių ir samdomų darbuotojų santykius. Tuo metu susiformavo **žmonių santykių koncepcija**, kurios pradininkas buvo K. Levinas. Ši mokykla susikūrė kaip reakcija į klasikinės mokyklos trūkumus ir tapo savotišku tiltu tarp klasikinės ir šiuolaikinių valdymo teorijų. Žmogiškųjų santykių vadybos teorijos atstovai teigia, kad valdymas yra veikla, kurią žmonės kuria, ji nukreipta į žmones ir tarp žmonių (Martinkus ir kt., 2010).

Daugiausiai dėmesio šioje teorijoje skiriama vadovo ir pavaldinių santykiams, formaliam vadovo autoritetui ir atsakomybei, tai pat grupinei atsakomybei, kuri suvokiama kaip būtinumas

tarpusavyje derinti ir koordinuoti darbus, priešingu atveju veikla taps neefektyvi. E. Mayo pabrėžė, kad didinant darbo našumą svarbiausi yra ne materialiniai ar finansiniai, o psichologiniai ar socialiniai veiksniai (Ginevičius ir kt., 2008).

Dar viena teorija, davusi pagrindą šiuolaikiniams populiariems požiūriams susiformuoti yra **kiekybinių metodų teorija**. Jos tikslas - matematinių modelių, skaičiavimo technikos ir informacinių valdymo sistemų taikymas valdymo situacijoms, problemoms spręsti ir jų vykdymui kontroliuoti. Šios mokyklos šalininkų teigimu organizacijos sistemą sudaro trys pagrindiniai elementai: komunikacija, pusiausvyra bei sprendimo priėmimas. Šių elementų integruojančiu veiksmu laikomas tikslas. Tikslui realizuoti svarbus sprendimas, todėl ir visas valdymo procesas sutapatinamas su sprendimo priėmimu. Optimalų sprendimą galima priimti tik pasitelkus naujausius matematinius metodus ir elektroninę skaičiavimo techniką. Tuo remiantis ši mokykla visus valdymo procesus bando matematizuoti ir formalizuoti, šiam tikslui plačiai taikoma logika, žaidimų ir eilių teorijos, statistikos ir prognozavimo metodai (Martinkus ir kt., 2010).

Tarp vadybos tyrinėtojų pasigirdo minčių, kad klasikinę teoriją reikia pradėti adaptuoti ir taikyti prie šių dienų aktualijų- sisteminės analizės principus ir metodus taikyti nagrinėjant konkrečias problemas. Vadybos mokslo analitikai iškėlė mintį, kad organizacijos valdymo tobulinimas nėra vienkartiniai veiksniai, o nuolatinis kasdienis procesas, šis procesas vyksta kartu su kitų organizacijų posistemų keitimusi, todėl susiformavo nauji požiūriai (dar vadinami naujosiomis teorijomis) apie valdymo proceso esmę:

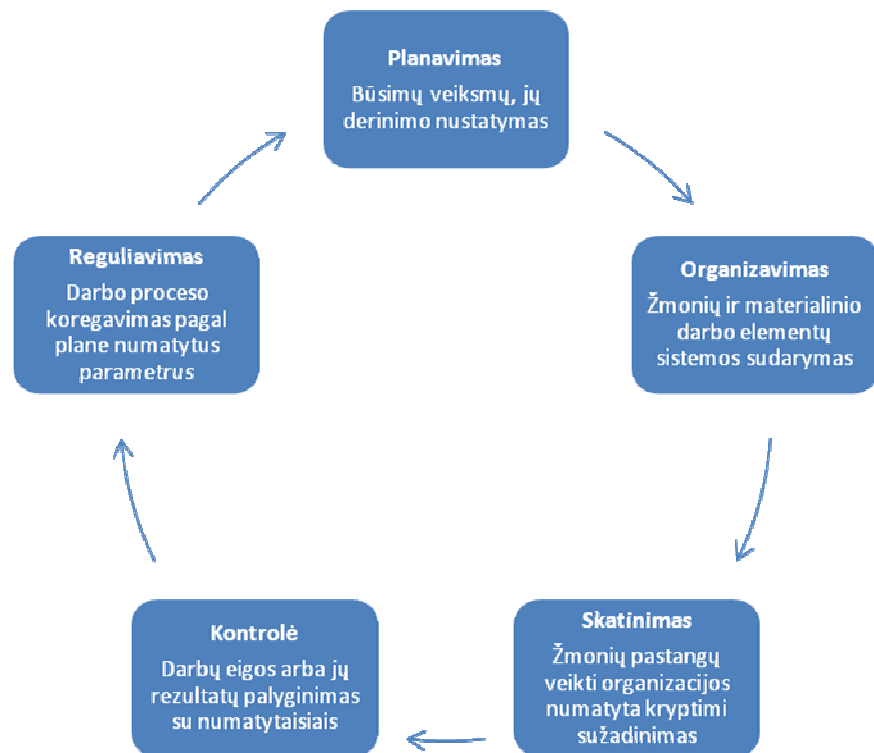
- situacinis;
- sisteminis;
- procesinis;
- vadovavimo profesionalizmo (Martinkus ir kt., 2010).

Visi šie požiūriai turi didesnę ar mažesnę reikšmę kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą, todėl šių teorijų tezes panagrinėsime plačiau.

Klasikinės ir žmogiškųjų santykių mokyklų nesutarimai nepatenkino darbdavių, jie reikalavo bendrosios vadybos teorijos, kurią bandė sukurti empiriškai. Taip atsirado empirinė teorija, dar vadinama **situacine**. Ji nagrinėja įvairių veiklos (verslo) sferų valdymo praktiką, ieško tipinių situacijų, kurių pavyzdžiu būtų galima mokytį būsimuosius vadovus ir parengti optimalias organizacines valdymo sistemas įvairioms situacijoms. Šios mokyklos šalininkų teigimu, užuot kalbant, reikia aprašinėti ir nagrinėti konkrečius atvejus, surasti teisingą jų sprendimą, tinkamą ir kitoms panašioms situacijoms. Remdamiesi tokių situacijų analize, empirinės mokyklos teoretikai daug dėmesio skiria įvairioms praktikų rekomendacijoms, kaip gerinti kompanijų organizacines

struktūras, kaip tobulinti žmonių elgesį, komunikacijos sistemą ir kt. Šios rekomendacijos dažnai remiasi klasikinės ir žmogiškųjų santykių teorijų išvadomis (Martinkus ir kt., 2010).

Dar vienas šiuolaikinis požiūris yra **procesinis**. Šio požiūrio šalininkai vadybą supranta kaip nepertraukiamą procesą, nes darbas atliekamas siekiant iškeltų tikslų, yra nepertraukiamų, vienas su kitu susijusių veiksmų visuma, kurie vadinami vadybos funkcijomis. Pirmasis savo požiūrį apie juos išreiškė H. Fajolis, mėgindamas aprašyti vadovo funkcijas. Jo yra suformuluotas vadovavimo (administracinės) veiklos etapų ciklas, kurį vėliau kiti tyrėjai pavadino bendrųjų valdymo funkcijų ciklu, tuo pabrėždami bendrųjų vadybos funkcijų tarpusavio ryšį ir šio ryšio svarbą (1 pav.).

Šaltinis: Martinkus ir kt., 2010.

1 pav. **Vadybos ciklas.**

Kiekvienos valdymo funkcijos sudėtinė dalis yra sprendimo priėmimas. Siekiant pasirinkto tikslo arba sprendžiant iškilusią problemą, pirmasis vadybos žingsnis yra planavimas. Žinant, ką ir kaip daryti, antras žingsnis yra organizavimas. Siekiant išspręsti problemą, įgauti konkrečių veiksmų pavidalą, žmones reikia motyvuoti- skatinti. Ketvirtasis vadybos ciklo elementas- kontrolė. Tai gautų rezultatų lyginimas su numatytais. Nukrypimai grįžtamuoju ryšiu tenka valdymo subjektui. Penktasis vadybos ciklo elementas- reguliavimas. Taigi vadybos funkcijų realizavimas yra uždaras ciklas. Procesinio požiūrio šalininkai teigia, kad ciklas vyks netolygiai, jei bent viena valdymo funkcijų bus atliekama nekokybiškai (Martinkus ir kt., 2010).

Trečiasis naujosios vadybos požiūris yra **profesionalusis menedžerizmas**, kuris paremtas fundamentaliu empirikų teiginiu, kad norint sėkmingai vadovauti šiuolaikinei organizacijai, reikia ne tik įsisavinti vadybos ir kitų gretutinių mokslų žinias, turėti atitinkamus gebėjimus, bet ir visiškai atsiriboti nuo kitokio turinio darbų ir visas pastangas bei dėmesį skirti vadovavimo veiklai. Kitaip tariant, vadybinis darbas turi tapti profesija, organizacijoms turi vadovauti vadovai profesionalai (Martinkus ir kt., 2010).

Ir ketvirtasis požiūris yra **sisteminis**, kurio susikūrimui didelį indėlį padarė kiekybinių metodų teorija. Pagrindinė šio požiūrio susikūrimo priežastis tapo, tai, kad empirinės mokyklos pragmatizmas ir praktiškumas nepatenkino tų verslo teoretikų, kurie domėjosi ne tik dabarties problemomis, bet ir plėtos perspektyva (Martinkus ir kt., 2010).

Socialinių sistemų mokykla, remdamasi naujausia sociologijos teorija, bando kritiškai įvertinti iki jos buvusias valdymo koncepcijas ir teoriškai apibendrinti valdymo patyrimą. Šios mokyklos pradininkais laikomi Č. Barnardas ir H. Simonas. Pagal šį požiūrį, sistema vadinama tarpusavyje susietų elementų visuma, kuri atlieka tam tikrą funkciją. Svarbu tai, kad elementai būtų susiję ir vienas kitą veiktų. Įvairios dalys gali būti susietos į visumą, bet tai dar ne sistema tol, kol nesuformuotas tam tikras mechanizmas (Martinkus ir kt., 2010).

Pasak P. Zakarevičiaus ir kt. (2004), „sisteminė vadybos teorija, traktuodama organizaciją kaip socialinę - ekonominę sistemą, jos valdymo klausimus nagrinėja kaip visų, joje vykstančių, - tiek socialinių, tiek ekonominių bei gamybinių- technologinių procesų reguliavimą“.

B. Martinkus ir kt. (2010) pabrėžia, kad organizacijos, kaip socialinės sistemos, idėją pirmasis suformulavo Č. Bernardas, kuris teigė, kad darbuotojų aktyvumas, darbo kokybė ir kiti rezultatai priklauso ne tik nuo motyvacijos, bet ir nuo daugelio kitų organizacijos veiksnių, kurie tarpusavyje susieti glaudžiais ryšiais. Jis organizaciją įvardija, kaip žmonių sistemą, kurioje kiekvienas žmogus, žmonių grupės tarpusavyje susieti glaudžiais ryšiais, o visų jų veikla sąmoningai koordinuojama. Tokiu būdu funkcionuojanti visuma nuolat duoda geresnių rezultatų nei pasiekia atskiros grupės.

Sisteminis požiūris bando nagrinėti ir organizaciją kaip visumą, ir išorinę aplinką, kurioje ji funkcionuoja. Sistemos yra nagrinėjamos tiriant jų komponentus ir komponentų poveikį vienas kitam. Šis požiūris socialinę organizaciją įvardija kaip kompleksinę sistemą, sudarytą iš daugelio tarpusavyje susijusių elementų. Tie elementai yra organizacija, jos struktūra, fizinė aplinka, žmogus (Martinkus ir kt., 2010).

Pasak F. S. Butkaus (2008), „vienas pagrindinių sisteminio požiūrio principų yra sistemų hierarchiškumas, kuriuo remiantis kiekviena sistema gali būti išskaidyta į žemesniojo lygio sistemas, ir atvirkščiai, gali būti suprantama kaip aukštesniojo lygio sistemos dalis“.

Valdymo proceso organizavimo požiūriu naujoji sistemos teorija išskyrė programinę, adaptyvinę ir mišrią sistemas.

- Programinis valdymas egzistuoja tuomet, kai valdymo procesas vyksta pagal numatytą programą. Valdymo subjektas, gavęs informaciją apie nukrypimą nuo programos, „pataiso“ valdymo objekto veiklą.

- Adaptyvnis valdymas yra sistemos funkcionavimo prisitaikymas prie išorės sąlygų. Valdymo subjektas čia stebi išorės situaciją ir, kai keičiantis, atitinkamai koreguoja valdomojo objekto veiklą. Teigiama, kad grynas adaptyvnis valdymas nėra pozityvus, nes „aklas“ sekimas išorės sąlygomis gali būti nenaudingas ar netgi pražūtingas sistemai.

- Optimalus variantas valdant sudėtingas sistemas yra programinio ir adaptyvinio valdymo derinimas.

Remiantis sisteminiu požiūriu valdymas apibrėžiamas kaip informacinis procesas, vykstantis tikslingoje sistemoje, kai viena sistemos posistemė (valdančioji) reguliuoja kitų posistemių (valdomųjų) funkcionavimą, siekdama užtikrinti tikslo funkcijos realizavimą (Martinkus ir kt., 2010).

Kalbant apie valdymo tobulinimą, vadybos tyrinėtojai iškėlė mintį, kad organizacijos valdymo tobulinimas- tai ne periodiniai ar tuo labiau vienkartiniai veiksmai, o nuolatinis, kasdieninis procesas. Šis procesas turi vykti kartu su kitų organizacijos posistemių keitimusi ir atlikti jų išsivystymo lygį. Tokia vadybos tobulinimo koncepcija įgavo **organizacinio vystymo teorijos** pavadinimą. Apibendrinant šios teorijos šalininkų pateiktas organizacinio vystymo koncepcijos sampratas, galime konstatuoti, kad organizacijos vystymas- tai nuolatinis, permanentinis procesas, kuriam vykstant:

- koreguojama valdymo struktūra, funkcijų pasidalijimas, pavaldumas, atsakomybė;
- gerinamas organizacijos psichologinis mikroklimatas, darbuotojų santykiai;
- tobulinamas veiklos stilius ir metodai;
- gerinamas tarpgrupinis bendradarbiavimas, įvedamos įvairios grupinės veiklos formos;
- tobulinama informacinė- komunikacinė sistema ir sprendimų parengimo bei priėmimo organizavimas;
- darbuotojų motyvavimo formos keičiamos atsižvelgiant į pasikeitusias sąlygas;
- tobulinama darbuotojų klasifikacija, sudaromos sąlygos jiems prisiderinti prie naujų veiklos aplinkybių, daryti karjerą (Zakarevičius ir kt., 2004).

Kad šis procesas vyktų sklandžiai, jo rezultatai būtų efektyvūs ir produktyvūs, organizacijoje būtina nuolatos vykdyti tokias vadybines procedūras:

- sekti valdymo sistemos atitikimo organizacijos tikslams ir veiklai būseną, fiksuoti vadybines problemas jų atsiradimo pirminėje stadijoje;
- vertinti kylančias problemas, diagnozuoti jų atsiradimo priežastis, atlikti išsamią analizę;
- rengti problemų sprendimus, planuoti visų organizacijos posistemių veiksmus ir jų įgyvendinimui;
- organizuoti sprendimų realizavimą;
- vertinti įgyvendintų pakeitimų rezultatus.

Būtent organizacinio vystymo teorijos praktinio taikymo įtakoje organizacijose intensyviai buvo kuriami valdymo tobulinimo departamentai, grupės, biurai, o aplinkoje steigėsi įvairaus profilio, dydžio, kompetencijos konsultacinės firmos (Zakarevičius ir kt., 2004).

Jau pradiniam organizacinio vystymo teorijos atsiradimo etape kai kurie mokslininkai, pvz. A. Chandler (1962), W. Bennis (1967) ir kt., - paskelbė eilę darbų, kuriuose teigė, kad į organizacijos vystymo problemą būtina žiūrėti plačiau, jos vystymas privalo būti suderintas su tolimesnės ateities perspektyvomis. Šis požiūris buvo pripažintas daugelio vadybos teoretikų bei praktikų ir gavo **organizacijos strateginio valdymo** teorijos pavadinimą.

Pasak R. Ginevičiaus ir kt. (2008), „bendrosios sistemų teorijos aspektu nagrinėta organizacijų plėtra turėjo daug įtakos strateginiam valdymui tobulinti, nes šis požiūris susiejo iki tol tam tikrus organizacijų teorijose pasiektus rezultatus. Daugiausia dėmesio buvo skiriama organizacijos, kaip atviros sistemos plėtrai. Tai leido gilintis į organizacijos ir jos aplinkos sąveiką, nustatyti organizacijos struktūros tarpusavio ryšio svarbą, tobulinti organizacijos valdymo sistemą“.

Atskiri autoriai skirtingai traktuoja strategijos sampratą, tačiau apibendrinant galima teigti, kad dauguma strategiją supranta kaip organizacijos gyvavimo tolimesnėje ateityje perspektyvinį modelį. Realizuoti tokį perspektyvinį modelį įmanoma tik suformulavus ir apibūdinus:

- organizacijos misiją (paskirtį visuomenėje, regione ir kt.);
- ilgalaikius (strateginius) tikslus;
- tikslų gyvendinimui reikalingus išteklius ir jų įsigijimo galimybes bei būdus;
- veiklos etapus, priemones, metodus, kurie bus įgyvendinti, realizuojant tikslus;
- be abejo, svarbiausias strateginio valdymo klausimas yra strategijos numatymas, sudarymas.

Žinomi keli pagrindiniai šio proceso metodologiniai požiūriai:

- strateginio planavimo požiūris. Strategiją traktuojama kaip organizacijos perspektyvinės veiklos planas, sudaromas vadovaujantis taisyklėmis, kurios yra detalios išdėstytos. Rengiant šį planą, būtina vertinti išorinės aplinkos situaciją, galimus jos pokyčius, įtaką organizacijos vidaus funkcionavimui;

– strateginių sprendimų sisteminės visumos požiūris. Strategija apibūdinama kaip ilgalaikių sprendimų, paimančių visas organizacijos veiklos sritis, visuma. Priimant šiuos sprendimus turi būti numatytos ir įvertintos finansinės, organizacinės, vadybinės, ir kitos galimybės bei resursai, o taip pat aplinkos kitimo tendencijos;

– strateginių problemų sprendimo požiūris. Šio požiūrio esmė- strategija, tai galimų ateities (strateginių) problemų išryškinimas, vertinimas ir sprendimų jų likvidavimui parengimas. Akivaizdu, kad toks požiūris susiformavo situacinio požiūrio įtakoje (Zakarevičius ir kt., 2004).

Strateginio valdymo teorija sudėtingame pasaulyje tampa vis aktualesnė ir jos tobulinimo, modifikavimui ir varijavimui vadybos specialistai skiria nuolatinę dėmesį.

Taigi aprašyti teoriniai požiūriai istoriškai formavosi nuosekliai, naujesnė mokykla papildydavo ankstesnes, ir taip kartu toliau gyvuodavo. Taip pat devintajame dešimtmetyje susikūrė ir naujausia vadybos teorijų srovė, kuri kitaip negu kitos mokyklos propaguoja kompleksinį, integralinį požiūrį į organizacijos veiklos sėkmės priklausomybę nuo daugelio vadybos elementų. Šios teorijos apibendrintai dažnai vadinamos sėkmingų organizacijų teorijomis. Viena iš ryškesnių šios pakraipos teorijų, pavadintą **7- S**, išdėstė konsultacinės firmos „Makkinzi ir kompanija“ (1980) specialistai, kurie apibendrina didžiulį patyrimą, sukauptą konsultuojant daug įvairių organizacijų (Zakarevičius ir kt., 2004).

Jie teigė, kad organizacijos sėkmė priklauso nuo septynių veiksnių, kurių pavadinimai simboliškai prasideda raide S:

- strategy- strategija;
- stucture- struktūra;
- systems- sistemos;
- style- stilius;
- staff- personalas;
- shared values- vertybių pasidalijimas;
- skill- gebėjimai.

Ir kad šie vieningoje sistemoje integruoti veiksniai yra sėkmingos organizacijos veiklos sąlyga ir reiškia:

– strategija - veiklos sėkmė priklauso nuo to, kokią strategiją numato ir įgyvendina organizacija;

– struktūra - veiklos sėkmė priklauso nuo to, kaip organizuota valdymo struktūra, pareigų ir atsakomybės pasiskirstymas, vidiniai ryšiai;

– sistemos - veiklos sėkmė priklauso nuo informacinių, gamybinių, finansinių ir kontrolės procesų visuotinumą ir sistemiškumą;

- stilius - veiklos sėkmė priklauso nuo sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinamo organizavimo stiliaus ir metodų;
- personalas - veiklos sėkmė priklauso nuo darbuotojų atrankos ir socializacijos;
- vertybių pasidalijimas - veiklos sėkmė priklauso nuo darbuotojų dalijimosi vertybėmis, jų tarpusavio santykių;
- gebėjimai - veiklos sėkmė priklauso nuo stipriųjų organizacijos savybių tobulinimo, jų optimalaus panaudojimo (Martinkus ir kt., 2010).

Pasak B. Martinkaus ir kt. (2010), remiantis naujosiomis valdymo teorijomis, išsirutuliojo nauja vadybinių veiklų kryptis - **visuotinė kokybės vadyba**.

Visuotinės kokybės valdymo teorijos ideologu pripažįstamas E. Demingas 1962 metais paskelbęs šios teorijos apibendriną koncepciją. K. Barczyk (1993) nuomone, visuotinės kokybės valdymo sistemą galima apibūdinti: trimis fundamentaliais sudėtiniais elementais, penkiais pagrindiniais principais, užtikrinančiais trijų elementų realizavimą, dešimčia vadybinių būdų ir metodų, kuriuos naudojant penki principai įgyvendinami praktinėje veikloje.

Trys fundamentalieji elementai yra:

- visuminė visų organizacijos grandžių (pradedant aukščiausiais valdymo organais ir baigiant atskirais žemutinių grandžių darbuotojais) nuostata ir įsipareigojimas nuolat siekti aukštos produkto ir veiklos kokybės;
- visuminė visų organizacijos grandžių nuostata, kad pagrindinis tikslas- tai vartotojų poreikių, lūkesčių, norų patenkinimas, malonumo jiems suteikimas;
- visuminis darbuotojų dalyvavimas valdyme (sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo organizavime), o taip pat atsakomybės už veiklos rezultatų kokybę suteikimas.

Penki pagrindiniai principai formuluojami taip:

- grupinis darbas, integruojantis visų pirminės grupės narių pastangas, vieningas bendro tikslo siekimas;
- sisteminis požiūris į organizacijos veiklą, užtikrinantis padalinių sujungimą į vientisą visumą;
- kokybės kriterijų nustatymas kiekvienam padaliniui ir darbuotojui, apibrėžiant aiškius kokybės parametrus;
- kokybės išmatavimas - tikslus gaminio ar darbo rezultatų kokybės apibūdinimas;
- nuolatinis kokybės gerinimas, išsiaiškinant kokybės tobulinimo galimybes ir šių galimybių realizavimas.

Dešimt vadybinių būdų ir metodų yra:

1. pasiekto lygio įvertinimas (žymėjimas);

2. kvalifikacijos tobulinimas (mokymas);
3. orientacija į procesų valdymą (ne į rezultatą);
4. problemų identifikavimas (diagnostika ir analizė);
5. problemų sprendimas;
6. darbuotojų darbo kokybės užtikrinimas;
7. aktyvus (preventyvinis) valdymas;
8. aprūpinimo kokybės užtikrinimas;
9. ryšių ir komunikacijos sistemų optimizavimas;
10. darbuotojų pripažinimas ir skatinimas.

Akivaizdu, kad visuotinės kokybės valdymo teorija yra vienaip ar kitaip panaši į kitas teorijas ir jungia daug jau žinomų iki jos atsiradimo vadybos naujovių (Zakarevičius ir kt., 2004).

Nors kiekvienos iš šių teorijų tezes galima daugiau ar mažiau pritaikyti kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą, tačiau reik atkreipti dėmesį, kad ši sritis priklauso viešajam sektoriui, todėl reiktų taikyti viešojo administravimo teorijas. Tačiau ir šioje srityje įvyko daug permainų. Siekiant pakeisti tradicinį viešojo administravimo modelį, taikomą viešojo sektoriaus institucijų veikloje, susiformavo naujoji viešoji vadyba, kuri apima pagrindinius daugelio jau aptartų teorijų postulatų:

- rinka pagrįstas viešasis administravimas;
- postbiurokratinė paradigma;
- antreprenerinės organizacijos (Martinkus ir kt., 2010).

Pasak A. Raipos (2009), „naujosios viešosios vadybos atsiradimą sąlygojo globalizacijos pokyčiai, socialiniai konfliktai, viešojo valdymo sistemos pokyčių būtinumas, nes nuo viešųjų struktūrų ir viešojo sektoriaus personalo gebėjimo planuoti, formuoti ir įgyvendinti viešosios politikos sprendimus, sutelkti socialinius, ekonominius, technologinius ir informacinius išteklius priklauso visuomenės poreikių tenkinimas, bet kurio regiono pajėgumas ir įvaizdis, galimybė integruotis į tarptautines visuomenės bendrijas ir naudotis visų tarptautinių organizacijų, politinių ir finansinių institucijų parama ir galimybėmis“.

Kaip teigia Ch. Hoodas, „naująją viešąją vadybą galima suprasti kaip būdą valstybės reikalams tvarkyti, kuris išsirutuliojo iš tradicinio „vėberinio“ administravimo ir įtvirtino naują požiūrį į politikos ir administravimo sąveiką, sprendimų priėmimą, viešojo ir privataus sektorių santykius, demokratinių valdymo procesų plėtrą ir visa tai išryškino“. Taigi naujoji viešoji vadyba XX a. pabaigoje tapo viešąjį sektorių modernizuojančių politinių, socialinių, teisinių ir administracinių pertvarkymų visuma (Raipa, 2009).

D. Kettl iš „naujosios“ viešosios vadybos“ reformų bruožų, titulų bei principų svarbiausiais laiko produktyvumą ir marketizavimą. Apibūdindamas produktyvumą autorius teigia, kad reformų užduotys yra sufokusuotos į valdžios institucijų pastangas pateikti daugiau paslaugų vartotojams su mažesnėmis sąnaudomis, ekonomiškesnį visų rūšių išteklių panaudojimą, kartu stiprinant bei plečiant organizacines struktūras, jų kompetencijas, gebėjimus ir poveikį visuomenei šiuolaikinėje aplinkoje (Raipa, 2007).

Taigi naujosios viešosios vadybos evoliucionavimą, reiktų suprasti kaip vystymąsi, siekiant geriau sutelkti valstybės išteklių valdymą, tobulinti socialinę - ekonominę organizacijų ir individų atsakomybę nustatant strateginius - prioritetinius viešojo sektoriaus valdymo tikslus ir uždavinius, tobulinant jų įgyvendinimo priemones, metodus ir procedūras (Raipa, 2009).

Pasak S. Puškorius (2002), pokyčiai naujojoje viešojoje vadyboje atėjo iš privataus sektoriaus, kurio valdymo metodai yra lankstesni, priklausantys nuo išorinių ir vidinių sąlygų. Dėmesys rezultatams susijęs ir su privačia vadyba, nes nepasiekusi gerų rezultatų bet kokia kompanija konkurencinėje kovoje pralaimi.

M. Vėberis vienas iš pirmųjų jau XX amžiaus pradžioje pažymėjo, kad skirtumas tarp valstybės ir privačios įmonės administravimo yra tariamas. Vėberio žodžiais (1976): „abi iš esmės yra viena rūšis. Moderni valstybė yra „įmonė“, visuomeniškai ir moksliai gerbiama taip pat, kaip fabrikas - būtent už tai kas jai yra specifika“ (Thom, Ritz, 2004).

Iš privataus sektoriaus atėjo ir strateginis planavimas bei nauja personalo vadybos politika, pagal kurią darbuotojai skatinami lanksčiau, jiems daugiau mokama už gerą darbą ir mažiau už blogą, taip pat numatyti paprastesni netinkamo personalo atleidimo būdai. Dėmesys tikslams taip pat pasisavintas iš privataus sektoriaus (Puškorius, 2002).

Literatūroje sutariama dėl to, kad naujoji viešojo vadyba neturi savarankiškų teorinių ištakų, o jos teorinė bazė turi dvejopus teorinius pamatus: visų pirma iš naujosios institucijų ekonomikos kilusią viešojo pasirinkimo teoriją, antra, vadinamąjį menedžerizmą.

Taigi remiantis viešojo pasirinkimo teorijos prielaidomis, apie naudą maksimizuojantį individą į naująją viešąją vadybą įdiegiami personalo vadybos reikalavimai, t.y paslaugų ir tikslų suderinamumas, reikalavimas matuoti rezultatus, nauji vadovavimo stiliai, į rezultatus orientuotos atlygio sistemos ir kt. O menedžerizmo mąstymo kryptis, kuriai būdingi samprotavimai apie technologijų tobulėjimą bei socialinę pažangą, naujoji viešojo vadyba veda į galios dekoncentravimą, dereguliavimą ir funkcijų perdavimą. Kiti iš to išplaukiantys padariniai yra: veiksmingos apskaitos plėtojimas, rezultatų ir tikslų diegimas, į rezultatus orientuotos atlygio sistemos ir personalo ugdymas ir kt. (Thom, Ritz, 2004).

S. Puškorius (2002) nuomone, naujoji viešoji vadyba viešąjį sektorių bando pertvarkyti į vadybinį, turintį daugiau kontrakto veiksmų, taikantį laisvesnį bendradarbiavimo stilių tarp hierarchinių lygmenų, kontroliuojančių ir vykdančių padalinių. Taip pat tobulinama žmogiškųjų išteklių vadyba, personalas plačiau įtraukiamas į sprendimų priėmimo procesą ir valdymą. Massey teigimu, reformuojant viešąjį sektorių siekiama šių tikslų:

- sumažinti valstybės veiklos mastą ir jos vaidmenį, padidinti privataus sektoriaus reikšmę;
- neleisti viešajam sektoriui plėstis;
- depolitizuoti daugelį viešojo sektoriaus, ypač ekonominių sprendimų priėmimo, procedūrų ir pavesti jas profesionaliems ekspertams;
- įdiegti į viešąjį sektorių geriausią, privačiame sektoriuje išbandytą techniką;
- saugoti piliečių asmenines teises nuo valstybės tarnautojų ir politikų savivalės (Puškorius, 2002).

Išanalizavus šias šiuolaikines teorijas galima išskirti tuos požiūrius, kurie yra nepakeičiami kuriant ir plėtojant vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą. Visų pirma būtina paminėti **sisteminį** požiūrį, kuris apibrėžia tiek pačią sistemos sąvoką, tiek akcentuoja mintį, kad įvairių dalių susiejimas į visumą tai dar ne sistema tol, kol nesuformuotas tam tikras mechanizmas. **Procesinis** požiūris svarbus tuo, kad išskyrė vadybos funkcijų ciklą, be kurio organizacijos, tame tarpe ir vaikų vasaros poilsio, veikla taptų neįmanoma. Akcentuojama, kad tolygus vadybos ciklo veikimas užtikrinamas tik tuo atveju, jei kiekviena valdymo funkcija yra atliekama kokybiškai. **Organizacinio vystymo teorija** vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos plėtrai yra naudinga savo teze, kad norint, kad organizacijos vystymo procesas vyktų sklandžiai, rezultatai būtų efektyvūs ir produktyvūs, organizacijoje nuolatos turi būti vykdomos tokios vadybinės procedūros kaip: valdymo sistemos atitikimo organizacijoms tikslams ir veiklos būsenai stebėjimas, atsiradusių problemų fiksavimas, jų atsiradimo priežasčių analizė, bei šių problemų sprendimų rengimas, įtraukiant į tai visas organizacijos posistemes. **Strateginio valdymo teorijos** pagrindinė mintis, dėl organizacijos vystymasis privalo būti suderintas su tolimesnės ateities perspektyvomis, yra pagrindas bet kurios, taip pat ir vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos plėtrai. Strategijos numatymas, bei sudarymas yra kiekvienos organizacijos garantas į efektyvią veiklą. Ypatingą reikšmę turi vienos iš sėkmingų organizacijos teorijų, pavadintų **7- S** pritaikymas. Šioje teorijoje propaguojamas kompleksinis, integralinis požiūris į organizacijos veiklos sėkmės priklausomybę nuo šių vadybos elementų: strategijos, struktūros, sistemos, stiliaus, personalo, vertybių pasidalijimo, gebėjimų. Toks platus požiūris yra naudingas vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos plėtojimo galimybėms.

Visuotinė kokybės vadybos teorija, išsiskiria tuo, kad akcentuoja aukščiausią veiklos kokybės siekiamybę, bei vartotojų poreikių patenkinimą iškelia kaip pagrindinį organizacijos tikslą.

Akcentuojamas ir grupių narių vieningas darbas, bendram tikslui pasiekti, taip pat pabrėžiamas sisteminis požiūris į organizacijos veiklą, užtikrinant padalinių sujungimą į vientisą visumą. O kokybiškų paslaugų vaikams suteikimas yra esminė funkcija, dėl kurios turi būti kuriama bei plėtojama vaikų vasaros poilsio organizavimo sistema.

Naujoji viešoji vadyba, kai kurių autorių laikoma amžių sandūros fenomenu. Nors ji daug minčių perrėmė iš privačiojo sektoriaus, tačiau ji yra sukoncentruota į viešojo sektoriaus tobulinimą. Tokios tezės kaip, viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas, susijęs su funkcijų perdavimu privačiam sektoriui, produktyvumo didinimas, strateginio valdymo vystymas bei nauja personalo vadybos politika turėtų būti pagrindas vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos kūrimui bei plėtrai.

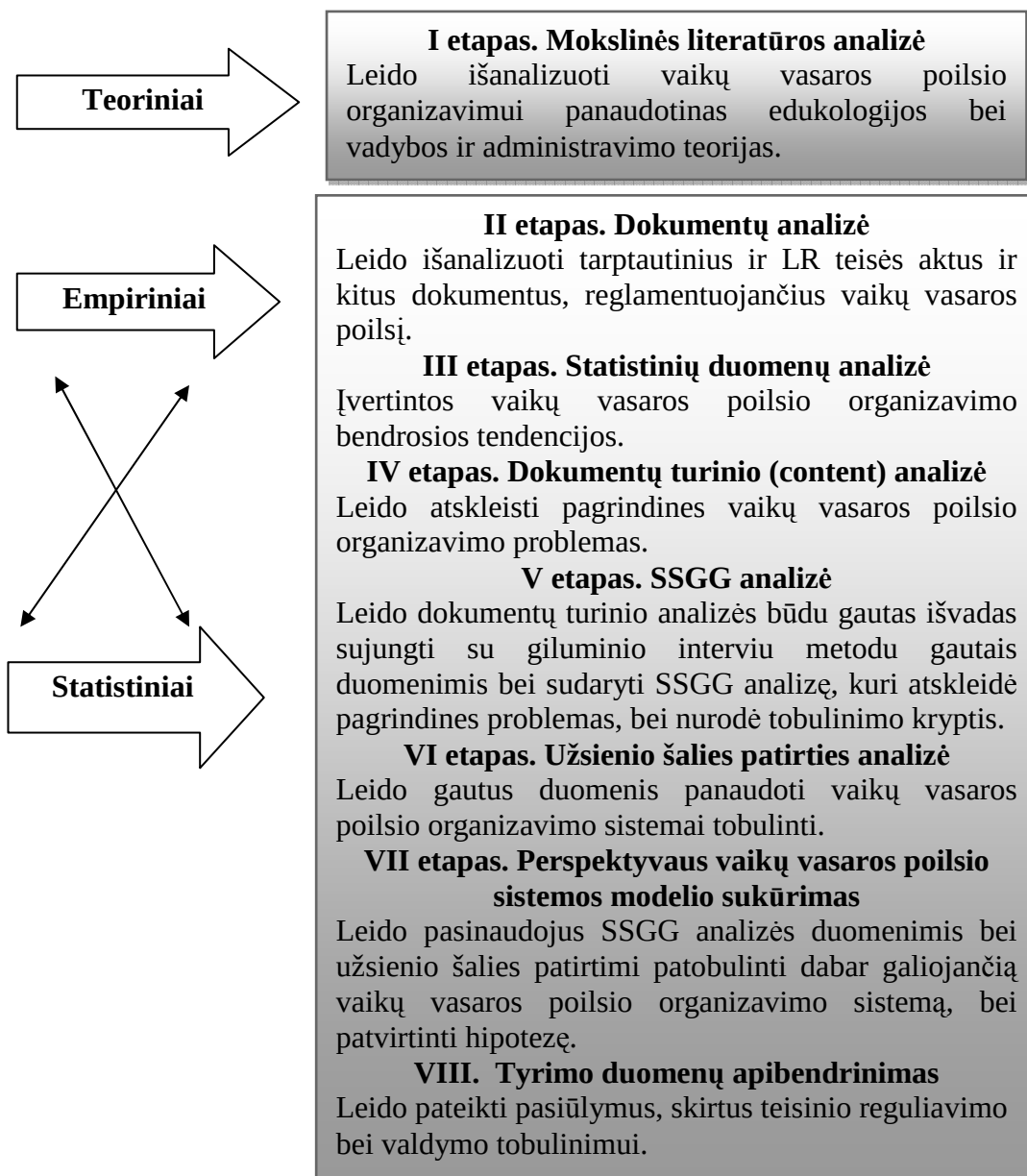
3.3. Tyrimų, skirtų vaikų vasaros poilsio sistemos kūrimui ir plėtrai, metodikos

Tyrimo metodikos grindžiamos įvairiomis Lietuvos ir užsienio autorių publikacijomis, kurias galima suskirstyti į tokias pagrindines socialinių mokslų kryptis kaip: Vadyba (Zakarevičius ir kiti., 2004; Thom, Ritz, 2004; Stoner, 2005; Raipa, 2007; Ginevičius ir kiti., 2008; Šalčius, 2009; Martinkus ir kiti., 2010 ir kiti.), Viešasis administravimas (Puškorius, 2006; Raišienė, 2006; Baltušnikienė, 2008; Žilinskas 2009 ir kt.) bei Edukologija (Bitinas, 2000; Duoblienė 2006).

Pasak A. Lileikienės ir kt. (2004), metodika išdėstoma nurodant tyrimo metodus, jų taikymo metodikos tikslingumą. Norint gauti įvairių minčių apie tam tikrą problemą, generuojamos hipotezės ir identifikuojami kintamieji tolesniam tyrimui.

Siekiant pateikti pasiūlymus vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos sukūrimui bei plėtrai, buvo išanalizuota mokslinė literatūra, įvairūs Lietuvos Respublikos teisės aktai, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2003-2007 metų ataskaitos, išnagrinėta statistika bei pusiau struktūruoto giluminio interviu pagalba atlikta SSGG vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos analizė, kuri padėjo apibendrinti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje vyraujančias problemas, bei nurodyti galimas situacijos gerinimo kryptis.

Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemai tirti taikyti teoriniai, empiriniai ir statistiniai tyrimo metodai. Tyrimas vyko aštuoniais etapais (2 pav.).

2 pav. Tyrimo eigos schema

Tyrimo eigos etapai:

1. *Mokslinės literatūros analizė.* Šio etapo metu buvo apibendrinti Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros šaltiniai, išanalizuotos sistemos bei organizavimo sąvokos, atskleista vaiko vasaros poilsio svarba, aprašytos vaikų vasaros poilsio organizavimui panaudotinos edukologijos, vadybos ir administravimo teorijos, kurios vėliau buvo pritaikytos perspektyviam vaikų vasaros poilsio sistemos modeliui sukurti.

2. *Dokumentų analizė.* Išanalizuoti vaikų vasaros poilsį reglamentuojantys tarptautiniai ir LR teisės aktai, atskleisti jų trūkumai.

3. *Statistinių duomenų analizė.* Statistinių duomenų aptarimas, atskleidė pagrindines vaikų vasaros poilsio organizavime vyraujančias neigiamas tendencijas.

4. *Dokumentų turinio (content) analizė.* Vaikų kontrolieriaus apsaugos įstaigos leistos ataskaitos apie vaikų vasaros poilsio organizavimo problemas, leido išanalizuoti kaip kiekvienais metais laikotarpyje nuo 2003 iki 2007 metų keitėsi problemos, kaip jos buvo sprendžiamos ar ir liko iki šių dienų neišspręstos. Gautos išvados tapo viena iš dalių sukuriant SSGG analizę.

5. *SSGG analizė.* Dokumentų turinio analizės išvados buvo išplėstos giluminio interviu metodu gautais duomenimis ir iš bendrų pastebėjimų buvo sudaryta SSGG analizė, kuri atskleidė pagrindines problemas, bei nurodė kryptis, kuriomis reiktų tobulinti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemą.

6. *Užsienio šalies patirties analizė.* Išanalizuoti gerieji užsienio šalies pavyzdžiai, kuriuos pritaikius Lietuvos vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje pavyktų išspręsti SSGG analizės būdu atskleistas silpnybes.

7. *Perspektyvus vaikų vasaros poilsio sistemos modelio sukūrimas.* Šiam modeliui sukurti buvo panaudoti SSGG analizės būdu gauti duomenys, užsienio šalies gerosios praktikos pavyzdžiai, bei edukologijos, vadybos ir administravimo teorijos. Sukurtas modelis patvirtino iškeltą mokslinę hipotezę.

8. *Tyrimo duomenų apibendrinimas.* Leido pateikti pasiūlymus, skirtus teisinio reguliavimo bei valdymo tobulinimui, taip pat pateikti išvadas bei rekomendacijas.

Tyrimo instrumentai. Siekiant atlikti SSGG vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos analizę, atliktas empirinis tyrimas, paremtas dokumentų turinio (content) analizės bei giluminio interviu metodo sujungimu.

Tyrimo metodas- dokumentų analizė. Kardelio (2002) teigimu, pirminių dokumentų rinkimo metode, dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai. Content dokumentų analizė buvo atlikta pagal oficialius, mišrius dokumentus, t.y Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2003-2007 metų ataskaitas. Pasak Kardelio (2002), „oficialūs dokumentai- tai tarnybinio pobūdžio dokumentai, t.y tie, kurie buvo surinkti, parengti ir patvirtinti valstybinių ar visuomeninių organizacijų“. Mišrūs, nes apjungia tiek statistinius tiek verbalinius dokumentus, o t.y tokie, kurie aprašo socialinius reiškinius, procesus, bei požymius teksto forma. Kardelio (2002) nuomone, dokumentų turinio analizės esmė yra įvairių dokumentų, žinių bei informacijos grupavimas į kategorijas. Šio tyrimo atveju, buvo grupuojamos vaikų vasaros poilsio organizavime vyraujančios problemos.

Kitas tyrimo metodas- pusiau struktūruoto kokybinio (giluminio) interviu metodas. Pasak Kardelio (2002), „interviu metodas apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas- gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją“.

Tyrime buvo panaudotas pusiau struktūruotas interviu, o tai reiškia, kad iš anksto buvo numatyti pagrindiniai interviu klausimai, kurie atliko pagalbinę funkciją- neleido nukrypti nuo svarbiausių tyrimo tikslų. Tačiau apskritai klausimų seka pasireiškė visišku laisvumu, tokio metodo taikymas leido ekspertui atskleisti savo nuomonę bei pateikti vertinimą (Tidikis, 2003). Vykdamas giluminio interviu metodą, buvo pasinaudota Bitino (2008) pasiūlyta alternatyva- kompiuterių tinklų suteiktomis vaizdo bei garso galimybėmis.

Tyrimo imtis. Prieš vykdamas tyrimą buvo ieškomas ekspertas, kuris asmeniškai susiduria su nagrinėjamomis problemomis. Galiausiai buvo pasirinktas ilgametę patirtį (12 metų stažą) vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje turintis specialistas, kuris galėjo pasidalinti informacija, kuri vėliau buvo panaudota dokumentų turinio (content) analizės būdu gautų duomenų patvirtinimui.

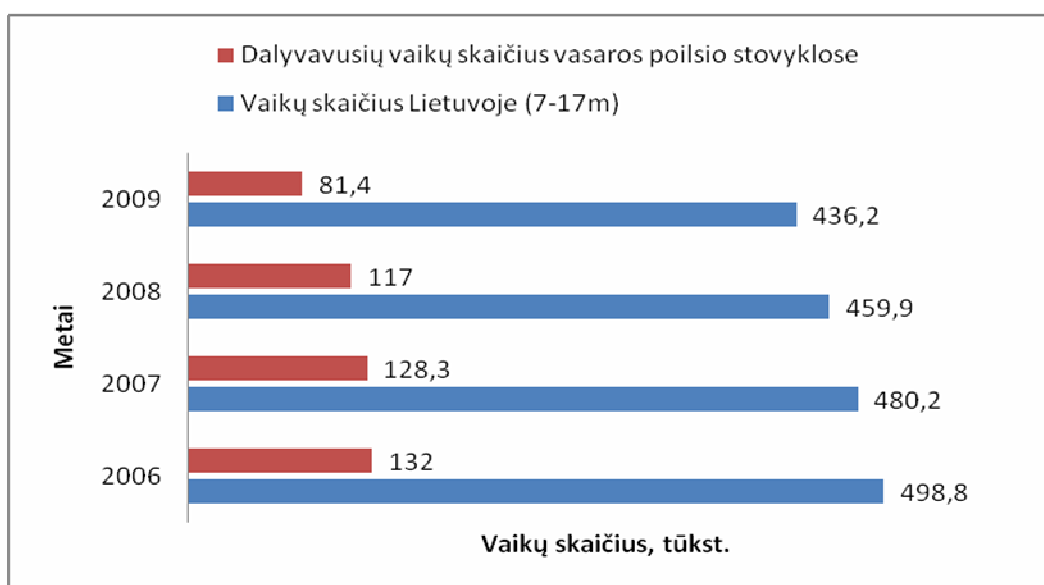
Tyrimas buvo vykdomas giluminio interviu metodu, kuris truko ilgiau nei valandą. Atsižvelgiant į tai, kad pusiau struktūruoto interviu tikslas buvo patvirtinti dokumentų turinio analizės būdu gautą informaciją, todėl užteko vieno specialisto išsakytos nuomonės.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Specialistas patvirtino dokumentų turinio (content) analizės būdu išskirtas problemas, jas aptarė, patarė, kaip jas būtų galima spręsti. Taigi specialisto teiginiai bei kita surinkta medžiaga įgalino suformuoti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių matricą.

4. EMPIRINIAI TYRIMAI SKIRTI VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO SISTEMOS KŪRIMUI IR PLĖTRAI

4.1. Vaikų vasaros poilsio organizavimo Lietuvoje praktika ir joje pasireiškiančių bendrųjų tendencijų analizė

Teorinėje dalyje aptarus organizuoto laisvalaikio būtinumą vaikui, reik paanalizuoti praktiškai kiek gi vaikų kiekvienais metais į vasaros poilsio užimtumą (3 pav.).

Šaltinis: pagal Statistikos departamentą prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Gyventojų skaičius metų pradžioje. Požymiai: gyvenamoji vietovė, amžius, lytis, bei pagal Vaikų ir jaunimo vasaros stovyklas. Požymiai: administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai.

3 pav. **Vaikų skaičius, dalyvavusių vasaros poilsio stovyklose 2006-2009 metais**

LR Statistikos departamento duomenimis pastebimas žymus vaikų skaičiaus mažėjimas visoje Lietuvoje. Nuo 2006 metų iki 2009 metų vaikų amžiaus grupės nuo 7 iki 17 metų skaičius sumažėjo beveik 13 procentų. Ši grupė pasirinkta tiksliai, nes dažniausiai tokio amžiaus vaikai dalyvauja vasaros poilsio stovyklų veikloje. Kalbant apie organizuotą vaikų vasaros poilsį, galima teigti, kad vasaros metu užimta tik maža dalis visoje Lietuvoje gyvenančių vaikų, kurie priklauso 7-17 metų amžiaus grupei. Didžiausias užimtumas buvo 2007 metais, kai vasaros poilsio stovyklose praleido 26,7 procentai visų šio amžiaus grupei priklausančių Lietuvos vaikų, tuo tarpu 2009 metais užfiksuotas ne tik per 4 metus mažiausias 7-17 metų amžiaus vaikų skaičius Lietuvoje, bet ir mažiausias vasaros metu užimtų vaikų skaičius, jis tesiekė 18,7 procentų. O tai reiškia, kad iš visų 7-17 metų Lietuvos vaikų, tik 18,7 procentams jų buvo užtikrintas organizuotas vaikų vasaros

poilsis, o likusiems 81,3 procentui, o t.y beveik 355 tūkstančiams vaikų teko tenkintis savarankišku vasaros poilsio organizavimu.

Tolimesni duomenys atskleidžia vasaros poilsio stovyklų bei profesionalių darbuotojų skaičių kitimus (1. lentelė).

1 lentelė. Vaikų ir jaunimo vasaros stovyklos Lietuvoje						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stovyklų skaičius	2 525	2 390	2 606	2 976	2 069	1 175
Vaikų skaičius, tūkst.	122,2	112,3	132,0	128,3	117,0	81,4
Profesionalių darbuotojų skaičius, tūkst.	..	10	15	13	12	6

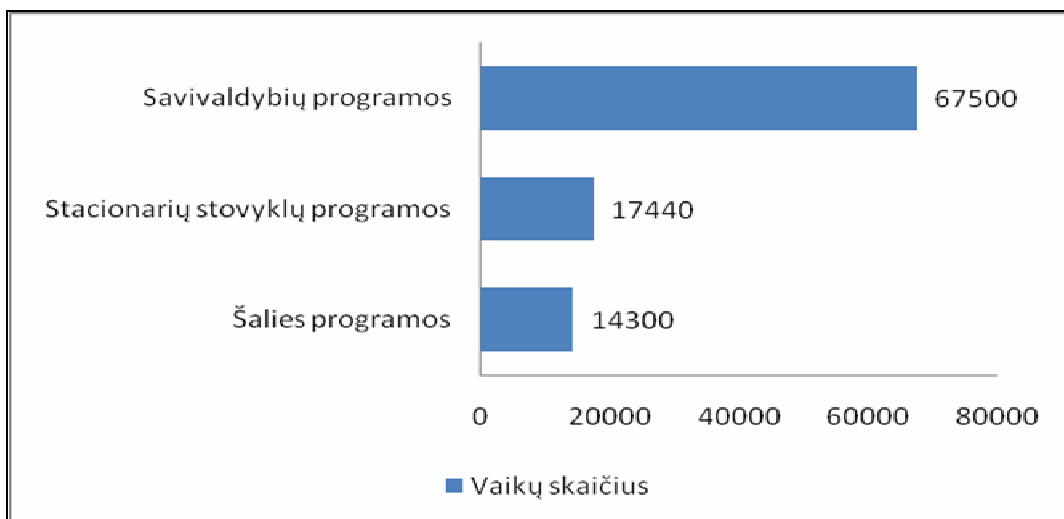
Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vaikų ir jaunimo vasaros stovyklos. Požymiai: administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai.

Ypač išaugęs Lietuvos Respublikoje stovyklų skaičius, bei didžiausias užfiksuotas vaikų bei profesionalių darbuotojų skaičius 2006 bei 2007 metais galėtų būti suprantamas kaip ekonominio pakilimo veiksnys, kai tėvai galėjo daugiau skirti piniginių lėšų savo vaikų organizuotam vasaros poilsiui, dėl išaugusios paklausos kūrėsi daugiau stovyklų, o efektyvioms paslaugoms suteikti buvo kuriami profesionalių darbuotojų etatai. Atvirkštinė situacija pastebėtina 2008-2009 metais, kai valstybę ištiko ekonominė krizė. Jei 2008 metais vaikų ir jaunimo vasaros stovyklų skaičius lyginant jį su 2007 metais sumažėjo 1,4 karto, tai jau 2009 metais šis rodiklis palyginant su 2007 metais sumažėjo net 2,5 karto.

Pastebėtina, kad 2009 m. mokinių, dalyvaujančių vaikų ir jaunimo vasaros stovyklų programose, buvo 81,4 tūkst. Taigi nuo 2006 iki 2009 m. šis skaičius sumažėjo 1,6 karto, o profesionalių darbuotojų skaičius nukrito net 60 procentų (t.y 9 tūkst.).

Vaikų vasaros poilsio programos pagal grupes skirstomos į šalies, stacionarias bei savivaldybių programas. Šių programų vykdytojai gali būti švietimo įstaigos, kultūros įstaigos, asociacijos, kiti juridiniai asmenys, kurių nuostatuose (įstatuose) įteisinta švietimo veikla. Paanalizuosime Lietuvos jaunimo turizmo centro pateiktus duomenis (4 pav.).

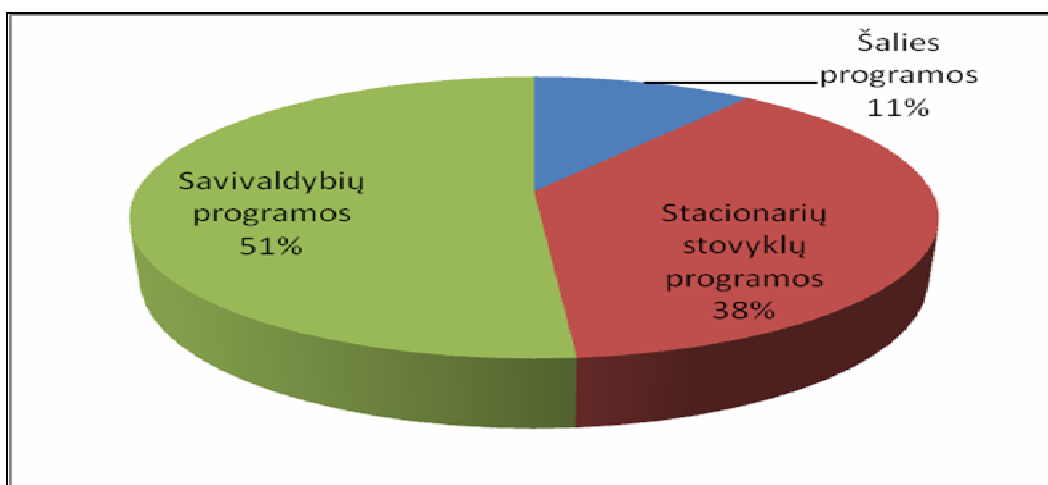
Taigi matome, kad iš viso 2008 metais šiomis programomis, kurios gavo finansavimą buvo užimta 99 240 tūkstančių vaikų iš kurių net 68 procentai dalyvavo savivaldybių programose, 18 procentų stacionarių stovyklų programose, o šalies programoms pavyko užimti 14 procentų visų dalyvavusių vaikų.

Šaltinis: pagal Lietuvos jaunimo turizmo centro Vaikų vasaros poilsio programų ataskaitą, 2008 (priedas Nr. 1)

4 pav. 2008 metais dalyvavusių vasaros poilsio programose vaikų skaičius

Išnagrinėjus 2008 metų Lietuvos jaunimo turizmo centro Vaikų vasaros poilsio programų ataskaitą, galime teigti, kad savivaldybių programos yra ne tik pačios populiariausios, didžiausią vasaros metu vaikų skaičių užimančios, bet taip pat ir didžiausią finansavimą gaunančios programos (5 pav.).

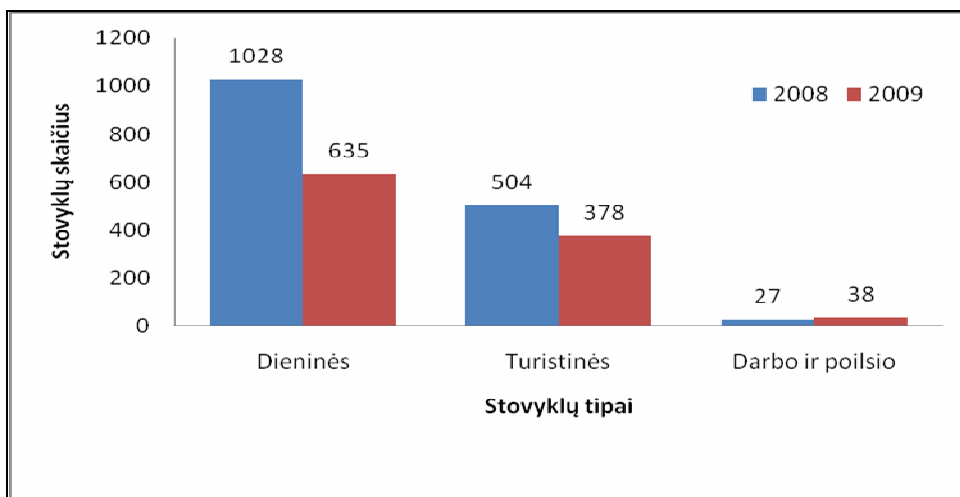

Šaltinis: pagal Lietuvos jaunimo turizmo centro Vaikų vasaros poilsio programų ataskaitą, 2008 (priedas Nr. 1)

5 pav. 2008 metų finansavimo paskirstymas

Daugiau nei pusė visų 2008 metų lėšų (10, 347 mln. Lt) gavo savivaldybių programos, kurios pateikė 3000 programų (kartu su programomis per mokslo metus), iš kurių 1600 laimėjo konkursą bei gavo finansavimą. Tuo tarpu stacionarių stovyklų 30 programų vykdymui buvo skirta 7,662 mln. Lt, o šalies 75 programoms 2,123 mln. Lt.

Savivaldybių programos yra vykdomos vaikų vasaros poilsio stovyklose, kurios pagal tipus yra skirstomos į dienes, turistines, darbo ir poilsio (6 pav.)

Šaltinis: pagal Lietuvos jaunimo turizmo centro Vaikų vasaros poilsio programų ataskaitą, 2008 (priedas Nr.1);
pagal Vaikų vasaros poilsio savivaldybių programos ataskaitą, 2009 (priedas Nr. 2).

6 pav. **2008-2009 m. savivaldybėse vykdytų stovyklų tipai**

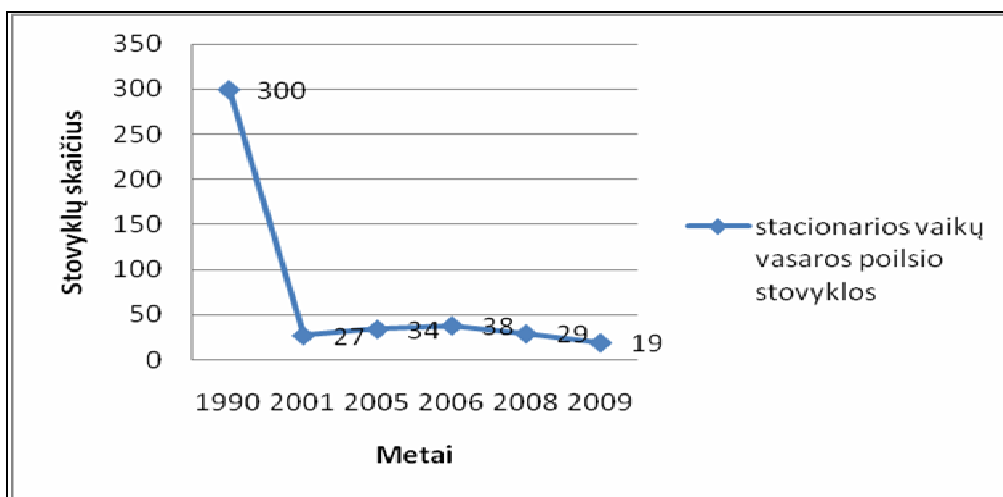
Pagal atliktą savivaldybių 2008-2009 metų duomenų analizę, darytina išvada, kad populiariausios savivaldybėse vykdomos vaikų vasaros poilsio stovyklos 2008- 2009 metais buvo dieninės. Nors šių stovyklų skaičius 2009 metais sumažėjo net 1,6 karto, o šio reiškinio priežastį galėtume įvardinti per pusę smukusią vaikų vasaros poilsio programų finansavimą, dieninių stovyklų paklausa išliko didžiausia.

Pagrindiniai dieninių stovyklų organizatoriai ir vykdytojai yra mokyklos. Tik reta savivaldybė turi stacionarią materialinę bazę vaikų vasaros poilsiui organizuoti. Todėl daugumoje savivaldybių vaikų vasaros poilsio programos vykdomos laikinai įrengiamose bendrojo, specialaus ir neformalaus ugdymo įstaigų patalpose. Vertinant mokyklų iniciatyvą užimti vaikus, atkreiptinas dėmesys į keletą neigiamų aspektų: visų pirma vaikų vasaros poilsis organizuojamas mokykloje- toje pačioje erdvėje, kurioje vaikas praleidžia mokslo metus. Žinant tai, kad mokyklos neturi papildomos materialinės bazės, specialių priemonių įvairiapusiam vaikų vasaros poilsiui vykdyti, vaikų laisvalaikis organizuojamas naudojant tą pačią materialinę bazę, kaip ir mokslų metų laikotarpiu. Visų antra, dieninių stovyklų veikla yra gana trumpa, vyksta tik dieną, užima vaikus nuo 1,5-5 valandų, todėl dirbantys tėvai turi rūpintis kur palikti vaikus likusį laiką. Tačiau nors anksčiau į dienos stovyklas buvo žiūrėta skeptiškai, ekonominės krizės laikotarpiu jos turi didžiausią paklausą. Pastebėtina ir tai, kad kai kurios savivaldybės ieško įdomesnių ir naudingesnių dieninių stovyklų formų. Pavyzdžiui, yra organizuojamos dieninės stovyklos skirtingų mokyklų vaikams, tokiu būdu sudarant vaikams galimybę praplėsti pažinčių ratą, tobulinant bendravimo įgūdžius ir, žinoma, pailsėti nuo įprastos aplinkos. Nepaisant išvardintų trūkumų, galima teigti, kad visgi dieninėse stovyklose vaikai leidžia laiką kūrybingai: lanko įvairius kultūrinius renginius, apžiūri lankytinas vietas, sužino daugiau apie

savo miestą, susipažįsta su naujais draugais, mokosi muzikos, piešimo, vaidybos meno bei sportuoja (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006; Pužaitė, 2010).

Lietuvos jaunimo turizmo centro 2008 metų vaikų vasaros poilsio programų ataskaitoj buvo išsakytas susirūpinimas mažėjančiu darbo ir poilsio stovyklų skaičium, ir taip prarandama galimybė vaikams vasaros metu užsidirbti. Nes 2006 metais šio tipo stovyklų buvo 173 stovyklos, 2007 metais šis skaičius sumažėjo daugiau nei per pus iki 75 stovyklų, o jau 2008 metais jų liko tik 27. Tačiau Lietuvos jaunimo turizmo centro 2009 metų savivaldybių analizės duomenimis, darbo ir poilsio stovyklų skaičius nuo 2008 metais užfiksuotų 27 darbo ir poilsio stovyklų 2009 metais pakilo iki 38 stovyklų.

Visgi viena iš aktualiausių problemų, kurią jau nagrinėjo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga savo 2005- 2006 metų vaiko vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo apibendrinime išliko ta pati ir iki šių dienų, t.y. stacionarių stovyklų situacija (7 pav.)

Šaltinis: pagal Šalaševičiūtė 2009; pagal Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaitos apibendrinimas, 2005- 2006.

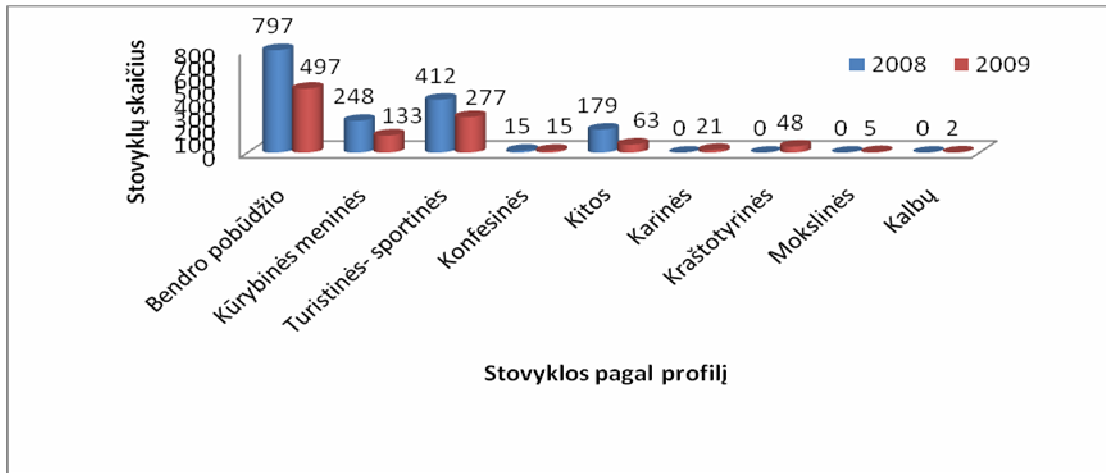
7 pav. Stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų skaičiaus kitimas

Taigi per 11 metų laikotarpį (1990- 2001), stacionarių stovyklų skaičius sumažėjo daugiau nei 11 kartų. Viena iš stovyklų masiško uždarymo priežasčių galėtų būti įvardinta kaip buvusių pionierių stovyklų panaudos sutarčių pasibaigimas, po kurio savininkai atsisakė priimti vaikus, o šiuos plotus mieliau privatizavo. Privatizavus buvusias pionierių stovyklas, jų vietoje steigiami viešbučiai, SPA centrai ir kiti pelningi objektai (Januškevičius, 2008).

Tačiau jau 2009 metais iš 2008 metų 29 stacionarių stovyklų liko tik 19, tai yra mažiausias skaičius užfiksuotas per 19 metų. Tokias stovyklų uždarymo priežastis galėtume įvardinti kaip

ekonominio sunkmečio laikotarpiu negaunamą finansavimą, skirtą stacionarių stovyklų tinkamai materialinei bazei palaikyti, bei nesustabdomai ir toliau tęsiamą stovyklų privatizavimą.

Stovyklų veikla yra planuojama pagal vaikų poreikius, todėl stovyklos yra skirstomos pagal profilius (8 pav.).

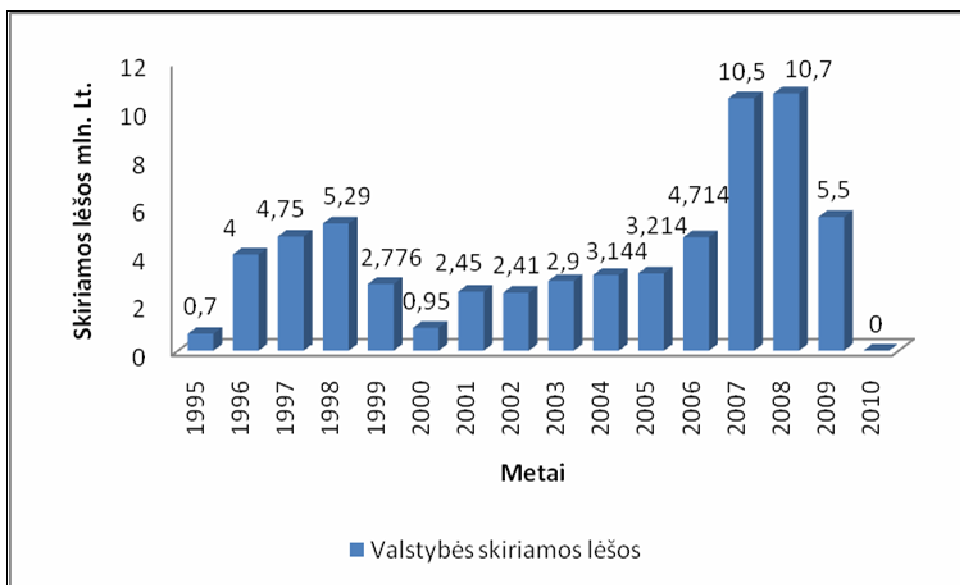
Šaltinis: pagal Lietuvos jaunimo turizmo centro Vaikų vasaros poilsio programų ataskaitą, 2008 (priedas Nr.1); pagal Vaikų vasaros poilsio savivaldybių programos ataskaitą, 2009 (priedas Nr. 2).

8 pav. 2008-2009 metų savivaldybių stovyklų skaičius pagal profilį

Pagal šiuos duomenis abejais metais populiariausios išlieka bendro pobūdžio stovyklos. Tačiau Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2004) pabrėžė, kad „išanalizavus surinktą medžiagą vaiko teisių ir teisėtų interesų aspektu, siekiant geriausių vaiko interesų principo tinkamo užtikrinimo, būtina skatinti ir remti ne tik bendro profilio vaikų vasaros poilsio stovyklų (kas irgi svarbu) veiklą, bet ypatingą dėmesį skirti ir sudaryti sąlygas specializuotų vaikų vasaros poilsio stovyklų- istorinių, meninių, kultūrinių, etnokultūrinių, pažintinių vaikų vasaros poilsio stovyklų, ugdančių vaikų pilietiškumą, kultūrinę brandą, socialinius įgūdžius bei saviraišką veiklai“.

Nagrinėjant 2008 metų Vaikų vasaros poilsio programų ataskaitą pastebėtina, kad tokio profilio stovyklos: karinės, kraštotyrinės, mokslinės, kalbų- nebuvo atskirai išskirtos, o jau 2009 metais pateikti atskiri šių profilio stovyklų skaičiai. Tai rodo, kad specializuotos stovyklos įgauna vis didesnę paklausą, bei plečia savo veiklą.

Išanalizavus vaikų, profesionalių darbuotojų, stovyklų skaičių, stovyklų tipus ir skirstymus pagal pobūdį išlieka aktualiausias klausimas kiek gi valstybė skiria pinigų vaikams kiekvienais metais, kad jie turiningai praleistų vasarą? Ši klausimą galėsime atsakyti, paanalizavę 15 metų laikotarpio valstybės skiriamų lėšų vaikų vasaros poilsiui duomenis (9 pav.).

Šaltinis: pagal Augūnienė A, 2009; pagal Lietuvos jaunimo turizmo centro, Vaikų vasaros poilsio savivaldybių programos ataskaitą, 2009 (priedas Nr. 2).

9 pav. Valstybės skiriamos lėšos vaikų vasaros poilsiui

Galime išskirti 2 ryškius, valstybės skiriamų lėšų, svyravimo etapus. Pirmasis įvyko 1996 metais, kai valstybės finansavimas per metus išaugo 3,3 milijonų Lt. ir tolygiai didėjo tiek 1997 tiek 1998 metais. Šio reiškinio priežastis yra ta, kad 1996 metais pirmą kartą buvo paskelbtas Vaikų vasaros poilsio programų rėmimo konkursas, dėl kurio pakito finansavimo tvarka ir lėšų skyrimo mastai, taip buvo stengiamasi atgaivinti stovyklavimo tradicijas (Cicėnienė, 2008). Nors 1998 metais vaikų vasaros poilsiui organizuoti buvo skirta net 5,29 mln. Lt., nuo 1999 metų galima įžvelgti neigiamą tendenciją, nes kiekvienais sekančiais metais, nors ekonominė šalies situacija ir finansinės galimybės palaipsniui didėjo, ši suma buvo žymiai mažesnė ir turėjo tik nedidelį kiekybinį pokytį.

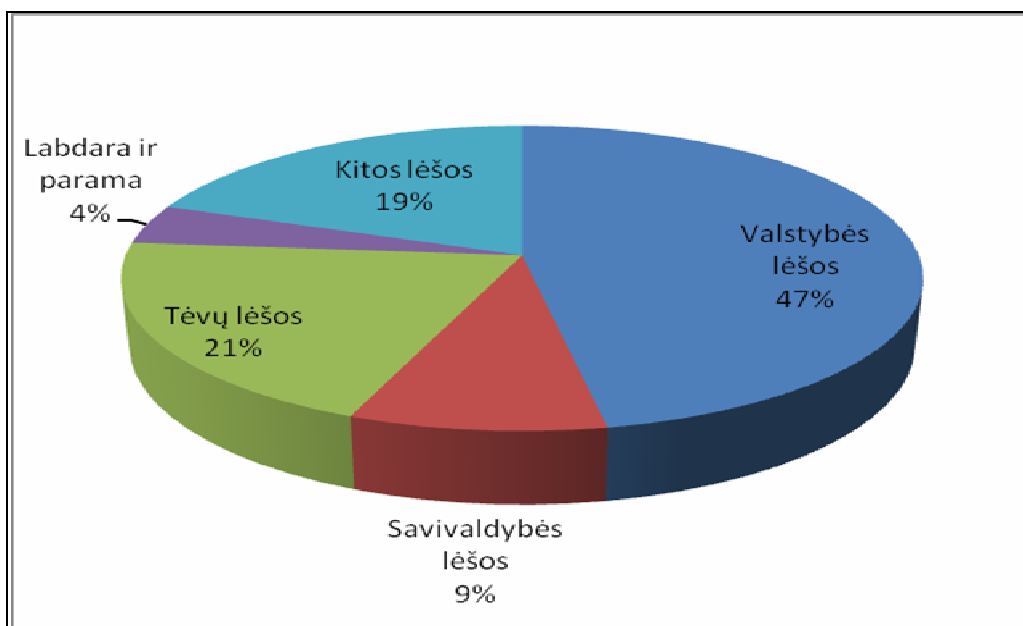
Antrasis proveržis įvyko 2007 metais, kai valstybė vaikų vasaros poilsiui organizuoti skyrė beveik 5,8 mln. Lt. daugiau nei 2006 metais, o šis skaičius 2008 metais dar nežymiai pakilo.

Šio proveržio pagrindine priežastimi galima būtų įvardinti tai, kad 2007 metais dvi didelės programos - vasaros poilsio ir nusikalstamumo prevencijos, kurios iki to laiko buvo finansuojamos atskirai - buvo sujungtos į vieną ir dabar finansuojamos pagal vaikų socializacijos programų rėmimo tvarkos nuostatas. Šių programų sujungimas praplėtė vaikų ir jaunimo užimtumo ir ugdymo galimybes ir užtikrino ugdymo tęstinumą ištisus metus (Cicėnienė, 2008).

Tačiau valstybę ištikusi ekonominė krizė, kaip ir kitas šakas, neigiamai paveikė ir vaikų vasaros poilsio finansavimą. Lietuvos jaunimo turizmo centro duomenimis (2009), vaikų vasaros poilsio programoms finansuoti 2009 metais valstybė iš biudžeto skyrė 5,557 mln. Lt., o tai yra beveik 2 kartus mažiau nei 2008 metais.

Tačiau dar neprasidėjus 2010 metų vasarai, spaudoje pasirodė straipsniai („Moksleivių vasara ant pliko asfalto“ (Tavorienė, 2010), „Vaikų vasaros stovyklos įkandamos ne visiems“ (Pužaitė, 2010), „Nors ne visi atostogaus ant asfalto, tačiau..“ (Griškevičius, 2010)), kurie vieningai tvirtino, kad 2010 metais Švietimo ir mokslo ministerija nusprendė vasaros stovyklų nefinansuoti. Šią informaciją darbo autorei patvirtino ir Lietuvos jaunimo turizmo centro atstovai, teigdami, kad iš tiesų 2010 metais iš valstybės biudžeto pinigų vaikų vasaros poilsiui nebuvo skirta, tik stacionarios stovyklos buvo paremtos Lietuvos ir Europos socialinių fondų lėšomis.

Todėl svarbu paanalizuoti, kokią dalį skirtą vaikų vasaros poilsiui organizuoti sudaro valstybės skirtos lėšos, ir kiek prisideda kiti subjektai (10 pav.).

Šaltinis. Pagal Lietuvos jaunimo turizmo centro Vaikų vasaros poilsio programų ataskaitą, 2008 (priedas Nr.1).

10. pav. 2008 metų vaikų vasaros poilsio programų konkurso finansavimas

2008 metais, kuriais buvo skirtas didžiausias pinigų kiekis, pagrindinis vaikų vasaros programų finansavimo šaltinis buvo iš valstybės biudžeto skiriamos lėšos, jos sudarė beveik pusę visų konkursinių pinigų, o t.y. 10,7 mln. Lt. Net 4,613 mln. Lt. prie savo atžalų organizuoto vaikų vasaros poilsio prisidėjo jų tėveliai. Kitos lėšos, t.y. nemokamo maitinimo, įvairių fondų, užsienio kapitalo, pagal projektus gautos lėšos, bendrojo sumoj sudarė net 4,422 mln. Lt.

Tuo tarpu savivaldybių įnašas tesiekė 9 procentus (2,049 mln. Lt.) visų vaikų vasaros poilsiui skirtų lėšų. Mažiausiai piniginių lėšų atžvilgiu prisidėjo labdaros ir paramos fondai, kurie skyrė vos 4 procentus (0,954 mln. Lt.).

Taigi galima teigti, kad valstybė 2008 metais skyrusi 10,7 mln. Lt. vaikų vasaros poilsio finansavimui, 2010 metais neskirdama nė lito, paliko vaikus savivaldybių ir labdaros fondų malonės

valiai. Remiantis 2008 metų duomenimis, savivaldybės beveik neinicijavo ir nevykdė individualių projektų, neieškojo alternatyvių šaltinių, o labdaros ir paramos fondai 2008 metais mažiausiai prisidėjo prie vaikų vasaros poilsio finansavimo. Šių dviejų subjektų, į kuriuos 2010 metais nutraukdama lėšas rėmėsi valstybė, bendras 2008 metais skirtas finansavimas sudarė tik 13 procentų visų vaikų vasaros poilsiui skirtų lėšų.

Išanalizavus skiriamų lėšų vaikų vasaros poilsiui duomenis, atskleisime lėšų poreikio ir gaunamo finansavimo santykį (2. lentelė).

2 lentelė. Lėšų poreikio ir finansavimo palyginimas

METAI	POREIKIS	SKIRTA	PROCENTAI
2007	23,8 mln.	10,5 mln.	44 proc.
2008	36,3 mln.	10,7 mln.	29,5 proc.
2009	38,9 mln.	5,5 mln.	14 proc.

Šaltinis: Augūnienė A, 2009.

Nacionalinėm ir savivaldybių programom skirtas finansavimas, net labiausiai finansuojamais 2007-2008 metais nesiekė net pusės kokybiškam vaikų vasaros poilsiui reikalingų lėšų dydžio. Natūralu, kad lėšų poreikio dydis kiekvienais metais auga dėl tokių ekonominių priežasčių, kaip kainų kylimo, t.y maisto, elektros brangimo. Tačiau augant poreikiui, skiriamų lėšų dydis ne auga, o atvirkščiai vis mažėja. Jau 2009 metais nacionalinėm ir savivaldybių programom iš reikėtų 38,9 mln. litų, buvo skirta tik 14 procentų visos šios sumos. 2010 metais valstybei neskyrus nė lito vaikų vasaros poilsiui šis procentas turėtų būti dar mažesnis. Toks skiriamų lėšų mažėjimas turi neigiamos įtakos pačiai vaikų vasaros poilsio organizavimo kokybei.

IŠVADOS

1. Remiantis LR Statistikos departamento duomenimis 2009 metais tik 18,7 procentai visų Lietuvoje gyvenančių nuo 7 iki 17 metų vaikų dalyvavo vasaros poilsio stovyklose. Tuo tarpu likusieji 81,3 procentai, o t.y beveik 355 tūkstančiai šio amžiaus grupės vaikų vasaros metu nedalyvavo jokiose organizuotose vaikų vasaros poilsio programose.

2. LR Statistikos departamento duomenimis 2009 metais veikė tik 1175 vaikų vasaros poilsio stovyklos, kai tuo tarpu 2007 metais šių stovyklų skaičius siekė 2606. Taigi per 2 metus vaikų vasaros poilsio stovyklų skaičius katastrofiškai nukrito net 2,5 karto.

3. Savivaldybių 2008-2009 metų analizės duomenimis populiariausios yra dieninės vaikų vasaros poilsio stovyklos. Pagrindiniai šių stovyklų organizatoriai ir vykdytojai yra mokyklos. Nors dieninės stovyklos yra kritikuojamos dėl to, kad vaikų poilsis vykdomas toje pačioje aplinkoje, kur

vaikas praleidžia visus metus, tačiau visgi šio tipo stovykloje užtikrinamas kūrybingas laisvalaikio praleidimas.

4. Nerimą kelia mažėjantis darbo ir poilsio stovyklų skaičius, kuris 2006 metais nuo užfiksuoto 173 skaičiaus jau 2008 metais nukrito iki 27. Tiesa Lietuvos jaunimo turizmo centrui išreiškus susirūpinimą, 2008 metų vaikų vasaros poilsio programų ataskaitoj, darbo ir poilsio stovyklų skaičius 2009 metais išaugo iki 38, tačiau siekiant užtikrinti galimybę vaikams vasaros metu užsidirbti šių stovyklų skaičius turi būti didinamas.

5. Didžiausia problema išlieka katastrofiškai mažėjantis stacionarių vasaros poilsio stovyklų skaičius. Iš 1990 metais veikiančių 300 stacionarių stovyklų 2009 metais liko tik 19. Pagrindinės šio reiškinio priežastys yra privatizavimas, bei lėšų, skirtų stacionarių stovyklų tinkamai materialiniai bazei palaikyti, trūkumas.

6. Tam kad patenkinti įvairius vaikų poreikius, vasaros poilsio stovyklos yra skirstomos pagal profilius. Populiariausios išlieka bendro pobūdžio stovyklos, tačiau pastebimas specializuotų stovyklų, tokių kaip kraštotyrinių, mokslinių, kalbų, karinių vystymasis.

7. Valstybės vaikų vasaros poilsiui skiriamų lėšų staigų išaugimą 1996 ir 2007 metais galima sieti su konkrečių strateginių sprendimų priėmimu. 1996 metais pirmą kartą buvo paskelbtas Vaikų vasaros poilsio programų rėmimo konkursas, dėl kurio pakito finansavimo tvarka ir lėšų skyrimo mastai. O 2007 metais dvi didelės programos - vasaros poilsio ir nusikalstamumo prevencijos buvo sujungtos į vieną ir nuo tada pradėtos finansuoti kartu pagal vaikų socializacijos programų rėmimo tvarkos nuostatas.

8. Valstybę ištikusi ekonominė krizė neigiamai paveikė ir vaikų vasaros poilsio finansavimą. 2009 metais iš valstybės biudžeto skirta suma siekė tik 5,557 mln. Lt, o t.y beveik 2 kartus mažiau nei 2008 metais. O jau 2010 metais iš valstybės biudžeto pinigų vaikų vasaros poilsiui nebuvo skirta, tik stacionarios stovyklos buvo paremtos Lietuvos ir Europos socialinių fondų lėšomis.

9. Valstybė 2008 metais skyrusi 10,7 mln. Lt. vaikų vasaros poilsio finansavimui, 2010 metais neskirdama nė lito, paliko vaikus savivaldybių ir labdaros fondų malonės valiai, kurių bendras 2008 metais skirtas finansavimas sudarė tik 13 procentų visų vaikų vasaros poilsiui skirtų lėšų.

10. Kiekvienais metais didėjant vaikų vasaros poilsio lėšų poreikiui, skiriamas finansavimas mažėja. Toks reiškinys daro neigiamą įtaką vaikų vasaros poilsio organizavimo kokybei.

4.2. Vaikų vasaros poilsio organizavimo problemų analizė

4.2.1. Teisinės problemos, pasireiškiančios vaikų vasaros poilsio organizavimo srityje

2004 metais Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga lankėsi šalyje veikiančiose stacionariose vaikų vasaros poilsio stovyklose. Šių vizitų tikslas buvo įvertinti vaikų vasaros poilsio 2004 metais organizavimą ir vykdymą tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų garantuojamų vaiko teisių ir teisėtų interesų aspektu, bei taip pat įvertinti stovyklaujančių vaikų galimybes į kokybišką, saugų ir sveiką vasaros poilsį. Išanalizavus šių apsilankymų metu surinktą informaciją bei įvertinus kokybiško vaikų vasaros poilsio organizavimo poreikį ir reikšmę visavertės vaiko asmenybės ugdymui, atsižvelgiant į visuotinai privalomą būtinybę užtikrinti geriausiuosius vaiko interesus Vaiko teisės apsaugos kontrolieriaus įstaiga padarė išvadą, kad *apskritai trūksta strateginio, aiškaus ir sisteminio valstybės požiūrio į vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimą, finansavimą ir vykdymą* ir todėl Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikė siūlymą, spręsti klausimą dėl **valstybinės vaikų vasaros poilsio ir užimtumo strategijos rengimo** (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2004).

Pasak O. G. Rakauskienės (2006), „bendrajai prasme strategija- tai valstybės valdymo planas, nukreiptas stiprinti jos pozicijas, kelti gyventojų gyvenimo lygį ir siekti numatytų tikslų“.

Baigiamojo darbo autorės nuomone, strategija vaikų vasaros poilsio organizavime yra būtina, nes tik tokiu atveju bus priimti pamatuoti sprendimai, pasirinktos pagrįstos veiksmų kryptis ir priemonės. Deja iki šių dienų vaikų vasaros poilsio ir užimtumo strategija ne tik, kad nėra priimta, bet net negirdėti pasisakymų ją priimti ateityje.

Tų pačių metų ataskaitoj Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pabrėžė būtinybę tobulinti vaikų vasaros poilsio stovyklų teisinio reguliavimo bazę. Pasak jų, nėra vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklos bendro metodinio koordinavimo, aiškių veiklos pagrindų, specialaus teisės akto, detaliai ir išsamiai reglamentuojančio vaikų vasaros poilsio organizavimą, t.y. organizatorių ir vaikų vasaros poilsį vykdančių asmenų teises ir pareigas, atsakomybę, atrankos kriterijus, veiklos koordinavimo ir priežiūros mechanizmą (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2004).

Prie 2004 metų išreikšto būtinumo reglamentuoti vaikų vasaros stovyklų veiklą, 2005 metų ataskaitoj pridedami siūlymai aptarti: stovyklos sąvoką, asmenis, galinčius teikti stovyklų organizavimo paslaugas, reikalavimus asmenims, teikiantiems vaikų poilsio ir užimtumo organizavimo paslaugas, darbuotojų kvalifikaciją, poilsio ir užimtumo paslaugų vaikams teikimo finansavimo principus, darbdavių skatinimo organizuoti vaikams darbo ir poilsio stovyklas principus ir kt. (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2005).

2006 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga aiškaus, koncentruoto ir išsamaus vaikų vasaros poilsio ir užimtumo bei vaikų neformaliojo švietimo reglamentavimo trūkumo problemą Švietimo ir mokslo ministerijai siūlė spręst parengiant atskirą teisės aktą (Vaikų neformaliojo švietimo įstatymą) ar papildant Švietimo įstatymą naujomis neformalųjų vaikų švietimą reglamentuojančiomis nuostatomis. Deja ir į šiuos pasiūlymus nebuvo atsižvelgta (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

4.2.2. Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikimo problemos

Viena iš didžiausių vaikų vasaros poilsio organizavimo mechanizmo problemų buvo ta, kad Lietuvoje iki 2008 metų *nebuvo užtikrintos visų vaikų lygios galimybės į visavertį vasaros poilsį*. Pasak Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos (2004), didžiausias galimybes pasinaudoti vasaros poilsio stovyklų paslaugomis turėjo socialiai remtinų šeimų arba pasiturinčių tėvų vaikai, todėl vidurinėsios pajamingumo klasės tėvų vaikai vasaros poilsio paslaugomis naudojosi mažiausiai ir, galima teigti, buvo diskriminuojami.

2005 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga dar kartą sukritikavo tokią valstybės vykdomą vaikų vasaros poilsio ir užimtumo politiką, kuri buvo išimtinai nukreipta į vaikus iš socialiai remtinų šeimų. Tų pačių metų ataskaitoje buvo atkreiptas dėmesys ir į tai, kad valstybė nebuvo sukūrusi kontrolės mechanizmo, kad būtų išvengta piktnaudžiavimų, kai vienas vaikas ne vieną kartą pasinaudoja valstybės garantuojamomis lengvatomis (ilsisi keliose stovyklose), atimdamas tokią galimybę iš kitų (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2005).

Todėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pabrėžė pokyčių pačioje valstybės politikoje dėl vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo būtinumą ir 2006 metais pateikė konkrečius pasiūlymus šioms problemoms spręsti. Visi pasiūlymai rėmėsi principine nuostata, kad neformalusis švietimas turi būti prieinamas visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą ir nepriklausomai nuo socialinės padėties. Atsižvelgiant į tai, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, atsakingai už socialinės paramos šeimai ir vaikui koordinavimą, buvo siūloma suteikti funkciją skirti lėšas socialiai remtinų vaikų vasaros poilsui ir užimtumui finansuoti, o Švietimo ir mokslo ministerijai, bendradarbiaujant su Finansų ministerija ir kitoms suinteresuotoms institucijoms, parengti ir patvirtinti Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarką, kuri suteiktų galimybę kiekvienam vaikui dalyvauti neformaliojo švietimo procese vasarą (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

Atsižvelgiant į šiuos pasiūlymus, Švietimo ir mokslo ministro 2007 metais patvirtintame naujame Vaikų socializacijos programų rėmimo konkurso tvarkos apraše, išimtinio vaikų iš socialiai

remtinų šeimų vasaros poilsio organizavimo principo buvo atsisakyta (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2007).

Šią informaciją patvirtino ir Lietuvos jaunimo turizmo centro, vaikų socializacijos ir projektų koordinavimo skyriaus metodininkė, A. Augūnienė. Jos teigimu tik nuo 2008 metų finansavimas pradėtas skirti visiems be išimties vaikams, ir taip panaikintas daugelį metų vyravęs išimtinis socialiai remtinų vaikų finansavimas.

Antrąją vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikimo problemą galima būtų įvardinti kaip **tėvų nedalyvavimą vaikų vasaros poilsio ir užimtumo procese, taip išimtinai perkeliant našą tik valstybei, savivaldybei**. Siekdama išspręsti šią problemą įstaiga rekomendavo Švietimo ir mokslo ministerijai neatidėliotinai sukurti ir įteisinti neformaliojo vaikų švietimo finansavimo sistemą, kuri remtųsi lėšų skyrimo vienam vaikui principu. Neformalaus ugdymo krepšelio įvedimas, sudarytų tėvams galimybę „disponuoti“ krepšelyje numatytais pinigais, t.y. spręsti kur jie gali būti panaudoti, kokiomis paslaugomis gali pasinaudoti vaikas, o valstybė galėtų skirti papildomų lėšų socialiai remtinų vaikų vasaros poilsio ir užimtumo paslaugų finansavimui (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2005).

Nors ir buvo pasinaudota Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos pasiūlymais, bei patvirtintos moksleivio krepšelio lėšų, skirtų atsiskaityti už neformalų vaikų švietimą, perskirstymo ir naudojimo metodinės rekomendacijos. Bet problema išliko, kadangi rekomendacijose numatyta nuostata, jog vaiko neformaliajam ugdymui skirtų krepšelio lėšų dalis gali būti skiriama tik neformaliojo vaikų švietimo teikėjui – mokyklai, tuo tarpu vaikų vasaros poilsiui lėšos iš minėto krepšelio nebuvo skirtos (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2007).

Nors Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dar 2007 metais išsakė nuomonę, kad neformaliajam ugdymui skirtu mokinio krepšelio dalies lėšas reiktų leisti panaudoti ir vasaros poilsiui, deja ir iki šių dienų situacija liko nepakitusi.

Trečioji vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikimo problema yra kvalifikuotų **asmenų, dirbančių su vaikais trūkumas**. Jau 2004 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2004) pažymėjo, kad „būtina spręsti stovyklų organizatorių, vadovų, asmenų, tiesiogiai dirbančių su vaikais specializuoto mokymo (pvz.: sudarant bendradarbiavimo sutartis su pedagoginės krypties švietimo įstaigomis) klausimus, taip pat reikalinga griežtesnė tokių asmenų atranka“. 2007 metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ataskaitoje dar kartą paminimas stovyklų ir būrių vadovų tinkamo parengimo problemos aktualumas. Pažymima, kad siekiant užtikrinti vaikams teikiamų poilsio ir užimtumo paslaugų kokybę ir veiksmingumą, būtina konkretizuoti asmenis, galinčius teikti stovyklų organizavimo paslaugas bei nustatyti jiems keliamus reikalavimus. Nes pagal Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosius nuostatus už stovyklos veiklą ir rezultatus

atsako vadovas, tačiau jam nekeliami nei kvalifikaciniai, nei jokie kiti reikalavimai. Taip pat Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pastebėjo iškilusią būrių vadovų, atitinkančių keliamus reikalavimus, trūkumo problemą. Šio reiškinio priežastis yra ta, kad stovyklų organizatoriai nėra pajėgūs minėtiems darbuotojams pasiūlyti jų išsilavinimą bei lūkesčius atitinkantį darbo užmokestį. Todėl siūlytina tobulinti Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosius nuostatus ir sudaryti galimybes, kad būrių vadovais galėtų dirbti akademinis jaunimas (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2007).

Nei vienas iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos pasiūlymų iki šių dienų nėra įgyvendintas. Labiausiai kelia nerimą vis dar nereglamentuoti stovyklos vadovui keliami reikalavimai. Pagal šiandieninius įstatymus asmeniui segančiam alkoholizmu, narkomanija, psichinėmis ligomis, teistam už tyčinius nusikaltimus, ir kt. nėra užkertamas kelias tapti stovyklos ar grupės vadovu. Toks darbuotojų atrankos, vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje, nebuvimas kelia grėsmę vaikų saugumui.

Ketvirtoji problema būtų **stovyklų, vykdančių vaikų vasaros poilsį, priežiūros ir kontrolės trūkumas**. Kalbant apie koordinavimo ir priežiūros mechanizmą, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2005) atkreipė dėmesį į tai, kad „galiojantys vaikų vasaros poilsio programų finansavimo bei vaikų vasaros poilsio programų recenzavimo aprašai daugiausia dėmesio skiria vaikų vasaros užimtumo finansavimo klausimams, ne pačiam vaikų vasaros poilsio organizavimo ir vykdymo procesui, jo kokybei užtikrinti“. Šią mintį papildydama, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2006) pabrėžė, kad pagal Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašą, Švietimo ir mokslo ministerija ir jos įgaliosios institucijos yra atsakingos už vaikų vasaros poilsio programų finansinę priežiūrą bei kontrolę. Tuo tarpu stovyklų, nedalyvaujančių vaikų vasaros poilsio programų finansavimo konkursuose, veikla iš viso nekontroliuojama. Šiai informacijai pritarė M. Klusas (2007), kurio nuomone, ministerijai rūpi tik vaikų poilsio programos, o kokios institucijos prižiūri, kaip šios programos vykdomos negalėjo pasakyti net aukštas pareigas užimantis Švietimo ir mokslo ministerijos pareigūnas, pasak kurio, už programų kokybę atsakingi patys stovyklų vadovai. Todėl dar 2006 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga siūlė sukurti vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklos kontrolės mechanizmą, kuris garantuotų vaikų vasaros poilsio organizavimo paslaugų kokybę ir efektyvumą. Šią vaikų vasaros poilsio stovyklų kontrolės funkciją buvo siūlyta pavesti savivaldybėms, tokiu būdu užtikrinant ir informacijos kaupimą savivaldybėse, ir savivaldybių teritorijose veikiančių stovyklų veiklos priežiūrą bei kontrolę. Tokio mechanizmo sukūrimo pagrindas visų pirma turėjo būti teisinio reguliavimo bazės tobulinimas. Deja iki šių dienų vaikų vasaros poilsio priežiūros ir kontrolės mechanizmas nėra sukurtas.

Penktoji problema yra ***nepakankama viešosios informacijos apie vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklą, turinį, veiklos programas sklaida***. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga dar 2004 metais siūlė steigti vieningą informacinę bazę (pvz.: Švietimo ir mokslo ministerijos tinklalapyje) apie visų tipų vaikų vasaros poilsio stovyklas šalyje (t.t. registrą), jų veiklą, organizuojamas programas, tikslus, kainas ir pan. Tokiu būdu būtų užtikrinta ir gerosios praktikos ir patirties šioje srityje sklaida (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2004).

Šiuolaikinių technologijų išsivystymo lygyje kompiuterinės informacinės bazės sukūrimas turėtų būti natūralus dalykas. Deja praėjus net šešeriems metams vieninga informacinė bazė, skirta vaikų vasaros poilsiui iki šiol nėra sukurta.

Išnagrinėjus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2004-2007 metų ataskaitas galima daryti išvadą, kad praktikoje dažniausiai susiduriama ***su stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų išsaugojimo problemomis***.

Jau 2004 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pareiškė susirūpinimą vis mažėjančiu stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų skaičium, todėl siūlė svarstyti galimybę valstybei steigti ir administruoti naujas vaikų vasaros poilsio stovyklas. Taip pat atkreipė dėmesį į daugelio vaikų vasaros poilsio stovyklų visiškai susidėvėjusią fizinę aplinką, ir dėl to Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikė siūlymą spręsti klausimą dėl stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų materialinės – techninės bazės ir infrastruktūros atnaujinimo, renovacijos (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2004).

2005 metų ataskaitoj Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2005) konstatavo, kad „finansinės investicijos stacionariai stovyklai įkurti, išlaikyti ir tinkamai paslaugų kokybei užtikrinti yra viena iš didžiausių kliūčių vaikų stacionarių stovyklų veiklai bei plėtrai“. Siekdama išspręsti nepakankamo finansavimo problemą įstaiga pateikė 2 pasiūlymus. Pirmasis buvo susijęs su stacionarių stovyklų apmokestinimu dideliais mokesčiais, kuriuos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga siūlė sumažinti ar išvis atleisti stovyklas nuo jų, taip pat įvairius mokesčius panaudoti stovyklos infrastruktūrai palaikyti, gerinti bei paslaugoms plėsti. Antrasis pasiūlymas susijęs su Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų panaudojimu.

2005 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į stacionarių stovyklų atstovų pastabas dėl stovyklų veiklos apmokestinimo pridėtinės vertės mokesčiu, pelno mokesčiu bei mokesčiais už žemę, vandens ir maisto kokybės patikrinimą ir pan., pradėjo šiuos klausimus spręsti. Dar tais pačiais metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga dėl skirtingos praktikos taikant pridėtinės vertės mokestį, pasikeitus švietimo procesą reglamentuojantiems teisės aktams, kreipėsi į Finansų ministeriją. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad vaikų ir jaunimo papildomo ugdymo paslaugų teikėjai, atleidžiami nuo pridėtinės vertės mokesčio.

Šiuo atveju Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, siekdama užtikrinti, kad praktikoje nepasitaikytų atvejų, kai būtų apmokestinami vaikų vasaros poilsio paslaugų teikėjai, siūlė sąvoką „vaikų ir jaunimo papildomo ugdymo paslaugos— pakeisti į sąvoką „neformalus vaikų ir jaunimo švietimas“ (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2004).

Atsižvelgdama į šį pasiūlymą Finansų ministerija 2006 metų pabaigoje siekdama teisinio aiškumo, pakeitė minėto straipsnio nuostatas. Tokiu būdu buvo pasiekta šio įstatymo taikymo sklaida, pagal kurią, neformaliojo vaikų švietimo paslaugas, į kurias įeina ir vaikų vasaros poilsio organizavimas, teisės aktų nustatyta tvarka, teikiantys juridiniai asmenys atleidžiami nuo pridėtinės vertės mokesčio.

Atsakydama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės paklausimą dėl įvairių mokesčių stovykloms sumažinimo ar stovyklų atleidimo nuo jų, Finansų ministerija pažymėjo, kad stacionarių vaikų stovyklų atleidimo nuo nekilnojamojo turto bei žemės mokesčių klausimus būtų galima spręsti savivaldybių lygiu, kadangi pagal galiojančius įstatymus savivaldybių tarybos turi teisę savo biudžeto sąskaita sumažinti mokestį arba visai nuo jo atleisti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2006) pabrėžė, kad „finansinių investicijų, skirtų stacionarių stovyklų infrastruktūrai renovuoti, naujoms stacionarioms stovykloms įkurti, išlaikyti, trūkumo problemas privalo spręsti ir valstybė, ir savivaldybės. Atsižvelgiant į tai Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pateikė rekomendacijas abejiems subjektams. Visų pirma įstaiga rekomendavo Finansų ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai ir Ūkio ministerijai pakoreguoti teisės aktus, numatant galimybę programines lėšas naudoti stovyklų materialinei bazei gerinti, įvairioms priemonėms įsigyti. Pavyzdžiui Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašo nustatymą, pagal kurį vykdant vaikų vasaros poilsio programas, sąmatose galima numatyti išlaidas darbo užmokesčiui, faktinėms socialinio draudimo įmokoms, prekėms ir paslaugoms papildyti, numatant lėšas stovyklų remonto, renovacijos darbams ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad neformalusis vaikų švietimas yra savarankiškoji savivaldybių funkcija, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga siūlė savivaldybėms rasti būdų dalyvauti vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo veikloje (kuriant, palaikant reikalingą infrastruktūrą, tampant stovyklų dalininkėmis ar pan.), bei savivaldybėms svarstyti galimybes sumažinti stacionarių stovyklų mokamus nekilnojamojo turto bei žemės mokesčius arba visai nuo jų atleisti (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

Deja praėjus net keturiems metams po šių Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pasiūlymų, į juos net nebuvo atsižvelgta. Ir stacionarių stovyklų išsaugojimo problema išlieka tokia pat aktuali ir šiomis dienomis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2006) pabrėžė, kad „vienas iš nepakankamo stovyklų finansavimo problemų sprendimo būdų gali būti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos“.

2010 metais valstybei neskyrus nė lito vaikų vasaros poilsui, kaip gelbėjimosi ratas tapo skiriamos Europos Sąjungos fondų lėšos, kurios buvo gautos stacionarių stovyklų vykdomų paslaugų kokybei užtikrinti. Švietimo mainų paramos fondas, vykdydamas Europos socialinio fondo finansuojamą projektą „Neformaliojo švietimo paslaugų rėmimo sistemos sukūrimas savivaldybėse“ ir siekdamas sukurti kokybiškai naujas neformaliojo švietimo paslaugas, paskelbė konkursą vaikų vasaros poilsio stacionarių stovyklų organizavimo paslaugoms pirkti. Sėkmingai įvykdžius viešuosius pirkimus vaikų vasaros poilsio stacionarių stovyklų organizavimo paslaugoms įsigyti, ES finansavimą gavo devynios organizacijos, veikiančios Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės bei Utenos apskrityse (LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2010-06-29).

Taigi 2010 metais dvidešimt stacionarių stovyklų buvo finansuojamos iš ES struktūrinių fondų paramos lėšų. Per dvejus metus stacionarioms stovykloms organizuoti numatyta panaudoti per 2 milijonus litų, bei priimti apie 10 000 vaikų, iš kurių – dešimtadalis socialiai remtinų. (LR Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2010-05-12).

Vertinant teigiamą ES lėšų gavimo praktiką, reiktų paminėti, kad ši parama buvo skirta tik stacionarioms vaikų vasaros poilsio stovykloms, kurios atitiko Švietimo mainų paramos fondo nustatytas (2010) „Stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimo paslaugų pirkimo“ supaprastinto atviro konkurso sąlygas. Todėl organizacijos, kurios neturėjo stacionarios stovyklos, arba turėjo, bet neatitiko numatytų reikalavimų, negalėjo pretenduoti į finansavimą (Milakienė, 2010).

4.2.3. Vaikų vasaros poilsio finansavimo problemos

2006 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga chaotišką lėšų skirstymą bei koordinavimo ir keitimosi informacijos trūkumą įvardino kaip vieną iš didžiausių vaikų vasaros poilsio organizavime vyraujančią problemų. Šios įstaigos nuomone, apskritai buvo nekontroliuojama, kaip naudojamos valstybės institucijų skiriamos lėšos vaikų vasaros poilsui ir užimtumui, ir neanalizuojamas jų naudojimo efektyvumas. Todėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga siūlė vaikų ugdymo, poilsio ir užimtumo programas inventorizuoti ir sujungti į vieną visus metus vykdomą programą, ir tokiu būdu užtikrinti bendrą ir skaidrų finansavimo procesą (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

Šiuo pasiūlymu buvo pasinaudota 2007 metais sujungiant vaikų vasaros poilsio ir nusikalstamumo prevencijos programas, ir taip užtikrinant bendrą visus metus trunkantį finansavimą pagal vaikų socializacijos programų rėmimo tvarkos nuostatus. Nauja tvarka sudarė sąlygas vykdyti skaidresnį finansavimo procesą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2006) akcentavo savivaldybių užimamą vietą vaikų vasaros poilsio finansavime. Kuris, įstaigos nuomone, priklauso nuo savivaldybės požiūrio, geranoriškumo, aktyvumo bei finansinių galimybių. Kai kurios savivaldybės lėšas, kurios galėtų būtų skiriamos vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui organizuoti, skiria savo ūkiniams reikalams spręsti. Įstaigos nuomone, šiai problemai spręsti būtų aktualus dotacijų vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui organizuoti skyrimo savivaldybėms klausimas, įtvirtinant pastarųjų atsakomybę už lėšų tikslinį naudojimą bei įpareigojimą skirti lėšas ir iš savivaldybės biudžeto (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

Aktualu ir tai, kad Švietimo ir mokslo ministerija yra vienasmeniškai atsakinga už lėšų vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui paskirstymą. Į šį vienasmenį funkcijos vykdymą, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus nuomone, turėtų būti įtraukiamos ir savivaldybės, kurios savo biudžetuose turėtų numatyti tikslines lėšas vaikų neformaliajam švietimui, prevencinei veiklai bei turiningam užimtumui organizuoti. Savivaldybės turėtų paruošti vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimo tvarkas, kuriose būtų aptarti finansavimo principai, prioritetai, lėšų naudojimo tvarka ir kt. (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

Dar 2004 metais aptartas išankstinio vaikų vasaros poilsio finansavimo klausimas, toliau sprendžiamas ir 2006 metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ataskaitoj. Šios problemos esmė yra ta, kad metų pradžioje jau žinomas vaikų, kuriems turi būti suteiktos vasaros poilsio ir užimtumo paslaugos, skaičius, tačiau lėšos neretai gaunamos tik stovyklų veiklos pabaigoje. Vadinasi, dar negavus lėšų vaikų vasaros poilsiui organizuoti, privalo būti pateiktos ataskaitos apie jų panaudojimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos nuomone, svarstytinas klausimas dėl išankstinio vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimo. Metų pradžioje žinant, kiek lėšų vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimui skirs valstybė, būtų galima spręsti klausimą dėl finansavimo iš savivaldybės biudžeto poreikio, dėl dalinio kompensavimo ir pan. (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2006).

IŠVADOS

1. Norint užtikrinti kokybišką vaikų vasaros poilsio organizavimą, visų pirma reiktų pradėti nuo teisinės bazės tobulinimo:

- atsižvelgiant dar į 2004 metais pateiktą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pasiūlymą, priimti valstybinę vaikų vasaros poilsio ir užimtumo strategiją, pagal kurią būtų numatytos pagrįstos veiksmų kryptys ir priemonės.

- tobulinti vaikų vasaros poilsio stovyklų teisinio reguliavimo bazę.
- parengti atskirą teisės aktą, pvz. Vaikų neformaliojo švietimo įstatymą ar papildyti Švietimo įstatymą naujomis neformalųjų vaikų švietimą reglamentuojančiomis nuostatomis. Tokiu būdu sukuriant aiškų, koncentruotą ir išsamų vaikų vasaros poilsio ir užimtumo bei vaikų neformaliojo švietimo reglamentavimą.

2. 2007 metais patvirtintame naujame Vaikų socializacijos programų rėmimo konkurso tvarkos apraše atsisakyta ilgus metus iki tol vyravusio išimtinio vaikų iš socialiai remtinų šeimų vasaros poilsio organizavimo principo, taip įtvirtinant visų vaikų lygias galimybes į organizuotą vaikų vasaros poilsį.

3. Siekiant įtraukti tėvus į vaikų vasaros poilsio ir užimtumo procesą, buvo įteisinta nauja neformaliojo vaikų švietimo finansavimo sistema. Tačiau pagal neformalaus vaikų švietimo, persikirstymo ir naudojimo metodines rekomendacijas, lėšos vaikų vasaros poilsui iš neformaliajam ugdymui skirtų krepšelių nebuvo ir iki šių dienų nėra skiriamos.

4. Aktualus kvalifikuotų asmenų, dirbančių vaikų vasaros poilsio sistemoje, trūkumas. Pagrindinės šio reiškinių priežastys yra: darbuotojų atrankos nebuvimas bei kvalifikuotų darbuotojų nenoras dirbti už mažą atlygį. Siekiant išspręsti šią problemą, reiktų:

- papildyti teisinę bazę, konkretizuojant asmenis, galinčius teikti stovyklų organizavimo paslaugas bei nustatyti jiems keliamus reikalavimus.

- įtraukti akademinį jaunimą į vaikų vasaros poilsio organizavimą.

5. Viešosios informacijos apie vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklą, turinį, programas sklandumo problema. Dar 2004 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga siūlė sukurti vieningą informacinę bazę apie visų tipų vaikų vasaros poilsio stovyklas šalyje, jų veiklą, organizuojamas programas, tikslus, kainas. Deja ir iki šių dienų tokios bazės Lietuvoje nėra.

6. Aktualiausios liko stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų išsaugojimo problemos. Finansinės investicijos stacionariai stovyklai įkurti, išlaikyti ir tinkamai paslaugų kokybei užtikrinti yra viena iš didžiausių kliūčių vaikų stacionarių stovyklų veiklai bei plėtrai. Atsižvelgiant į tai, buvo pasiūlyta:

- sumažinti ar išvis atleisti stovyklas nuo mokesčių,
- įvairius mokesčius panaudoti stovyklos infrastruktūrai palaikyti, gerinti bei paslaugoms plėsti,

- programines lėšas naudoti stovyklų materialinei bazei gerinti, įvairioms priemonėms įsigyti.
- pasinaudoti ES struktūrinių fondų lėšomis.

Deja iš visų šių pasiūlymų iki šių dienų buvo pasinaudota tik ES struktūrinių fondų lėšomis, kurios tapo tarsi „gelbėjimosi ratas“ 2010 metais, kai valstybė iš biudžeto vaikų vasaros poilsiui organizuoti neskyrė nė lito.

7. Vaikų vasaros poilsio ir nusikalstamumo prevencijų programų sujungimas įvedė bendrą visus metus trunkantį finansavimą ir taip išsprendė ankstesniais metais vyravusią chaotišką lėšų skirstymo problemą, kai apskritai buvo nekontroliuojamos valstybės institucijų skiriamų lėšų naudojimas.

8. Kiekviena savivaldybė prisideda prie vaikų vasaros poilsio finansavimo skirtingai. Tai priklauso nuo šios institucijos požiūrio, geranoriškumo, aktyvumo bei finansinių galimybių. Todėl 2006 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pateikė siūlymą įpareigoti savivaldybes skirti lėšas iš savo biudžeto bei įtvirtinti pastarųjų atsakomybę už lėšų tikslinį naudojimą. Deja šis pasiūlymas iki šiol nėra įgyvendintas.

9. Būtina įtvirtinti išankstinį vaikų vasaros poilsio finansavimą. Nes šiuo metu nors iš anksto žinomas vaikų, kuriems bus suteiktos vasaros poilsio paslaugos, skaičius, tačiau lėšos neretai gaunamos tik stovyklų veiklos pabaigoje. Tokiu būdu skatinama netikslių ataskaitų apie lėšų panaudojimą praktika.

Baigiant šį poskyrį puikiai tinka Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos išsakyta mintis (2005), kad „teigiami pokyčiai, sprendžiant vaikų vasaros poilsio ir užimtumo problemas yra gana lėti, kadangi daugelio problemų sprendimas priklauso nuo politinės valios, taip pat visų dalyvaujančių vaikų vasaros poilsio ir užimtumo procese bei suinteresuotųjų jo veiksmingumu aktyvaus, iniciatyvaus, tiesioginio dalyvavimo“.

4.3. Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos Lietuvoje SSGG analizė

Siekiant apibendrinti ir sujungti bendrųjų tendencijų bei vyraujančių problemų vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoj rezultatus, tikslingas SSGG analizės atlikimas, paremtas kokybiniu (giluminio interviu) metodu. SSGG analizė leidžia nustatyti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje esančias stipriąsias bei silpnąsias puses, bei numatyti aplinkos galimybes ir grėsmes. Taigi išanalizuotų problemų išvados, patvirtintos pusiau struktūruoto interviu metodu, įgalino suformuluoti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių

matricą, pagal kurią bus apibendrintos vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje vyraujančios problemos, bei ieškoma galimų situacijos gerinimo krypčių (3. lentelė).

3 Lentelė. Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos SSGG analizė

Stiprybės	Silpnybės
Lygių galimybių ir vaikų vasaros poilsio įtvirtinimas	Finansavimo nepastovumas
Efektyvesnis skirtų programoms lėšų paskirstymas bei kontroliavimas	Didžiausias finansavimo naštos užkrovimas valstybei
Reikšmingų strateginių sprendimų priėmimas	Skiriamo finansavimo neatitikimas poreikiams
Augantis dieninių stovyklų skaičius	Savivaldybių lėšų skirstymo sistemos nebuvimas
Specializuotų stovyklų paklausos augimas	Spragos teisinėje bazėje
	Kontrolės mechanizmo nebuvimas
	Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas
	Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas
	Savivaldybių ir tėvų minimalus dalyvavimas
	Vieningos informacinės bazės apie stovyklas nebuvimas
Galimybės	Grėsmės
ES struktūrinių fondų paramos lėšų panaudojimas	Valstybės lėšų finansavimo nutraukimas
Akademinių jaunimo įtraukimas	Ekonominės krizės sukelti padariniai
Savivaldybių ir tėvų stipresnis įtraukimas	Neigiamų padarinių atsiradimas dėl teisinės bazės spragų
Privačių asmenų investicijų pritraukimas	
Neformalaus ugdymui skirtų krepšelio lėšų vaikų vasaros poilsiui panaudojimas	
Projektinė veikla	
Rėmėjų paieška	

Šaltinis: pagal Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus Įstaigos 2003-2007 metų ataskaitas, kokybinio (giluminio) interviu duomenys (priedas Nr. 3)

Iš gautų duomenų galime daryti išvadą, kad daugiausia problemų yra susijusių su vaikų vasaros poilsio finansavimu:

– visų pirma atkreiptinas dėmesys į finansavimo nepastovumą, kuris reiškia, kad vaikų vasaros poilsiui kiekvienais metais skiriama vis skirtinga suma, ir tos sumos dydžio negalima iš

anksto prognozuoti. Pavyzdžiui: iš valstybės biudžeto 2008 metais buvo skirta 10,7 mln. Litų, tuo tarpu jau 2010 metais valstybė neskyrė nė lito;

- pastebėtina ir tai, kad iš visų sistemos subjektų didžiausia finansavimo našta užkraunama valstybei, tai reiškia, kad vaikų vasaros poilsio organizavimo sėkmė kiekvienais metais priklauso nuo valstybės skiriamų lėšų dydžio, nes pagal statistinius duomenis, šios lėšos sudaro apie pusę visų vasaros poilsio organizavimui skirtų pinigų (2008 metais valstybės skirtos lėšos sudarė 47 procentus visų skirtų pinigų). O susiklosčius situacijai, kaip 2010 metais, kai dėl ekonominės krizės valstybė neskyrė nė lito, dėl vaikų vasaros poilsio finansavimo sistemos netobulumo, nukentėjo silpniausieji valstybės nariai- vaikai;

- neigiamą įtaką visai vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemai daro ir tas faktas, kad nėra sukurta savivaldybių lėšų skirstymo tvarkos. Nors ir neformalusis vaikų švietimas yra savarankiškoji savivaldybių funkcija, tačiau kalbant apie lėšų skyrimą nėra nustatyta kokiu konkrečiu piniginiu dydžiu savivaldybė turi paremti vaikų vasaros poilsį. Skiriamas finansavimas priklauso grynai nuo savivaldybės požiūrio, geranoriškumo, aktyvumo bei finansinių galimybių. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis (2006), kai kurios savivaldybės lėšas, kurios galėtų būtų skiriamos vaikų vasaros poilsui ir užimtumui organizuoti, skiria savo ūkiniams reikalams spręsti;

- galiausiai skiriamas finansavimas neatitinka poreikių. Pagal statistikos duomenis lėšų augimo poreikis kiekvienais metais didėja, deja vaikų vasaros poilsio gaunamas finansavimas kaip tik mažėja. Tokia situacija susiklostė, nes kiekvienais metais vaikų vasaros poilsio sistemos subjektai visas viltis deda į valstybę, kuri ekonominės krizės metu negali skirti tokių pačių sumų, kaip pakilimo laikotarpiu. Tuo tarpu savivaldybė, kuri pagal Turizmo įstatymo 22 straipsnio 8 dalį planuoja bei organizuoja vaikų ir jaunimo stovyklų veiklą, pati retai inicijuoja bei vykdo individualius projektus, bei ieško alternatyvių finansavimo šaltinių.

Galime daryti išvadą, kad vaikų vasaros poilsio organizavimo veiklos finansavimas yra perkeltas ant valstybės pečių, kai tuo tarpu atsakingos už vaikų vasaros poilsio organizavimą institucijos prisideda pagal savo norą, bei retai kada pačios inicijuoja projektus, bei ieško alternatyvių finansavimo būdų.

Taigi tokių SSGG analizėj iškeltų galimybių (savivaldybių ir tėvų stipresnis įtraukimas, privačių asmenų investicijų pritraukimas, projektinė veikla, rėmėjų paieška) tinkamas panaudojimas ne tik išspręstų finansavimo problemas, bet ir užtikrintų efektyvią vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos tolimesnę plėtrą.

4.4. Užsienio šalies patirties vaikų vasaros poilsio srityje pritaikymo galimybės Lietuvoje

Atlikus SSGG vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos analizę, tapo aišku, kad vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikimas yra tiesiogiai priklausomas nuo valstybės finansavimo. Todėl valstybei neskyrus pinigų vasaros poilsio organizavimui, šis veiksnys paveikia visą organizavimo sistemą. Siekiant išvengti tokios situacijos, aktualu ieškoti alternatyvių būdų, kaip paskirstyti valstybei užkrautą finansavimo našta, bei užtikrinti stabilų kiekvienais metais vykdomą vaikų vasaros poilsį.

Šiuo atžvilgiu pasirinktos Jungtinės Amerikos Valstijos- šalis, kurioje stovyklų industrija uždirba virš 11 bilijonų dolerių per metus (National Camp Association, 2005). Paanalizuosime geruosius patirties pavyzdžius, kurie galėtų būti pritaikyti ir Lietuvos praktikoje.

Visų pirma apžvelgsime statistiką, susijusią su vaikų vasaros poilsio stovyklomis Jungtinės Amerikos Valstijose. Taigi:

1. Jungtinėse Amerikos Valstijose yra daugiau nei 12 000 tūkstančių stovyklų, iš kurių apytikriai 7000 tūkstančiai stacionarių ir 5000 tūkstančiai dieninių stovyklų.

2. Kiekvienais metais daugiau nei 11 milijonų vaikų ir suaugusiųjų dalyvauja stovyklų veikloje.

3. Nepelno organizacijos, įskaitant jaunimo ir religines organizacijas valdo apytikriai 8000 tūkstančius stovyklų, o 4000 tūkstančiai privačiai priklauso nepriklausomiems pelno siekiantiems subjektams.

4. Dieninių stovyklų skaičius per 20 metų išaugo beveik 90 procentų.

5. 90 procentų visų ACA akredituotų stovyklų teikiamas finansinis palaikymas skiriamas daugiau nei milijonui vaikų, kurie yra iš ekonomiškai sunkiai besiverčiančių šeimų, arba turi specialių medicininių poreikių, bei yra ypatingose situacijose, kurios jiems trukdo dalyvauti stovyklų veikloje (American Camp Association, 2010).

M.D. Bialeschki ir J. S. Malinowski (2008) duomenimis, 2007 metais buvo atliktas tyrimas, kuriuo buvo siekiama sužinoti stovyklų finansuojamų stovyklautojams skirtų stipendijų bei kitos paramos dydį. Panašiai kaip ir 2006 metais, dauguma stovyklų (84 procentai) nurodė, kad jų organizacija siūlė visiems socialiai remtiniams vaikams apmokėti mažiausiai 50 procentų viso kelialapio kainos. Kalbant apie konkrečią sumą, 44 procentai stovyklų (palyginus su 2006 metais, buvo 38 procentai) teigė, kad paaukėjo daugiau nei 25 tūkst. Amerikos dolerių finansinei vaikų paramai.

6. Gan didelis skaičius stovyklų priklauso privatiems šeimų verslams. Šis verslas yra unikalus tuo, kad stovyklų savininkai dirba visus metus, tam kad stovykla galėtų būti naudojama vasaros

metu. Stovyklų verslą visada turi kontroliuoti savininkas, todėl jis sezono metu neišvažiuoja už stovyklos ribų. Net ir apskaičiavus visų metų išlaidas, sėkmingos stovyklos savininkas gali gerai iš šio verslo gyventi. Brangiausiai įvardinamas: draudimas, personalas, rinkodara, maistas, priežiūros priemonės, telefono naudojimas, kelionės.

Tipinio stovyklos savininko portretas- tai yra turintis verslininko ambicijų bei patirties švietimo ar poilsio organizavimo srityje, pats patyręs stovyklavimo džiaugsmą bei mylintis vaikus asmuo.

7. Vaikų vasaros poilsio stovyklų industrijos būklė. Įvardinama, kaip labai stipri. Ir ji tęsis ir stiprės. Viena iš tokio reiškinio priežasčių yra ta, kad dirbantiems tėvams vasaros metu reikia užimti vaikus. Tradicinės (bendro profilio) stovyklos ir toliau sėkmingai klesti. Tačiau auga ir specializuotų stovyklų, kurios sukoncentruotos į tam tikrą veiklos sritį, paklausa, taip pat populiarinamos ir specialių poreikių stovyklos (svorio metimo, akademinų studijų ir kt.), tačiau jos turi didesnę išnykimo galimybę nei bendro pobūdžio stovyklos. (National Camp Association, 2005).

Apžvelgus statistiką, reiktų aptarti bendruosius vaikų vasaros poilsio organizavimo principus Amerikoje, bei atskleisti stipriąsias kontrolės mechanizmo savybes, kurias galima būtų pritaikyti ir Lietuvoje.

L. H. Connel (2005) teigia, kad yra daugybė įvairių rūšių organizacijų, kurios siūlo dienes, bei stacionarias stovyklas vasaros laikotarpiu. Bažnyčios, labdaringos organizacijos, privačios mokyklos gali būti vietos, kuriose galimas dienos stovyklų organizavimas. Stovyklos yra skirtos įvairaus amžiaus grupėms atsižvelgiant į vaikų poreikius. Specializuotų stovyklų pasirinkimas yra beveik neribotas. Programų trukmė gali svyruoti nuo kelių savaitių iki viso vasaros laikotarpio. Tėvai gali pasirinkti stovyklas orientuotas net į tam tikrą religiją bei kultūrą. Yra stovyklų skirtų etninėms grupėms, taip pat vaikams, turinčią įvairių sveikatos sutrikimų. Kaina priklauso nuo to kokia tai yra stovykla ar dieninė ar stacionari, koks užimtumas yra siūlomas, bei kokios paslaugos vaikams yra teikiamos. Specializuotos stovyklos yra subsidijuojamos didelių organizacijų. Pavyzdžiui Amerikos sergančių vėžiu žmonių draugija apmoka sergančių vėžiu vaikų vasaros poilsį stovyklose. Taip pat yra ir išimtinės stovyklos programos, nukreiptos į turtingus klientus, kurios gali kainuoti šimtus Amerikos dolerių per savaitę (Connel, 2005).

Jungtinėse Amerikos Valstijose gerai išvystyta informavimo apie stovyklų programas sistema. Kai kuriose Amerikos Valstijose laikraščiuose dar žiemos metu ar pavasarį būna spausdinamos specialios skiltys apie vasarą veiksiančias stovyklas. Kartais vietinės kolegijos suteikia informaciją apie stovyklų vykdymą, kadangi švietimo kryptyje besimokantys studentai, norėdami užsidirbti papildomų kreditų vasarą dirba su vaikais. Taip pat Jungtinės Amerikos Valstijose gerai išvystyta kompiuterinė vaikų vasaros poilsio stovyklų informacinė bazė, kurioje galima susirasti visą

medžiagą apie vasarą vykdomas vaikų poilsio programas. Pasirinkus stovyklą tinklalapyje galima susižinoti visą informaciją apie stovyklų vykdomas programas bei veiklą. Suteikiama galimybė paskambinti į kiekvieną stovyklą, užduoti rūpimus klausimus. Stovyklos taip pat privalo suteikti informaciją apie jos teikiamomis paslaugomis likusius nepatenkintus asmenis, bei duoti jų kontaktinius numerius. Amerikos Stovyklų Asociacijos tinklalapyje yra naudinga skiltis, kur pasiūlyti klausimai, kuriuos reiktų užduoti stovykloms darbuotojams, norint įvertinti teikiamas paslaugas bei programas. Siūlomi tokie kaip: būrio vadovų amžius, kiek procentų jų grįžta atgal kiekvienais metais, taip pat susižinoti apie būrio vadovų ir vadovų biografijos faktus, bei išėjus mokymus (Connel, 2005).

Gera išvystyta informavimo sistema suteikia galimybę pasirinkti tinkamiausią norus ir poreikius atitinkančią vasaros poilsio programą.

Jungtinėse Amerikos Valstijose skirtingai nei Lietuvoje veikia griežtas vaikų vasaros poilsio priežiūros ir kontrolės mechanizmas.

Pasak T. I. Dahl (2009), Amerikos Stovyklų Asociacija (The American Camp Association) yra visoje Jungtinės Amerikos Valstijose veikianti stovyklų akreditavimo organizacija, daugiau nei per 100 egzistavimo metų akreditavusi daugiau nei 2300 stovyklų.

Pati asociacija save apibūdina kaip, bendruomenę profesionalų, susijusių su stovyklomis, kurie per 100 metų susirinko kartu, pasidalinti patirtimi ir žiniomis, ir užtikrinti vaikų vasaros poilsio programų kokybę (American Camp Association, 2010).

Kaip vaikų vystymuisi vadovaujančios institucijos, asociacijos pagrindinis tikslas yra išsaugoti, skatinti bei pagerinti stovyklų patirtį. Organizacija laikosi pozicijos, kokia turi būti stovykla, bei nustato jai reikalavimus. Tik tos stovyklų programos gauna akreditavimą, kurios atitinka asociacijos nustatytą tvarką (Dahl, 2009).

Pasak L. H. Connel (2005), ACA prižiūri ar stovyklos atitinka nustatytus standartus pagal tokias kryptis kaip: veikla, saugumas, higienos taisyklės, vaikų vystymasis, sveikatos priežiūra, stovyklų valdymas bei personalas.

Amerikos Stovyklų Asociacija tvirtai tiki pozityvia nauda, kurią suteikia vaikų vasaros poilsio stovyklos, todėl šios Asociacijos pagrindinis tikslas yra didinti vaikų, jaunimo skaičių, ir sudaryti sąlygas visoms socialinių, kultūrinių ir ekonominių grupių vaikams dalyvauti stovyklų veikloje (Bialeschki, 2008).

Pasak asociacijos ji viena negali pasiekti šio tikslo, todėl savo tinklalapyje prašo rėmėjų prisidėti finansine parama, kuri padės teikti stipendijas visose šalies stovyklose, taip pat gautos lėšos bus panaudotos informavimui, bei darbuotojų mokymui. Verta pabrėžti, kad ši asociacija,

pasinaudodama savo populiarumu bei pripažinimu, išvystė finansinių investicijų pritraukimo sistemą, kurią galėtų pasinaudoti ir Lietuvos viešieji juridiniai asmenys.

Pagal šią sistemą Amerikos Stovyklų Asociacija naudoja partnerystės komplektais, kurie reiškia, kad už rėmėjo suteiktą finansinę pagalbą bus suteiktos konkrečios asociacijos paslaugos.

Yra išskirtos 7 partnerių grupės:

1. Partneris, remiantis stovyklą (įnašas turi būti ne mažesnis kaip 5 tūkstančiai Amerikos dolerių).
2. Partneris tikintis stovyklą (įnašas turi būti ne mažesnis kaip 10 tūkstančių Amerikos dolerių).
3. Stovyklos rėmėjas čempionas (įnašas, 25 tūkst. Amerikos dolerių).
4. Stovyklos rėmėjas lyderis (įnašas 50 tūkst. Amerikos dolerių).
5. Stovyklos partneris ambasadorius (įnašas 75 tūkst. Amerikos dolerių)
6. Prezidentinis partneris (įnašas 100 tūkst. Amerikos dolerių)
7. Misijos partneris (įnašas 100 tūkst. Amerikos dolerių).

Nuo įnašo dydžio priklauso suteikiamų paslaugų kiekis bei įvairovė. Pavyzdžiui partneris, remiantis stovyklas, kuris įneša ne mažiau kaip 5 tūkst., gauna tokias paslaugas kaip: teisę naudotis ACA logotipu ir prekės ženklu; asociacijos logotipą rėmėjo puslapyje; viešą partnerystės paskelbimą ACA tinklapyje bei Camping žurnale; vieną šeštąją Camping žurnalo puslapio; įtraukimą į naujų produktų sąrašą, pateiktą puslapyje.

Tuo tarpu prezidentinis partneris, įnešęs 100 tūkst. Amerikos dolerių, be jau išvardintų naudoja, tokiomis paslaugomis: pranešimais spaudai apie partnerystę; pakvietimais į ypatingus renginius, bei geriausių sėdėjimo vietų suteikimu; viso puslapio skyrimu bei rėmėjo vardo įtraukimu į Camping žurnalą; kompanijos vardo įtraukimą į ACA remiamus laikraščius bei konferencijas; nemokamą paramą vienoje iš ACA vykdomų programų; nuolaidą daugeliui metinių įsipareigojimų; galimybę pasirinkti ir atidaryti paramos konferenciją; ištikus metus logotipo naudojimą ACA puslapyje, bei nukreipimą į rėmėjų puslapį; ACA pateikia rėmėjų puslapyje straipsnį apie suteiktos paramos svarbą; kompanijos logotipą ant nacionalinės generalinės konferencijos metu esančio ekrano; pusę puslapio konferencijų programų knygoje; galimybę pakviesti ACA į rėmėjų organizuojamą konferenciją; eksponatų parodą vienoje iš nacionalinių konferencijų; ir kitas paslaugas (American Camp Association, 2010).

Taigi Amerikos Stovyklų Asociacija (ACA) už finansinę paramą suteikia rėmėjams reklamos galimybes, kurios yra puiki verslo vystymo priemonė.

Išanalizavus Jungtinių Amerikos Valstijų gerosios praktikos pavyzdžius, galima padaryti tokias išvadas. Kaip jau buvo paminėta ankstesniame skyriuje, Lietuvoje nėra vieningos programų

kontrolės ir priežiūros, daugiausia dėmesio skiriama vaikų vasaros užimtumo programų finansavimo klausimams, o ne pačiam vaikų vasaros poilsio organizavimo ir vykdymo procesui, jo kokybei užtikrinti. Taigi iš daugiametę patirtį turinčios Jungtinės Amerikos Valstijos mūsų valstybė galėtų perrimti stovyklų programų kontrolės mechanizmą, kuris nukreiptas į kokybiškų programų akreditavimą bei jų priežiūrą. Pasak Amerikos Stovyklų Asociacijos (2010), akreditavimo procesas turi dvigubą naudą, visų pirma stovyklos savininkas ir darbuotojai apmokomi pagrindinių reikalavimų, keliamų stovykloms, kurių panaudojimas yra raktas į sėkmingą stovyklų veiklą, o visų antra, padeda visuomenei pasirinkti stovyklas, kurios atitinka industrijos ir vyriausybės mastu pripažintus reikalavimus.

Taip pat Jungtinėse Amerikos Valstijose naudojama rėmėjų pritraukimo sistema, kai parama gaunama mainais pagrinde į reklamines paslaugas, padėtų Lietuvoje sumažinti valstybei užkrautą finansavimo našta, panaudojant rėmėjų skirtus pinigus pavyzdžiui: socialiai remtinų, sergančių onkologinėmis ligomis, vaikų kasmetiniam vasaros poilsui užtikrinti. Tuo tarpu valstybės skiriamas lėšas investuoti į naujų stacionarių stovyklų statymą, bei renovavimą.

5. STRATEGINIAI SPRENDIMAI, SKIRTI VAIKŲ VASAROS POILSIO ORGANIZAVIMO TOBULINIMUI

5.1. Perspektyvus vaikų vasaros poilsio sistemos modelis

Kuriant perspektyvaus vaikų vasaros poilsio sistemos modelį, visų pirma svarbu atkreipti dėmesį į pagrindinį vaikų vasaros poilsio stovyklų rengimo tikslą, kuris yra *sudaryti sąlygas vaikams per vasaros atostogas turiningai pailsėti, skatinti pažinimo, lavinimosi, saviraiškos poreikius, plėtoti gebėjimus ir patirtį, saugoti ir stiprinti sveikatą* (Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendrieji nuostatai, 2006). Šiam tikslui pasiekti turi būti sukurtos tinkamos sąlygos. Todėl pirmasis veiksnys perspektyvaus modelio sukūrimui būtų humanistinės ugdymo koncepcijos pritaikymas, kurios esminės nuostatos yra tokių vaiko poreikių kaip saviraiškos, saugumo, pagarbos tenkinimas, sudarant sąlygas vaiko veiklai saugioje aplinkoje, atsižvelgiant į jo specifinius pomėgius (Jonutytė, 2007). Stovyklos grįstos humanistiniu ugdymu, padeda atsiskleisti vaiko individualybei, kuria vaiko ugdymui palankią aplinką, tobulina socialinius gebėjimus, turtina socialinę patirtį bei skatina visavertės asmenybės ugdymą saugioje neformalioje bendruomenės aplinkoje (Jonutytė, 2007). Saugios ir teigiamos psichosocialinės atmosferos sukūrimas stovykloje skatina lengvesnį vaikų mokymą bei turi įtakos vertybių, elgsenos pakitimui, t.y formuoja naujus individualius ir tarpasmeninius įgūdžius (Dahl, 2009). Į humanistinio ugdymo veiklą yra įtraukiami visi stovyklos darbuotojai, todėl ypatinga reikšmė turėtų būti teikiama personalo atrankai. Deja Lietuvoje vyrauja kvalifikuotų vasaros poilsio stovyklų darbuotojų trūkumo problema, kurią padėtų išspręsti akademinio jaunimo įtraukimas. Studentai, studijuojantys švietimo srityje, galėtų atlikti praktikas vasaros stovyklose, arba už dalyvavimą stovyklų veikloje gauti papildomų kreditų.

Antrasis perspektyvaus modelio etapas būtų vaikų vasaros poilsio sistemos organizavimas, remiantis tokiomis vadybos bei administravimo teorijomis kaip: organizacinio vystymo, strateginio valdymo, 7-S, visuotinės kokybės vadybos bei naujosios viešosios vadybos.

Visų pirma, perspektyvi vaikų vasaros poilsio organizavimo sistema turėtų veikti remdamasi pagrindiniu tikslu – vaikų poreikių patenkinimu vasaros metu. Sistemos kūrimas bei vystymasis privalo būti suderintas su tolimesnės ateities perspektyvomis, todėl būtinas yra *strategijos sukūrimas*, kurios įgyvendinimas yra efektyvios veiklos garantas. Vasaros poilsio organizavimo sistemos sėkmė taip pat priklauso nuo to, kaip organizuota valdymo struktūra, bei paskirstytos atsakomybė bei pareigos, nuo vidinių ryšių, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinamo, organizavimo stiliaus ir metodų, darbuotojų atrankos, jų tarpusavio santykių, stipriųjų savybių tobulinimo, bei jų optimalaus panaudojimo. Siekiant sklandžios vaikų vasaros poilsio sistemos plėtros proceso,

nuolatos turi būti vykdomos tokios vadybinės procedūros kaip: valdymo sistemos atitikimo organizacijoms tikslams ir veiklos būsenai stebėjimas, atsiradusių problemų fiksavimas, jų atsiradimo priežasčių analizė, bei šių problemų sprendimų rengimas, įtraukiant į tai visas organizacijos posistemes.

Apibendrintai galima pasakyti, kad vaikų vasaros poilsio sistemos modelis bus perspektyvus tik tada, kai turės sukūręs strategiją ir sieks joje numatytų tikslų, iš kurių pagrindinis vaikų poreikių patenkinimas vasaros metu, bei nuolatos vykdys vadybines funkcijas, kurios padės išspręsti susidariusias problemas ir vykdyti tolimesnę veiklos plėtrą.

Taigi aptarus humanistinio ugdymo bei vadybos ir administravimo teorijų panaudojimo būtinumą perspektyvaus modelio sukūrimui, reiktų išnagrinėti dabar egzistuojančios sistemos trūkumus, bei pasiūlyti efektyvius sprendimo būdus, kurie turės esminės reikšmės modelio kūrimui bei plėtrai.

Taigi Lietuvoje vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikla paremta finansinių išipareigojimų valstybei užkrovimu, neieškant alternatyvių vadybinių sprendimo būdų. Todėl susiklosčius tokiai situacijai, kai valstybė neskyrė nė lito vaikų vasaros poilsiui, dėl vadybinių sprendimų stokos nukentėjo silpniausios valstybės nariai- vaikai. Pagal statistiką savivaldybės, kurios pagal Turizmo įstatymą, planuoja ir organizuoja vaikų ir jaunimo stovyklų veiklą, realiai beveik neinicijuoja ir nevykdo individualių projektų, neieško alternatyvių šaltinių.

Kuriant perspektyvų vasaros poilsio sistemos modelį, pagrindinė užduotis būtų užtikrinti kiekvienais metais vykdomą stabilų vaikų vasaros poilsio organizavimą, kuris būtų nepriklausomas nuo valstybės kiekvienais metais skiriamų vis skirtingų lėšų dydžio. Taigi yra keli sprendimo būdai. Pirmasis ES socialinių fondų lėšų gavimas, nors yra efektyvus ir reikšmingas būdas, tačiau tokia parama yra laikina. Antruoju atveju būtų galima pasinaudoti Jungtinių Amerikos Valstijų praktikos pavyzdžiu. Kai Amerikos Stovyklų Asociacija, kuri yra viešasis pelno nesiekiantis juridinis asmuo įgyvendino rėmėjų pritraukimo sistemą, kai parama, kuri vėliau buvo skiriama vaikų vasaros poilsiui, buvo gaunama mainais pagrinde į reklamines paslaugas. Nors šis būdas autorės nuomone, yra efektyvus vien jau dėl to, kad abu subjektai gauna abipusę naudą, tačiau Lietuvoje visų pirma nėra tokios asociacijos, atstovaujančios stovykloms, o visų antra tai turėtų būti gerai žinomas ir didelę galią turintis subjektas, kuriam partneriai norėtų teikti paramą. Ir trečias būdas, kuris yra susijęs su naujosios viešosios vadybos teorijos pritaikymu yra viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo skatinimas, perduodant funkcijas privačiam sektoriui.

Pasiūlymai perspektyvaus modelio kūrimui bus susiję su savivaldos institucijų veikla, o konkrečiau su jų bendradarbiavimu su paslaugas teikiančiais subjektais. Pasak S. Puškoriaus (2006), vietos savivaldos institucijų sudaromos partnerystės ypatingos tuo, kad yra nukreiptos siekti

socialinių visuomeninių tikslų. Jos susijusios su visuomenės, bendruomenių ir interesų grupių pokyčius plėtojančiomis programomis, kurios diegiamos savivaldybėms bendradarbiaujant su valstybinėmis ir verslo organizacijomis, švietimo, vidaus reikalų, sveikatos, apsaugos sistemų ir kitomis įstaigomis, žiniasklaida.

Konkretūs bendradarbiavimo pavyzdžiai galėtų būti tokie:

- esant kritinei stacionarių stovyklų situacijai, kai valstybė negali skirti naujų stovyklų statybai bei senų renovacijai, savivaldybė, kurios, pagal Turizmo įstatymą (Žin, 1998, Nr. 32-852), funkcija yra planuoti ir organizuoti vaikų ir jaunimo stovyklų veiklą, galėtų sudaryti sutartis su kaimo turizmo sodybomis, kurios priimtų vaikus vasaros metu;
- savivaldybė galėtų sudaryti bendradarbiavimo sutartį dėl reikalingos infrastruktūros kūrimo bei palaikymo;
- savivaldybės galėtų sudaryti bendradarbiavimo sutartį su švietimo institucijomis, dėl akademinio jaunimo įdarbinimo vasaros metu;
- siekiant didinti darbo ir poilsio stovyklų skaičių, sudaryti bendradarbiavimo sutartis su privačiais juridiniais asmenimis dėl vaikų įdarbinimo;
- siekiant didinti dieninių stovyklų skaičius, sudaryti bendradarbiavimo sutartis dėl savivaldybėse išnuomotų patalpų panaudojimo dieninių stovyklų pravedimui;
- savivaldybė galėtų bendradarbiauti su verslo subjektu, steigiant naują stacionarią stovyklą.
- Ir kita.

Visi šie pasiūlymai yra realiai įgyvendinami, nes pagal Vietos savivaldos įstatymą (Žin., 1994, Nr. 55- 1049), savivaldybių taryba turi teisę savo biudžeto sąskaita sumažinti žemės bei nekilnojamo turto mokestį, ar visai nuo jo atleisti. Šia privilegija savivaldybė galėtų pasinaudoti sudarant bendradarbiavimo sutartis, suteikiant savo partneriams prieš tai išvardintas lengvatas. Toks bendradarbiavimas paremtas abipuse nauda, nes partneriams būtų suteikta galimybė daryti verslą, o savivaldybėms įgyvendina tikslą į vaikų vasaros poilsį įtraukti kuo daugiau vaikų.

Visų išvardintų pasiūlymų įgyvendinimui būtina sąlyga yra galiojančių įstatymų pakeitimas bei naujų teisės aktų priėmimas. Tik patobulinus teisinę bazę bus užtikrinta tolimesnė vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos plėtra.

Taigi išvada tokia, kad perspektyvus modelis yra toks, kuris pagrįstas humanistinio ugdymo principais, bei jo sistema remiasi šiuolaikinėmis vadybos bei administravimo teorijomis, pagal kurias svarbiausias sistemos tikslas yra vaikų vasaros poreikių tenkinimas, o strategijos sudarymas bei vadybinių funkcijų nuolatinis vykdymas, padeda išspręsti susidariusias problemas ir vykdyti sėkmingą tolimesnę veiklos plėtrą. Perspektyvus modelis remiasi ne laukimu kiek gi valstybė skirs lėšų vaikų vasaros poilsui organizuoti, bet aktyviu bendradarbiavimu tarp savivaldos institucijų bei

viešųjų, privačiųjų juridinių asmenų, kuriuo siekiama užtikrinti stabilų, vis daugiau vaikų kiekvienais metais įtraukiantį vaikų vasaros poilsį.

*Toks perspektyvus vaikų vasaros poilsio organizavimo modelio sukūrimas leidžia patvirtinti iškeltą mokslinę **hipotezę**, kad teisinio reguliavimo ir valdymo tobulinimo priemonėmis galima modernizuoti vaikų vasaros poilsio organizavimą.*

5.2. Pasiūlymai skirti tobulinti vaikų vasaros poilsio organizavimo teisinį reguliavimą

Kiekvienai efektyviai sistemos veiklai užtikrinti yra būtinas aiškos, išsamios, koncentruotos teisinės bazės veikimas. Nes bet kokia teisės akte esanti spraga leidžia ją pasinaudoti ir taip gali sukelti neigiamų padarinių. Deja vaikų vasaros poilsio organizavimo teisinė bazė nėra ideali, ji turi rimtų spragų, kurias būtina nedelsiant taisyti. Išanalizavus vaikų vasaros poilsio organizavimo problemas, pateikiami tokie pasiūlymai skirti teisinio reguliavimo sistemai tobulinti.

Siūlytina Švietimo ir mokslo ministerijai:

- pataisyti Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosius nuostatus, bei kitus vaikų vasaros poilsį reglamentuojančius teisės aktus, konkretizuojant asmenis, galinčius teikti stovyklų organizavimo paslaugas ir nustatyti jiems keliamus reikalavimus.

- pataisyti vaikų vasaros poilsio organizavimą reglamentuojančius aktus, įtraukiant nuostatus, kai asmuo negali būti priimtas nei į stovyklos vadovo, nei į grupės vadovo pareigas. Nes nesant tokio draudimo, praktikoje gali susiklostyti situacija, kai teistas už tyčinius nusikaltimus, ar sergantis alkoholizmu, narkomanija, bei psichine liga asmuo, gali tapti vadovu ar būrio vadovu, taip sukeldamas grėsmę vaikų saugumui.

- papildyti vaikų vasaros poilsio organizavimą reglamentuojančius teisės aktus, aptariant visas vasaros poilsio ir užimtumo formas bei jų organizavimo specifiką. Nes susiklostė neigiama praktika, kai yra organizuojamos kitokio pobūdžio stovyklos, negu yra reglamentuojamos, pavyzdžiui: mobilios stovyklos.

- papildyti vaikų vasaros poilsio teisinę organizavimo bazę, nustatant stovyklų teikiamų paslaugų kokybę užtikrinančius reikalavimus. Tokius kaip valdymui, personalui, stovyklų vykdomoms programoms, saugumui, higienos taisyklėms, vaikų vystymuisi, sveikatos priežiūrai keliamus reikalavimus.

Šių pasiūlymų panaudojimas padėtų išspręsti teisinėje bazėje atsiradusias spragas, bei įgyvendinti teisės aktus atitinkantį valdymą.

5.3. Pasiūlymai skirti vaikų vasaros poilsio valdymo tobulinimui

Jau iš anksčiau išnagrinėtų skyrių, galima daryti išvadą, kad racionalių valdymo sprendimų priėmimas gali išspręsti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje esančias spragas. Vienas iš tokių pavyzdžių būtų, kai chaotišką lėšų vaikų vasaros poilsio sistemoje skyrimo bei koordinavimo problemą išsprendė konkrečios finansavimo tvarkos įvedimas.

Taigi išanalizavus vyraujančias vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos problemas, tikslinga būtų pateikti tokius pasiūlymus valdymui tobulinti.

Siūlytina Švietimo ir mokslo ministerijai:

- neatidėliotinai spręsti klausimą, dėl valstybinės vaikų vasaros poilsio ir užimtumo strategijos rengimo, kuri numatytų ne tik pagrindines veiklos kryptis, bet ir nubrėžtų tolimesnius ateities planus, kurių būtų siekiama.

- pataisyti „moksleivio krepšelio lėšų, skirtų atsiskaityti už neformalųjį vaikų švietimą, persikirstymo ir naudojimo metodines rekomendacijas“, numatant galimybę neformaliajam ugdymui skirtą mokinio krepšelio dalies lėšas panaudoti ir vaikų vasaros poilsiui organizuoti.

- papildyti „Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosius nuostatus“ įtraukiant nuostatą dėl akademinio jaunimo, besimokančio švietimo srityje, galimybę vasaros metu atlikti būrio vadovų pareigas.

- pataisyti teisės aktus, stovyklų kontrolės funkciją pavedant savivaldybėms, tokiu būdu užtikrinant ir informacijos kaupimą savivaldybėse, ir savivaldybių teritorijose veikiančių stovyklų veiklos priežiūrą bei kontrolę.

- papildyti Vietos savivaldos įstatymą nuostata, nurodant konkrečius variantus pagal kuriuos savivaldybių tarybos turi teisę savo biudžeto sąskaita sumažinti mokesčius arba visai nuo jų atleisti. Taip siekiant skatinti privačių asmenų bendradarbiavimą su savivaldybėmis.

Siūlytina Švietimo ir mokslo ministerijai bendradarbiaujant su Informatikos ir ryšių departamentu prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos:

- steigti vieningą informacinę bazę, skirtą visų tipų vaikų vasaros poilsio stovyklų šalyje įregistravimui, veiklos, organizuojamų programų bei kainų paskelbimui.

Siūlytina savivaldybėms:

- kiekvienais metais paruošti vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimo tvarkos aprašą, kuriame būtų aptarti finansavimo principai, prioritetai, lėšų naudojimo tvarka. Tai palengvintų savivaldybių atskaitomybę, bei atskleistų kiekvienos savivaldybės indėlį į vaikų vasaros poilsį.

Šių pasiūlymų pritaikymas patikslintų vaikų vasaros poilsio organizavime dalyvaujančių institucijų atsakomybę, bei užtikrintų efektyvesnę vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos tolimesnę veiklą.

IŠVADOS

1. Dėl vaikų vasaros poilsio sistemoms vadybinių sprendimų stokos nukenčia silpniausi valstybės nariai- vaikai. Nes dėl nepakankamo finansavimo daugumai vaikų nėra prieinamas produktyvus laisvalaikis ir užimtumas, o tai reiškia, kad nėra tenkinami saviraiškos, savirealizacijos bei sociokultūrinio ugdymo poreikiai.

2. Atliktų tyrimų rezultatai parodė, kad bendra vaikų vasaros poilsio organizavimo sistema neegzistuoja, nes:

- visa sistemos veikla paremta finansinių įsipareigojimų valstybei užkrovimu;
- atsakingos už vaikų vasaros poilsio organizavimą institucijos skiria lėšas pagal savo norą, retai kada pačios inicijuoja projektus bei ieško alternatyvių finansavimo būdų;
- trūksta alternatyvių vadybinių sprendimo būdų kaip užtikrinti stabilų vaikų vasaros poilsio finansavimą.

Atsižvelgiant į pateiktus esamos sistemos trūkumus, perspektyvaus vaikų vasaros poilsio modelio sukūrimas reikalingas tam, kad:

- padėtų paskirstyti valstybei užkrautą finansavimo naštą,
- užtikrintų stabilų kiekvienais metais vykdomą vaikų vasaros poilsio organizavimą,
- užtikrintų nepriklausomumą nuo valstybės neprognozuojamai skiriamų lėšų dydžio.

3. Perspektyvus modelis turi būti pagrįstas humanistinio ugdymo principais, bei jo sistema turi remtis šiuolaikinėmis vadybos bei administravimo teorijomis, pagal kurias svarbiausias sistemos tikslas yra vaikų vasaros poreikių tenkinimas, o strategijos sudarymas bei vadybinių funkcijų nuolatinis vykdymas, padeda išspręsti susidariusias problemas ir vykdyti sėkmingą tolimesnę veiklos plėtrą.

4. Perspektyvaus vaikų vasaros poilsio sistemos modelio sukūrimas taip pat yra paremtas naujosios viešosios vadybos, viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo skatinimo idėja.

5. Atsižvelgiant į tai, kad neformalusis švietimas yra savarankiškoji savivaldybių funkcija, pasiūlymai perspektyvaus modelio kūrimui yra susiję su savivaldos institucijų veikla, o konkrečiau su jų bendradarbiavimu su paslaugas teikiančiais subjektais.

6. Savivaldybės galėtų sudaryti bendradarbiavimo sutartis su:

- kaimo turizmo sodybomis, dėl vasaros metu vaikų priėmimo;
- privačiais asmenimis dėl reikalingos infrastruktūros kūrimo bei palaikymo, stacionarių stovyklų steigimo;
- privačiais asmenimis dėl vaikų įdarbinimo, vykdanč darbo ir poilsio stovyklų programas;
- švietimo institucijomis, dėl akademinio jaunimo įdarbinimo vasaros metu ir kita.

7. Bendradarbiavimo sutartys galėtų būti pasirašomos pasinaudojant savivaldybėm skirtom privilegijom sumažinant kai kuriuos mokesčius savo biudžeto sąskaita. Partneriams galėtų būti suteiktos šios lengvatos:

- žemės ar nekilnojamo turto mokesčio sumažinimas;
- arba visiškas atleidimas nuo šių mokesčių.

8. Taigi perspektyvus modelis remiasi ne laukimu kiek gi valstybė skirs lėšų vaikų vasaros poilsiui organizuoti, bet aktyviu bendradarbiavimu tarp savivaldos institucijų bei viešųjų, privačiųjų juridinių asmenų, kuriuo siekiama užtikrinti stabilų, vis daugiau vaikų kiekvienais metais įtraukiantį vasaros poilsį.

9. Perspektyvaus vaikų vasaros poilsio modelio sukūrimas patvirtino iškeltą mokslinę hipotezę, kad teisinio reguliavimo ir valdymo tobulinimo priemonėmis galima modernizuoti vaikų vasaros poilsio organizavimą.

REKOMENDACIJOS

Atlikti tyrimai leidžia daryti šias rekomendacijas:

1. Perspektyvaus vaikų vasaros poilsio sistemos modelio sukūrimui įgyvendinti, formuojant vaikų vasaros užimtumo politiką, turėtų dirbti ne tik valstybinės, bet ir nevyriausybinių organizacijos, bei verslininkai. Todėl šių organizatorių kompetenciją reiktų reglamentuoti vaikų vasaros poilsio teisės aktuose, taip sukuriant vieningą vaikų vasaros poilsio organizavimo institucijų visumą.

2. Reglamentuoti įstatymuose konkrečių lengvatų suteikimą partneriams, kurie prisidėtų prie vaikų vasaros poilsio organizavimo.

3. Valstybės iš biudžeto skirtą finansavimą panaudoti naujų stacionarių stovyklų steigimui, jų renovacijai, stovyklų infrastruktūros gerinimui. Tuo tarpu pačių vaikų finansavimo paramą turėtų skirti savivaldybės iš savo biudžeto ar pritraukdamos kitų subjektų paramą.

4. Tikslingas būtų ir Jungtinėse Amerikos Valstijose naudojamos rėmėjų pritraukimo sistemos įgyvendinimas, kai parama gaunama mainais pagrinde į viešojo juridinio asmens suteikiamas tokias reklamines paslaugas kaip: rėmėjų logotipo įdėjimą į internetinę svetainę, viešą padėkos paskelbimą, leidimą turėti žurnalo, kurį spausdina viešasis juridinis asmuo puslapį ir kita.

LITERATŪRA

1. Aleksandravičienė B. ir kiti. (2007). Turiningi ir saugūs vaikų renginiai. Šiauliai: Šiaurės Lietuva; Vilnius: B. Aleksandravičienė.
2. American Camp Association (2010). About ACA. [Žiūrėta 2010-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.acacamps.org/about/who-we-are>.
3. American Camp Association (2010). [Žiūrėta 2010-11-10]. American Camp Association Partnership Packages. [Žiūrėta 2010-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.acacamps.org/sites/default/files/images/partnerships/benefits.pdf>.
4. American Camp Association (2010). Camp trends fact sheet. [Žiūrėta 2010-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.acacamps.org/media-center/camp-trends/fact>.
5. American Camp Association (2010). Learn about ACA accreditation. [Žiūrėta 2010-11-10] Prieiga per internetą: <http://www.acacamps.org/accreditation/learn-about-accreditation>.
6. Augūnienė A. (2009). 2009 metų vaikų vasaros poilsio rezultatų analizė. [Žiūrėta 2010-11-10] Prieiga per internetą: <http://www.ljtc.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=112&cntnt01dateformat=%25Y%20%25m%20%25d&cntnt01returnid=51>.
7. Bagdanavičius J. (2006). Vadybos sociologijos aspektai. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
8. Baltušnikienė J. (2008). Subnacionalinio valdymo struktūros ir teritorinių savivaldybių kompetencijos tobulinimo galimybės Lietuvoje. Daktaro disertacija. Vilnius: MRU.
9. Bialeschki M.D, Malinowski J.S. (2008). Summer Camp Enrollment Trends. A Time for Optimism? Camping Magazine. March / April.
10. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
11. Bitinas B. (2006). Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius: Kronta.
12. Bitinas B., Rupšienė L., Žydzūnaitė V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. II dalis. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
13. Butkus F. S. (2008). Vadyba kiekvienam. Vilnius: Eugrimas.
14. Connel L.H. (2005). Childcare Answer Book.
15. Cicėnienė A. (2008). Vaikų socializacijos programų įgyvendinimas Raseinių rajono savivaldybėje. [Žiūrėta 2010-11-10] Prieiga per internetą: http://www.ljtc.lt/uploads/Files/Kvalifikacijos%20tobulinimas/Socializacija_ciceniene_tekstas.doc
16. Dahl T. I. (2009). The importance of place for learning about peace: residential summer camps as transformative thinking spaces. Journal of peace education. Vol. 6, No. 2.

17. Damašienė V. (2002). Valdymo pagrindai. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
18. Dapkienė S. (2002). Papildomo ugdymo formos. Šiauliai: UAB Litera.
19. Duoblienė L. (2006). Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link. Vilnius: Tyto alba.
20. Ginevičius R. ir kiti. (2008). Organizacijų teorija. 2-toji pataisyta laida. Vilnius: Technika.
21. Griškevičius K. (2010). Nors ne visi atostogaus ant asfalto, tačiau.... [Žiūrėta 2010-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.valstietis.lt/content/view/full/256537>.
22. Hodgkin R. ir kiti. (2005). Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas. Vilnius: Jungtinių Tautų vaikų fondas.
23. Januškevičius T. (2008). Vasaros daugiabučių namų kiemuose. „Laikas“. [Žiūrėta 2010-09 20]. Prieiga per internetą: <http://www.kalba.lt/vasaros-atostogos-daugiabuciu-namu-kiemuose.html>.
24. Jonutytė I. (2007). Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
25. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989). Valstybės žinios, Nr. 60- 1501.
26. Juozaitienė L. (2006). Verslo ir vadybos įvadas. 4-a papildyta laida. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex leidykla.
28. Klusas M. (2007). Vaikų vasaros stovykloms stinga kontrolės. [Žiūrėta 2010-11-05]. Prieiga per internetą: http://www.alfa.lt/straipsnis/146540/?Vaiku.vasaros.stovykloms.stinga.kontroles=2007-08-11_08-14.
29. Kvieskienė G. (2007). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas / Socialinis ugdymas. Vilnius, Nr. 3(14), p. 60-61.
30. Lietuvos jaunimo turizmo centras (2008). Vaikų vasaros poilsio programų ataskaita (Priedas Nr.2)
31. Lietuvos jaunimo turizmo centras (2009). Vaikų vasaros poilsio savivaldybių programos (Priedas Nr. 3).
32. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). Valstybės žinios, Nr. 33-807.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas (2003). Dėl asmenų iki aštuoniolikos metų įdarbinimo, sveikatos patikrinimo ir jų galimybių dirbti konkretų darbą nustatymo tvarkos, darbo laiko, jiems draudžiamų dirbti darbų, sveikatai kenksmingų, pavojingų veiksmų sąrašo patvirtinimo. Valstybės žinios, Nr. 13-502.
34. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (1998), Valstybės žinios, Nr. 32-852.

35. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2003). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2003 metų veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2010-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/HGXAVDSJ.PDF>.
36. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2004). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2004 metų veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2010-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/JRNEVZAD.PDF>.
37. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2005). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2010-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/WMLSMRZL.PDF>.
38. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2006). Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo 2005-2006 metų apibendrinimas. [Žiūrėta 2010-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/FKLYCCFC.DOC>.
39. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2006). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2006 metų veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2010-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/QKPYIXRY.PDF>.
40. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (2007). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2007 metų veiklos ataskaita. [Žiūrėta 2010-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/BCTNQNWV.PDF>.
41. LR Švietimo ir mokslo ministerija (2010). Vaikų poilsio stovyklos kviečia atostogauti linksmai, saugiai ir turiningai. [Žiūrėta 2010-10-29]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/aktualijos/aktualija?lbtitem_id=090bdd53800da51.
42. LR Švietimo ir mokslo ministerija (2010). Vaikų vasaros poilsio stovyklos šiemet veiks beveik 40-yje savivaldybių. [Žiūrėta 2010-10-29]. Prieiga per internetą: <http://www.mokslas.info/nodes/term/type:naujiena/slug:es-programos>.
43. LR Vietos savivaldos įstatymas (1994). Valstybės žinios, Nr.55-1049.
44. Lietuvos higienos norma HN 79:2004. Vaikų vasaros poilsio stovyklos. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai (2004), patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. balandžio 26d. įsakymu, Nr.V-275. Valstybės žinios, Nr.82- 2956.
45. Lietuvos vaikų ir jaunimo centras (2010). Kas yra neformalusis ugdymas? [Žiūrėta 2010-09-20]. Prieiga per internetą: http://www.lvjc.lt/index.php?page=kas-yra-neformalusis-ugdymas&hl=lt_LT.
46. Lileikienė A. ir kiti. (2004). Magistro darbo rengimo metodika. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

47. Letukienė N. ir kiti. (1999). Žmogaus teisių mokymas (is) vidurinėje mokykloje. 2-asis pataisytas leidimas. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras.
48. Martinkus B. ir kiti. (2010). Vadybos pagrindai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
49. Michalski J.H. et. al. (2003). A Multi- Method Impact Evaluation of a Therapeutic Summer Camp Program. Child and Adolescent Social Work Journal. Vol. 20, No. 1, February.
50. Milakienė R. (2010). Valstybei lengviausia atimti iš pačių silpniausių. [Žiūrėta 2010-10-29]. Prieiga per internetą: <http://www.grokiskis.lt/lt/temos/dienos-tema/2010/05/31/valstybei-lengviausia-atimti-is-paciu-silpniausiuju.html>.
51. National Camp Association (2005). Camp facts. [Žiūrėta 2010-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.summercamp.org/media/article7.html>.
52. Ozas R. (1999). Vaikų saugumas- svarbiausias valstybės prioritetas / Socialinis ugdymas II, Vilnius.
53. Pečkaitis J.S., Mačerinskienė I. (2008). Magistro baigiamojo darbo rengimo tvarka. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
54. Puškorius S. (2002). Viešojo sektoriaus institucijų administravimas. Monografija. Vilnius: LTU.
55. Puškorius S. (2006). Bendradarbiavimo efektyvumo vertinimas / Šiuolaikinės tarporganizacinės sąveikos formos viešajame sektoriuje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
56. Puškorius S. (2006). Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
57. Pužaitė S. (2010). Vaikų vasaros stovyklos įkandamos ne visiems. [Žiūrėta 2010-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.silutesnaujienos.lt/?straipsnis=8594>.
58. Raipa A. (2007). „Naujoji viešoji vadyba“ efektyvumo metodologijoje. Naujoji viešoji vadyba. Kaunas: Technologija.
59. Raipa A. (2009). Įvadas į viešąjį valdymą. Kaunas: Technologija.
60. Raišienė A.G. (2006). Šiuolaikinės tarporganizacinės sąveikos formos viešajame sektoriuje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
61. Rakauskienė O.G. (2006). Valstybės ekonominė politika: (fiskalinė, užsienio prekybos ir socialinė politika). Monografija. Vilnius: MRU Leidybos centras.
62. Sakalas A. (1999). Svarbiausia- vaikai / Socialinis ugdymas II, Vilnius.
63. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Gyventojų skaičius metų pradžioje. Požymiai: gyvenamoji vietovė, amžius, lytis. [Žiūrėta 2010-11-05]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable=M3010205&PLanguage=0>

&TableStyle=&Buttons=&PXSID=10419&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=

64. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Vaikų ir jaunimo vasaros stovyklos. Požymiai: administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai. [Žiūrėta 2010-11-05].

Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveelections.asp>.

65. Stoner A.F. ir kiti. (2005). Vadyba. 4-asis leidimas. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

66. Šalaševičiūtė R. (2009). Vaikų poilsis - efektyvi ir sėkminga vaiko socializacija. [Žiūrėta 2010-09-20]. Prieiga per internetą:

<http://www.ljtc.lt/uploads/Files/Konferencijos/Vaiku%20vasaros%20poilsis/Salaseviciutes%20pranesimas%20DEL%20VASAROS%20POILSIO%20APIE%20SOCIALIZACIJA.doc>.

67. Šalčius A. (2009). Organizacijos valdymas. Vilnius: A. Šalčius.

68. Švietimo mainų paramos fondas (2010). Stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimo paslaugų pirkimo supaprastintos atviro konkurso sąlygos. [Žiūrėta 2010-11-05]. Prieiga per internetą: www.smpf.lt/get.php?f.6069.

69. Tavorienė V. (2010). Moksleivių vasara – ant pliko asfalto. [Žiūrėta 2010-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.versloasociacija.lt/9/item114-67.html>.

70. Thom N., Ritz. A. (2004). Viešoji vadyba: inovaciniai viešojo sektoriaus valdymo metmenys. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.

71. Tidikis R. (2003). Socialinių tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.

72. Vaicekauskienė V. (2007). Švietimo politikos analizės pagrindai. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.

73. Vaikų turizmo renginių organizavimo aprašas (2005), patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 metų kovo 1 dienos įsakymu Nr. ISAK-330. Valstybės žinios, Nr. 31-1023.

74. Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašas (2005), patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 metų vasario 2 dienos įsakymu, Nr. ISAK-165. Valstybės žinios, Nr. 18-591.

75. Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendrieji nuostatai (2006), patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 metų kovo 31 d. įsakymu Nr. ISAK-612. Valstybės žinios, Nr. 39-1420.

76. Vareikytė A. ir kiti. (2006). Socialinių paslaugų tobulinimas Lietuvos savivaldybėse. Vilnius: MRU Leidybos centras.

77. Venskus R. (2007). Pramonės organizacijos pagrindai. Kaunas: Technologija.

78. Zakarevičius P. ir kiti. (2004). Organizacijų vystymosi paradigma. Kaunas: Vytauto didžiojo universitetas.
79. Žilinskas G. (2009). Vietos savivaldos sistema / Įvadas į viešąjį valdymą. Kaunas: Technologija.
80. Žmogaus teisių centras (2007). Žmogaus teisės ir socialinis darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Nikulina V. Vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos kūrimas ir plėtra: teisinio reguliavimo ir valdymo tobulinimas / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. B. Melnikas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Vadybos katedra, 2010. – 93.

SANTRAUKA

Magistro darbo tema aktuali tuo, kad mažėjantis vaikų skaičius vasaros poilsio stovyklose yra siejamas ne su finansavimo trūkumu, bet su atsakingų už vaikų vasaros poilsio organizavimą institucijų vadybinių sprendimų stoka.

SSGG vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoms analizė, kuri buvo atlikta sujungus statistikos duomenis, dokumentų turinio (content) bei kokybinio (giluminio) interviu metodus, atskleidė vyraujančias vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos problemas, bei patvirtino faktą, kad vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veikla nukreipta į valstybės lėšų panaudojimą, neieškant savų būdų stabiliam finansavimui užtikrinti. Atsižvelgiant į tai, magistro darbo tikslas buvo sukurti perspektyvų vaikų vasaros poilsio sistemos modelį, prioritetą teikiant teisinio reguliavimo bei valdymo priemonėms, kurių įgyvendinimas užtikrintų stabilų nuo valstybės skiriamų lėšų nepriklausomą kiekvienais metais vykdomą vaikų vasaros poilsio organizavimą, į kurią būtų įtraukta vis daugiau vaikų. Modelio sukūrimo pagrindu tapo viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo skatinimo idėja, skiriant didžiausia dėmesį savivaldos institucijų veiklai, taip pat buvo panaudotos edukologijos, vadybos, administravimo teorijos, bei pritaikyti užsienio šalies praktikos pavyzdžiai.

Perspektyvus vaikų vasaros poilsio modelio sukūrimas patvirtino hipotezę, kad teisinio reguliavimo ir valdymo tobulinimo priemonėmis galima modernizuoti vaikų vasaros poilsio organizavimą. Taip pat pasinaudojus šiuo modeliu buvo pateikti pasiūlymai, skirti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos teisinės bazės bei valdymo tobulinimui, kurių pritaikymas išspręstų vaikų vasaros poilsio organizavime vyraujančias problemas.

Raktiniai žodžiai: vaikai, vasaros stovyklos, vasaros poilsio organizavimo sistema, perspektyvus vaikų vasaros poilsio sistemos modelis, viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas.

Nikulina V. Creation and development of a children's summer holiday system: law regulation and management improvement / Master's Work in Law and Management. Supervisor prof. dr. habil . B. Melnikas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management, Department of Management, 2010.- 93.

SUMMARY

This master's thesis is relevant, because the decreasing number of children in summer camps is not only associated with the lack of funding, but also with the lack of managerial decisions from public institutions which are responsible for children's summer holiday.

SWOT children's summer holiday system analysis, which was carried out by combining statistical documental facts and interview methods revealed the dominant problems in children's summer holiday system and confirmed the fact, that children's summer holiday system tend to use public funds, and not search for alternative sources to ensure a stable funding. Considering this fact, master's thesis idea was to create a viable model of children's summer holiday system, giving priority to law regulation and management measures, implementation of which would ensure independency from public funds and stability of the organization of children's summer system. The model was based on the idea of the creating a public - private partnership, focusing on local government organizations. Theories of education, management, administration and adapted foreign country policies were also used to create this model.

A viable model of children's summer holiday system confirmed the hypotheses, that children's summer holiday system can be modernized by using measures of law regulation and management improvement. Also the use of viable children's summer holiday system model, has submitted suggestions to improve law regulation and management in children's summer holiday system, the application of which would help to solve dominant problems in this system.

Keywords: children, summer camps, summer holiday system, a viable model of children's summer holiday system, a public - private partnership.

2008 m. Vaikų vasaros poilsio programų**A T A S K A I T A**

Vaikų socializacijos programų rėmimo konkurso tikslas – plėtoti vaikų socializacijos galimybes, kurti saugią ir sveiką ugdymosi aplinką, sudarant sąlygas vaikams tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Konkursas yra skirtas vaikų vasaros poilsui organizuoti ir vaikų socializacijos programoms per mokslo metus.

Vaikų vasaros poilsio programos buvo vykdomos stovyklose, kurias organizavo švietimo ir kultūros įstaigos, nevyriausybinės, konfesinės organizacijos, fondai, asociacijos, profesinės sąjungos, kiti juridiniai asmenys, kurių nuostatuose (įstatuose) tokia veikla įteisinta.

2008 metų programos buvo vykdomos vadovaujantis “Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašas”(patvirtintas LR Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr.ISAK-805 ir LR Švietimo ir mokslo ministro 2008 m. sausio 17 d. įsakymu Nr.ISAK-110 redakcija), “Vaikų turizmo renginių organizavimo aprašas” (patvirtintas LR Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. kovo 1 d. įsakymu Nr.ISAK-330), Lietuvos higienos normos HN 79:2004 “Vaikų vasaros poilsio stovyklos. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai” (patvirtintos LR sveikatos apsaugos ministro 2004 m. balandžio 26 d. įsakymu Nr. V-275), “Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendrieji nuostatai” (patvirtintais LR švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. ISAK – 612).

Šiais metais buvo vykdoma 1 730 vaikų vasaros poilsio programų (2007 m. – 1 682 programos), iš viso stovyklavo beveik **100 000** vaikų (2003 m. –73 000, 2004 m. – 86 000, 2005 m. –87 000 vaikai, 2006 m. – 100188 vaikai, 2007 m. – 103 000 vaikų).

2008 m. savivaldybėse buvo vykdomos šios stovyklos: dieninės (1 028 stovyklos), turistinės (504 stovyklos), darbo ir poilsio (27 stovyklos). Pagal stovyklų profilį vyko bendro pobūdžio (797 stovyklos), kūrybinės meninės (248 stovyklos), turistinės –sportinės (412 stovyklų), konfesinės (15 stovyklų) ir kitos (179 stovyklos). Galima pažymėti, kad labai mažėja darbo ir poilsio stovyklų, 2006 m. jų buvo 173, 2007m. – 75 stovyklos. Tai nėra geras rodiklis. Mažėja galimybė vaikams vasaros metu užsidirbti.

Savivaldybės pageidauja:

- skirti didesnę finansavimą;
- daugiau lėšų skirti II ketvirčiui;
- seminarų apie naujas, vaikams patrauklias veiklos formas;
- informacinių leidinių, kuriuose būtų dalijamasi gerąja darbo patirtimi;
- nemokamo vaikų maitinimo lėšas naudoti ir vasaros stovyklose (ne tik dieninėse);
- nereikalauti sveikatos pažymų iš dieninių stovyklų dalyvių.

Savivaldybių pastabos:

- nepakanka stacionarių stovyklų;
- mažėja darbo ir poilsio stovyklų.

Tęsinys kitame puslapyje

SAVIVALDYBĖMS SKIRTŲ LĖŠŲ SUVESTINĖ IR PASKIRSTYMAS

	Finansuotos programos	ŠMM lėšos	Savivaldybių lėšos
VVP	1600	4 500 000	1 435 000
Programos per mokslo metus	990	3 000 000	685 000
Iš viso:	2590	7 500 000	2 120 000

BENDRA VAIKŲ VASAROS POILSIO SUVESTINĖ

Grupės	Gauta programų	Finansuota programų	Užėmė iš viso vaikų VVP	Darbuotojų skaičius	Iš viso gauta lėšų	Valstybės lėšos	Savivaldybių lėšos	Labdara ir parama	Tėvų lėšos	Kitos lėšos
Šalies programos	220	75	14 300	1 555	2 123 621	1 200 000	194 750	119 950	345 900	723 100
Stacionarių stovyklų programos	30	30	17 440	1 142	7 662 080	2 000 000	419 950	223 000	2 678 000	2 452 160
Savivaldybių programos	3 000*	1 600	67 500	9 061	10 347 391	7 500 000	1 434 900	610 850	1 589 130	1 246 680
Iš viso:	3 250	1 705	99 240	11 758	20 133 092	10 700 000	2 048 900	953 800	4 613 030	4 421 940

* Kartu su programomis per mokslo metus.

Pagrindinis visų stovyklų tikslas – užtikrinti mokinių, tarp kurių buvo ir turinčių socialinių ir psichologinių problemų šeimose, užimtumą bei socializaciją per prasmingą vasaros poilsio organizavimą, sudaryti kuo palankiausias sąlygas mokinių asmenybės raiškai, įvairių gebėjimų atskleidimui. Stovyklų veiklos pobūdis buvo planuojamas pagal vaikų poreikius: kūrybinės, meninės, literatūrinės, pažintinės, sportinės, turistinės, karinės, mokslinės, bendro pobūdžio. Per veiklą vaikai išmoko atpažinti gamtoje, savyje ir kituose slypinčius turtus: išmintį, gėrį, norą kurti, sportuoti ir kt. Daug dėmesio buvo skirta kūrybiškumo ugdymui, gebėjimui rasti ir atpažinti savyje talentus, jais dalintis, praturtinti vienas kitą ir visą bendruomenę. Programose daug judrių žaidimų, sportinių užduočių, treniruočių, maudynių. Organizuotos edukacinės programos pagilino vaikų žinias, sustiprino patriotiškumą ir meilę savo kraštui. Norintys galėjo dalyvauti nevyriausybinių organizacijų vykdytose stovyklose (skautų, maironiečių, kudirkaiečių, sakaliukų, ateitininkų, valančiukų ir kt.).

Kai kurie programų koordinatoriai organizavo vaikų apklausą. Stovyklautojai teigė, kad vasaros stovyklos pateisino jų lūkesčius ir tikisi programų tęstinumo 2009 metų vasarą.

2008 metais neatsiskaitė Lietuvos kūno kultūros akademijos turistų klubas “Altus”, Lietuvos futbolo federacija, Lietuvos gatvės vaikų ir jaunių futbolo asociacija, Pabradės meno mokykla, Plungės rajono Alsėdžių vidurinė mokykla ir Pagėgių savivaldybė.

Direktorė

Vida Petrevičienė

Aurelija Augūnienė

Alma Mirinienė

2009 m. VAIKŲ VASAROS POILSIO SAVIVALDYBIŲ PROGRAMOS

PRIEDAS NR. 2

Eil. Nr.	Savivaldybė	Pateiktų progr.sk.	Finansuotų progr.sk.	Iš jų VVP	Iš jų per mokslo metus	Lešos iš ŠMM (Lt.)	Iš jų skina VVP (Lt.)	Iš jų skina per mokslo metus (Lt.)	Dalyvavo vaikų VVP	Sutartie nurodytas vaikų skaičius*	Darbuotojų skaičius	Mokytojų	Kitų darbuotojų	Savivaldybės lešos	Iš jų VVP	Iš jų per mokslo metus	Labdarai ir parana	Tėvų lešos	Kitos lešos	Iš viso lešų	Sovoklių tipai (dieninės)	Sovoklių tipai (turistinės)	Sovoklių tipai (darbo ir poilsio)	Bendro pobūdžio	Mėninės	Turistinės	Sportinės	Konfesinės	Karinės	Kraštonyriinės	Mokslinės	Kalbių	Kitos
1	Akmėnės r.	33	20	12	8	37.000	27.520	8.000	209	1.594	30	24	6	10.000	4.500	5.500	6.299	5.052	5.652	49.023	1	11	0	4	4	3	0	0	0	0	1	0	0
2	Alytaus m.	33	25	12	13	92.000	66.800	25.200	932	3.000	88	76	12	45.000	29.000	16.000	1.200	14.700	4.728	116.428	11	1	0	9	1	1	0	0	1	0	0	0	0
3	Alytaus r.	18	6	4	2	22.000	16.000	6.000	231	3.437	60	31	29	0	0	0	4.200	1.910	4.250	26.360	2	1	1	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0
4	Anykščių r.	40	21	9	12	29.000	10.800	18.200	271	1.699	47	30	17	5.000	1.700	3.300	12.066	0	3.300	33.326	5	4	0	4	0	0	2	0	1	1	0	0	1
5	Birštono	9	6	5	1	6.000	5.500	500	113	60	32	20	12	12.000	11.500	500	0	0	361	11.861	5	0	0	3	1	0	1	0	0	0	0	0	0
6	Biržų r.	38	36	15	21	30.000	12.500	17.500	567	3.033	77	41	36	620	620	0	7.830	10.360	11.180	42.490	7	8	0	6	0	4	2	0	0	2	1	0	0
7	Druskininkai	19	18	10	8	47.000	18.456	28.544	498	843	51	45	6	20.000	20.000	0	0	4.600	22.553	65.609	9	1	0	8	0	0	1	0	1	0	0	0	0
8	Elektrėnų	34	28	11	17	32.000	8.900	23.100	323	5.280	100	84	16	15.120	15.120	0	5.800	2.000	5.079	36.899	9	2	0	7	2	0	2	0	0	0	0	0	0
9	Ignalinos r.	20	17	12	5	21.000	15.300	5.700	267	380	81	56	25	7.140	7.140	0	0	100	0	22.540	9	3	0	6	1	1	3	0	0	1	0	0	0
10	Jonavos r.	28	26	14	12	63.000	33.300	29.700	343	4.005	44	31	13	51.000	33.400	17.600	680	11.199	100	78.679	3	11	0	7	0	3	2	0	1	0	0	0	1
11	Joniškio r.	22	11	3	9	28.000	5.000	23.000	70	340	11	10	1	0	0	0	0	0	0	5.000	1	2	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
12	Jurbarko r.	34	25	12	13	50.000	17.800	32.200	328	1.628	84	71	13	17.074	17.074	0	4.350	1.654	8.549	49.427	12	0	0	4	5	0	0	0	0	1	0	0	2
13	Kaišiadorių r.	47	20	8	12	35.000	35.000	0	313	2.000	56	43	13	40.000	0	40.000	875	0	1.946	37.821	6	2	0	4	0	2	1	0	0	1	0	0	0
14	Kalvarijos	8	7	1	6	24.000	24.000	4.500	19.500	817	2	1	1	0	0	0	0	0	0	4.500	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
15	Kauno m.	219	111	38	73	246.000	145.800	100.200	2.667	18.000	195	109	86	14.558	14.558	0	6.200	45.884	35.431	247.873	22	7	3	13	6	6	8	0	1	0	0	0	4
16	Kauno r.	83	39	20	19	67.000	30.120	36.880	451	8.365	158	88	70	14.000	0	1.400	12.230	11.004	11.000	65.754	7	12	1	8	2	9	1	0	0	0	0	0	0
17	Kazlų Rūdos	20	15	10	5	24.000	24.000	0	345	195	40	29	11	26.820	26.820	0	200	2.000	5.193	58.213	5	5	0	4	3	1	1	0	1	0	0	0	0
18	Kėdainių r.	71	54	28	26	85.000	49.600	35.400	833	4.350	144	73	71	40.000	19.500	20.500	4.150	27.940	7.815	109.005	20	8	0	12	4	4	2	1	1	2	1	0	1
19	Kelmės r.	38	33	19	14	39.000	23.700	14.000	562	3.500	121	114	7	48.875	48.875	0	0	478	23.233	96.286	19	0	0	17	0	0	0	0	0	1	0	0	1
20	Klaipėdos m.	95	30	30	0	113.000	113.000	0	1.700	1.700	301	283	18	0	0	0	800	5.488	0	119.288	21	9	0	16	3	8	0	0	0	3	0	0	0
21	Klaipėdos r.	50	33	14	19	63.000	22.100	40.900	348	4.100	56	41	15	3.627	3.627	0	100	0	4.111	31.054	10	2	2	6	3	2	3	0	0	0	0	0	0
22	Kretingos r.	46	46	21	25	68.000	23.500	41.800	502	9.679	72	70	2	0	0	0	1.534	6.715	11.049	42.798	15	6	0	8	2	3	4	1	0	1	0	0	2
23	Kupiškio r.	37	25	11	14	28.000	7.450	20.550	380	2.247	65	58	7	10.000	8.100	1.900	0	300	100	15.950	7	2	2	7	2	2	0	0	0	0	0	0	0
24	Lazdijų r.	23	23	12	11	37.000	16.700	20.300	350	1.500	47	39	8	15.400	15.400	0	0	0	0	32.100	11	0	1	5	1	1	4	0	1	0	0	0	0
25	Marijampolės	56	38	20	18	93.000	73.000	20.000	1.219	4.600	144	119	25	50.000	45.000	5.000	8.473	64.347	58.121	248.941	12	8	0	10	0	4	2	0	1	3	0	0	0
26	Mažeikių r.	46	21	12	9	68.000	48.700	16.600	836	836	76	49	27	4.200	4.200	0	3.575	1.870	7.200	84.845	6	6	0	4	1	2	0	0	1	0	1	0	3
27	Molėtų r.	25	22	14	8	23.000	23.000	0	374	2.500	78	46	32	20.000	12.000	8.000	1.996	5.368	16.455	58.819	11	3	0	8	2	2	0	0	0	1	0	0	1

GILUMINIO (PUSIAU STRUKTŪRUOTO) INTERVIU SCHEMA

Interviu tikslas: patvirtinti statistikos bei dokumentų turinio (content) analizės metodais gautus duomenis, bei padėti sukurti SSGG vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos analizę.

Uždaviniai:

1. Atskleisti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje vyraujančias problemas.
2. Numatyti galimas vyraujančių problemų išsprendimo kryptis.

Informacija apie ekspertą:

Įgytas išsilavinimas: Aukštasis universitetinis.

Pareigos: Nevyriausybinės organizacijos „Lietuvos Sakaliukų Sąjunga“ atsakingoji sekretorė.

Patirtis užimamose pareigose: 12 metų.

Klausimai:

1. Kaip vertintumėte dabartinę vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos veiklą?
2. Ar pasikeitė vaikų vasaros poilsio organizavimo principai per Jūsų darbo stažą? Jei pasikeitė tai kaip?
3. Kokius pakeitimus galėtumėte įvardinti, kurie įvyko vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje per pastaruosius metus?
4. Kokias išskirtumėte pagrindines vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje vyraujančias problemas?
5. Kokie subjektai daugiausiai finansuoja vaikų vasaros poilsio organizavimą?
6. Kokias galėtumėte išskirti galimybes, kurių panaudojimas išspręstų vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemoje vyraujančias problemas?
7. Kokias galėtumėte įvardinti vaikų vasaros poilsio organizavimo sistemos stipriąsias puses?